

NUORTEN KIRJOJA N:o 10

Heikki Tansfelt

IHMINEN JA ELÄIN

TOSITARINOITA ELÄMÄNI TIEN VARRELTA

KASVAVALLE NUORISOLLE KIRJOITANUT

TYKO HAGMAN

KUVILLA

HELSINGISSÄ
KUSTANNUS-
OSAKEYHTIÖ
OTAVA . . .

No 10

T. Hagman, Ihminen ja eläin

NUORTEN KIRJOJA N:o 10

IHMINEN JA ELÄIN

TOSITARINOITA ELÄMÄNI TIEN VARRELTA

KASVAVALLE NUORISOLLE KIRJOITTANUT

TYKO HAGMAN

KUVILLA

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

KUOPIOSSA 1905

OSAKEYHTIÖ KUOPION UDESSA KIRJAPAINOSSA

Alkusananen.

Ihmisen elämä voi toisinaan varsin omituisella tavalla ikääskuin kietoutua yhteen jonkun eläimen kanssa, ja heidän keskenään voi syntyä hyvin läheinen suhde. Lukekaappa vain esimerkiksi Aleksis Kiven yksinkertainen, mutta kaunis ja liikuttava runoelma „Härkä-Tuomosta“, joka niin rakasti härkäpariaan, että lopullinen ero niistä sai hänestä murtuneen miehen. En ole runoilija, en edes tavallinen kaunokirjailijakaan, joka pyrkisi muiden joukkoon heidän hyllylleen, saatikka sitten mikään Kivi, joka osasi luoda härkäsen karpäsestäkin; mutta olen siitä huolimatta tässä kokenut sovitella sommelolle muutamia vaatimattomia tarinoita elämäni tien varrelta, jotka koskevat tuon suuntaisia suhteita ja sitä paitse perustuvat todellisuuteen, osaksi vanhoihin muistiinpanoihin. Ikuista koulupoikasielua on niiden toimittaminen huvittanut. Kumpahan niiden lukeminen edes pikkusenaan huvittaisi niitä nuoria ystäviäni, joiden käsiin ne sattuvat joutumaan! Ja vielä parempi olisi, jos he ymmärtäisivät kaiken sen yskän, joka niitä paperille pannessani minua on vaivannut.

T. H.

Sisällys.

	Sivu.
I. Karhu-Pekka ja Pietari toinen	1.
II. Kaisa ja Jörö	45.
III. Varsa-Mikko	81.
IV. Torpan tyttö ja hänen kissansa	147.

Karhu-Pekka ja Pietari toinen.

Kerron sulle tässä tosi-tarinan eräästä Karhu-Pekasta, joka ei tullut mainioksi suurena karhujen surmaajana, niinkuin kaikki nuo muut kuuluisat Karhu-Pekat, joista kansamme ylpeilee, vaan peräti toisella tavalla. Ansaitssee hän kuitenkin mielestäni kunnianimensä.

Kuulkaahan nyt!

Oli siis kerran kerjäläis-poika, joka pussi olallaan tallusteli pitkää taivalta muutamasta metsäkylästä kirkonkylään muutamassa pitäjässä Karjalassa, talvipakkasella, talvipakkasella. Hän oli tietysti huonoissa vaatteissa, rikkinäisissä ryyssyissä vallan, joiden läpi pakkanen puri; ja paljas iso-varvas pisti esiin toisesta kenkä räjästä.

Tämä poika parka oli myös aivan orpo, eikä ollut hänellä kaukaisempiakaan sukulaisia, jotka olisivat häntä jotakuinkin turvanneet tässä maatoisessa maailmassa. Yhtä vähän oli siihen aikaan siellä päin olemassa mitään kunnollista vai-

vaishoitoa, saatikka sitten vaivaistaloa, joka olisi hänet korjannut. Hui, hai. Semmoiset lapsukaiset kuin Pekka — sillä Pekka oli tämän Pekkamme nimi — elivät kiireestä kantapähän yksityisten ihmisten armoilla, jos armoa annettiin. Jos sitä ei annettu, niin olivat he tavallisesti elämättä, se on: he kuolivat, kun kuolivatkin.

Mutta luuletteko nyt että tämä tämmöinen surkea kohtalo Pekka poikaamme suuresti suretti, hänen siinä lumista metsäpolkua polkiessaan? Mitä vielä! Vaikka ilkeä pakkas-ilma imeytyi ryysyjen läpi ihoon siivilöiden siihen teräviä pistoksiaan kuin tuhat äkäistä ämmää olisi parsinneuloillaan pistänyt, ja vaikka iso-varvasta jo kirventeli aivan vimmatusti, ponnisteli Pekka polkuaan eteenpäin, ilokas toivon-loiste silmissään ja näpäten tuon tuostakin vasemman kätensä vapailla sormilla, samalla kun kontassa oleva oikea käsi piti kovasti pussin-suusta aivan kuin kitsas pohatta paksusta kukkarostaan. Ei siis Pekka ensinkään, jos olisit hänet siinä nähnyt, näyttänyt siltä, kuin olisi häntä painanut maailman murheet. Johan nyt! Vieläpä viheltelikin Pekka vain kuni itseensä-luottava toimen mies ainakin. Sinusta, hyvä lukijani, joka tietysti olet aivan toisiin totunut, tuntuu se semmoinen seikka varmaankin vallan uskomattomalta, tuntuu kai selvältä valheelta. Mutta se ei ole valhetta, vaan aivan totta, vaikka mätänisin tuohon paikkaan.

Asian laita oli se, että Pekka ensiksikin oli

siksi harjaantunut kaikellaisiin kärsimyksiin, niin hyvin vihlovaan viluun kuin nävertävään nälkään, ett'ei häneltä hätähuutoa heti ensi hädässä pääsytäkään. Mutta eihän häntä tietenkään toki pakkasen purema nyt olisi vihellyttänyt, ei toki, sillä koskipa se häneen kipeästi kyllä; vaan asian laita oli toiseksi se, että Pekan matka metsäkylään oli onnistunut verrattain varsin hyvin. Hänen kerjuupussinsa oli puolillaan muonaa; eikä siinä ollut ainoastaan kuivia, piikovia leivän-kannikoita, niinkuin tavallista, vaan tällä kertaa koko joukko luitakin, joita hyväntahtoiset metsäkyläläiset olivat hänelle antaneet ajatellen köyhää Pekka parakaakin eikä vain nälkäisiä koiriaan. Ja, katso-kaas, ne luut ne juuri oli, jotka enemmän kuin karaistus tavanmukaista kurjuutta vastaan nyt pitivät Pekan päätä pystyssä ja sytyttivät ilokkaan loisteen hänen silmiinsä siinä pitkällä, yksinäisellä talvitaipaleella.

— Ei yhtään hätää — ajatteli Pekka poikamme — kunhan pääsen tästä kylään, niin pata päälle! Sen lainaa mulle Mäkitalon muori heti. Ja sitten eletään herroiksi. Luuliemi, sekös kelpaa se! —

Pekka maiskutteli kielellään sysäten samassa kohmettunutta, paleltunutta paljasta varvastaan pari kertaa oikein pontevasti vasten toisen jalan kantapäätä.

— Peijakkaan varvas! — sanoi hän — lakkaatkos kirvelemästä! —

Mutta sillä lailla siinä otellessaan kuuli Pekka äkki-arvaamatta kuusikosta kummallisen murinan. Hän katsahti kovasti hämmästyneenä sinneppäin.

Hänen kerjuupussinsa kokoinen ruskea karvatukko vyöryi hyvää vauhtia suorastaan hänen päällensä pyryttäen ympärilleen pehmoista lunta. Ja se sanoi: — Mrr! —

Paikalla unohtui siinä Pekaltamme sekä luuliemet että paleltuneet varpaat, sillä jo tiesi hän mikä otus tää vyöryvä karvatukko oli. Ja pääsi siinä jo poika paralta haikea hätähuuto. Olihan, kun olikin, se karhu, metsän kuuluisa kuningas. Mutta Pekan hätähuudon kuulleessaan seisautui otus, työnsi turpansa taivasta kohden ja murisi taas että metsä kaikui.

Kauhistuen yritti nyt kerjäläis-poika juoksemaan minkä kintuista lähti. Mutta eihän niistä paljoa lähtenyt, sillä pojan tiellä oli varsin pakusti lunta. Minuutin mentyä oli jälleen liikkeelle lähtenyt karhu jo melkein hänen kintereissään.

— Herra Jumala! — huusi sielunsa pohjasta poika, kuullessaan takanaan tuon kuulun kuninkaan voimallisen hengityksen. Juolahti siinä kuitenkin kesken hirmuista hätää hänen mieleensä että pitäisi heittää pedolle kerjuupussi ruokineen päivineen. Kenties tyytyisi siihen.

Niin tekikin Pekka ja ponnisti sitten uutta vauhtia eteenpäin. Eikä aikaakaan, ennenkun ei enään kuulunut, ei tuntunut hirviön hengitystä.

Pekka ei kuitenkaan malttanut olla vilkaise-

matta taakseppäin, ja niinpä näki hän miten karhu vähän matkan päässä istui levollisesti tiellä pidellen puistellen etukäpäälissään hänen pussiansa.

— No, vie se sitten, senkin rosvo! — tuumasi Pekka ja jatkoi siitä taas juoksuansa. Mutta mitäs ollakkaan! Tuskin oli hän viittä minuuttia tuskallista tietään mitellyt, kun kauheaa metsän kuningas tuntui läähättävän hänen takanaan taas.

Kas niin, siinä nyt sittenkin oltiin. — Herra Jumala! — pääsi Pekalta ääneen, vaikka hiljaa jo, väsynyt kun vaivaloisesta juoksusta oli. — Herra Jumala! Mitä pahaa olen minä tehnyt, ettäs minun tähän täytyy henki riepuni heittää! —

Mutta muu ei nähtävästi enää ollut neuvona. Ikääskuin päästäkseen näkemästä omaa kuolemaansa, viskautui siis poika poloinen vatsalleen poikki puolin tietä ja painoi kasvonsa kinokseen, uskoen nuoren viattoman sielunsa taivaallisen isänsä turviin. Tuossa paikassa kuuli hän nyt kuni pajan palkeilla olisi lietsottu ja tunsi kuin kuumaa tuulta niskaansa puhallettavan. Nyt! nyt! Pekka paran päätä pyörrytti. Koko hänen sielunsa tuntui sammuvan. Ei ollut enää olemassa tätä matoista maailmaa, ei mitään.

*   *

Mutta nyt minä teen melkein niinkuin muutammat maailman mainiot kirjaniekat, jotka sepustavat niin sanottuja romaaneja, s. o. juonikkaita

juttuja, joissa ei ole perää. He katkaisevat näet lukijainsa harmiksi tavallisesti kertomuksensa yhtäkkiä kaikkein kamalimpaan ja jännittävimpään paikkaan ja jatkavat sitten aivan kuin toisesta päästä. Sotkuinen solmu, johon kertomuksen lanka takertui, selviää jotakuinkin vasta sitten, kun lukijan jännitystila on peräti lakannut ja hän oikeastaan enää välittää viisi koko kamalasta solmusta. Katkauspaikastaan harppaa romaanikirjoittaja useimmasti myös parikymmentä vuotta eteenpäin valehtelemainsa tapausten menossa, niinkuin hän niinkään lentää toisesta maailmanosasta toiseen, mitkä seikat tietysti myöskin harmittavat lukijaa. No niin, samantapaisen tempun teen nyt koetteeksi minäkin kertomuksessani, joka — huommatkaa se! — kuitenkin on alusta loppuun täyttätotta.

Mutta niinkuin tämä kertomus siis eroaa romaanista tarkan todenperäisyytensä kautta, niin eroaa se siitä siinäkin, että minä en tahdo lukijoitani harmittaa. Sillä ensiksikin on Pekan surkea seikkailu selviävä verrattain varsin pian, ja toiseksi en harppaa eteenpäin ajassa enemmän kuin noin kymmenen vuotta. Mutta mitä tapausten paikallisuuteen tulee, harppaan minä kuitenkin Karjalan kankailta kerrassaan Pohjanmaalle ja pyydän lukijani seisautumaan muutaman pohjalaisen talonpoikais-talon pihaan.

On talvi taaskin, vaikka sattumalta sinä päivänä niin leuto, että räystäistä tippuu. Pihalla

seisoo koko joukko ihmisiä, vanhoja, nuoria ja erittäinkin paljon lapsia. Ne muodostavat sakean ympyrän kehän, jonka läpi ei ole aivan helppo päästä. Niin paljon heitä on, lähes koko kylä.

Kehästä kuuluu katkeamatonta naurun hohotusta, hahatusta ja hihitystä, josta voit päättää että sen sisässä mahtaa jotain erinomattain hauskaa tapahtua. Kehän keskipisteestä kuuluu milloin soveaa soittoa jostakin oudosta koneesta, milloin kummallisella kielellä lausuttuja komentosanoja, ikäänkuin nahkapeikkoja eli sotamiehenoppilaita harjoitettaisiin. Lähestyen loitompata pyrimme me heti, — sinä, lukijani, ja minä — tuon kehän läpi, nähdäksemme mitä sen sisällä tehdään. Koemme siinä luikertaa ihmisten välistä, mutta meitä tuupitaan ja ahdistellaan aika lailla, niin että olemme vallan litistyä. Ollaan kuitenkin vain kahdeksan-vuotiaita kakaroita ja notkeita ja sitkeitä kuin kissat, niin että, miten onkaan, viimein päästään tuon sakean seinän läpi ja seistään sen sisäpuolella muiden meidän ikäistemme ihmisolentojen joukossa. Sillä sisimmäinen kehä on pelkkää pientä väkeä. Kaikkein pienimmät piimäsuut istuvat vähän taampana seisovien äitiensä käsivarsilla pitäen heitä kaulasta kiinni.

Mutta tuskin olemme päässeet päämaaliimme, se on: kehästä sisään, ja katsahaneet sen keski-kohtaan, kun silmämme lentää selälleen ja meitä jo heti rupee hieman kaduttamaan että laisinkaan tähän ponnistimme. Sillä kehän keskellä seisoo

tai istuu kummallinen, kamala, peloittava otus pitkät, mustanruskeat karvat nahassaan ja tuikea kivääri toisessa kädessä. Vai eikö sinua, hyvä lukijani, sentään vähän peloita, kun ensi kertaa elämässäsi äkki-arvaamatta näet edessäsi moisen kummituksen?

Puhun nyt kuitenkin vain omia näkemiäni ja sanon:

Kovasti pelästyin siinä ainakin minä, joka en ennakolta aavistanutkaan mitä saisin nähdäkseni. Painaessani selin taakseppäin minkä suinkin pystyin, mutta silmilläni tuijottaen tuota peloittavaa peikkoa huudahdin:

— Mikä mörkö se on? —

— Se on metsän kuningas — vastasi nauhahtaen eräs ääni vierestäni.

— Tekeekö se pahaa? — kysyin sitten ponnistaen selkä edellä vieläkin taakseppäin.

— Ei enemmän kuin muutkaan kuninkaat — vastasi sama ääni vierestäni.

Tätä selitystä seurasi hyvin äänekäs nauru lähimmästä ympäristöstäni.

Mutta metsän kuningas ei näkynyt olevan siitä millänsäkään; seiso i siinä vain, tai liekö istunut, hiljaa kuin huhmaro, toinen käsi rintaansa vasten ja toisessa tuo tuima kivääri, jonka perää se painoi maata vastaan. Sen lähellä seiso i lyhyeseen, päällyksettömään lammasnahkaturkkiin ja villaiseen patalakkiin puettu parrakas mies,

joka näkyi pitelevän karvaista kuningasta rautaketjuista aivan kuin koiraa.

— Mekomakin kuningas — tuumasin minä, sillä rupesipa jo pelkoni hieman haihtumaan. — Eipä ole sillä kruunua päässä — sanoin sitten ääneen, sillä olinhan kuullut että kuninkailla on kruunut päässä. —

Entinen ääni vierestäni vastasi taas:

— Ei, kruunattuna pöyhistelee se vain metsässä. —

Taas naurettiin. Mutta samassa nykäisi patalakkinen mies hieman rautaketjuista ja lausui vitkalleen kovalla, komentavalla äänellä:

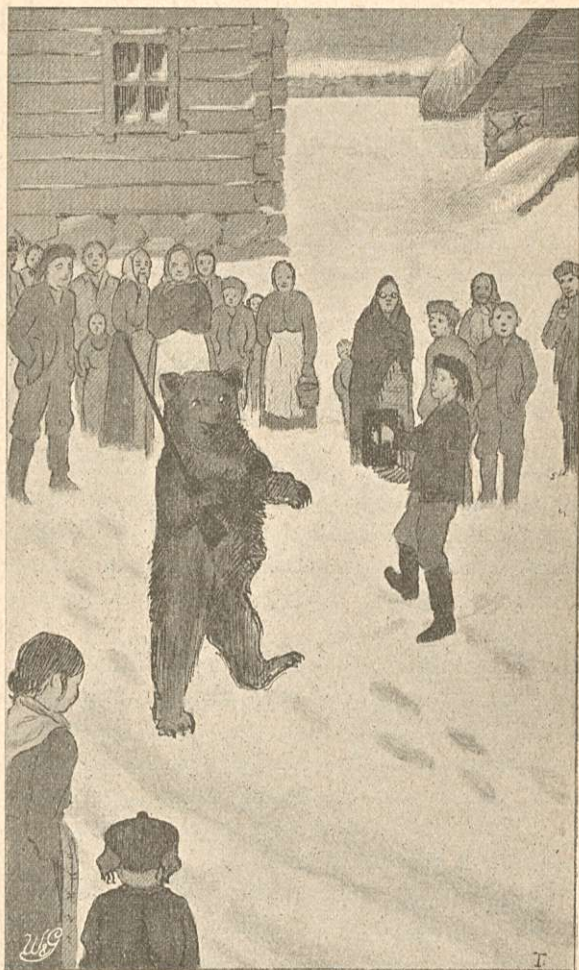
— Na - - - plee - - - - tsho! —

Olisitte nähneet mitä tästä tuli. Metsän kuningas keikahutti kiväärin olalleen, kohotti turpamaisen nenänsä kohden korkeutta, mulkoili silmillään vihaisesti ympärilleen ja murisi julmalla äänellä:

— Mrr! —

Jo sykähteli taas sydän parka rinnassani ja käännynpä kauheaan kuninkaaseen selin, tunkeakseni ihmiskehän läpi pois tästä varmaankin vaarallisesta paikasta. Mutta kun siinä samassa nytkin kuulin yleistä, hauskaa naurua ympärilläni, pyörähdin ympäri jälleen ja jäin paikalleni tuijottamaan tuikeaa otusta.

Patalakkinen mies seisoi siinä naurusuin ja väänteli muuatta venyvää soittokonetta, jommoista en myöskään ollut nähnyt. Siitä tuli räikeää,

mielestäni hiukkasen käheää musiikkia, jonka mukaan metsän karvainen kuningas — niin totta kuin tuli palaa! — oli pistänyt polskaksi. Niinpä niinkin. Kivääri olalla, [kuonon] kaltainen nenä ylöspäin ja toinen käsi juhmallisesti rinnoillaan pyörähteli se siinä paikallaan seisten ympärinsä monta kertaa, ensiksi oikealle ja sitten, kun patalakkimies nykäisi sitä ketjuista, vasemmalle yhtä monta kertaa. Ja jatkoi se siinä tanssiaan hyvän aikaa, mutta kaikki kävi jotenkin kömpelösti, niin että lukuisa katsojajoukko nauraa hohotti sydämensä pohjasta. Liekö sitten tämä nauru kuningasta suututtanut, vai mikä lienee ollut, mutta tuon tuostakin avasi se avaran suunsa ja murahti vihaisesti:

— Mrr! —

Minua tuo kummallinen kuninkaallinen tanssi sekä nauratti että peloitti, uteliaisuuteni oikein kuumimmillaan ollen. — Mutta mikä se nyt oikein on? — kysyin vieläkin lähinnä minua seisojilta.

Tähän vastasi ihmeekseni patalakkinen mies naurusuin:

— Onpa otso oiva mies,
 Mesikämmen käyretyinen,
 Metsän kuuluisa kuningas,
 Syöpi sienet särpimeksi,
 Muurahaiset murkinaksi,
 Ihmisenkin illaksensa,
 Muijat murtavi muruksi,

Puruksi puree pienet piiat,
Pistää poiat poskehensa — — —

Enempää en ottanut kuullakseni. Sukkelasti pyörähdin ihmissyöjä-kuninkaaseen selin ja yritin taas kehän läpi kápälämäkeen. Mutta se ei käynytkään niin helposti. Katsojat, joita yhä oli tullut lisää, seisoivat siinä taajoissa riveissä ja yhteen-sullottuina kuin silakat tynnyrissä. Mahdotonta päästä siitä läpi. Ja kun uudestaan kuulin ympärilläni herttaista naurua, käännyn vieläkin takaisin ja puskin silmäni ihmissyöjään. Se ei enää seisonut pystyssä ihmisen tavoin kahdella jalalla, vaan nelin kontin kuin koira, turpa-nenä alaspäin maata vasten. Patalakkinen mies kaiveli esille reikäleipiä säkistä, joka hällä oli isossa kelkassa vieressään. Hämmästyen metsän kunikaan uutta, eläinkaltaista asentoa ja silmillä seuraten patalakki-miehen tointa, odotin erinomaisella, pelon pehmittämällä jännityksellä mitä nyt tulisi.

Saatuaan esille puolen tusinaa reikäleipiä säkistään, komensi silloin patalakki nostellen toista sylvä pitkää, rautakärkistä seivästä kelkasta:

— Smirnaa! —

»Metsän kuuluisa kuningas» ojensihe vitkalleen seisomaan takaraajoillensa taas painaen molemmat etukäpäälänsä rintaansa vasten. Kivääri makasi maassa.

— Mrr! —

Antoi nyt patalakkinen mies otukselleen ko-

konaisen reikäleivän. Ja tarttuen taitavasti siihen molemmin käsin, mursi karvainen kuningas, jolla näkyi olevan terävät kynnetkin, saamansa Jumalan-viljan kolmeen neljään palaseen ja rupesi sitten hyvällä maulla syömään. Pala palalta katosi reikäleipä aika kyytiä sen kauheaan kiitaan. Sitten murahti se taas:

— Mrr! —

Se kai merkitsi että hänen majesteettinsa tahtoi lisää. Mutta patalakki kutkutti silloin rautakärkisellä seipäällään hieman sen sieraimia ja lausui sitten selvällä suomen kielellä:

— Pietari toinen, pukkaa päätä! —

Ja Pietari toinen, joka kai siis oli kuningas-otuksen nimi, kumarsi pari kertaa pörhöistä päätänsä, kumarsi kuin kiltti lapsi, vaikka jotenkin kömpelösti, niin että katsojat taas täyttä kurkua nauramaan. Minäkin nauroin, vaikka varovaisuuden vuoksi toisella kädelläni vielä pidin kiinni lähimmän mieskatsojan takin liepeistä.

Mutta jo otti patalakki toisen leivän ja antoi sen kuninkaallensa, joka veti sen vatsaansa samoin kuin ensimmäisen. Ja murahtipa sitten taas hänen majesteettinsa, mutta ei saanut lisää ennenkun oli kärsinyt pienen kutkutuksen sieraimiinsa taas ja kumartanut kauniisti. Ja samalla tapaa söi se sitten toisetkin reikäleivät väkijoukon suureksi ihastukseksi. Ja ihmettelinpä minäkin kovasti karva-kuninkaan ruokahalua.

— Eiköhän sille pitäisi vähän vettä? — kysyi vaimon ääni katsoja-parvesta.

— Joisikohan tuo viinaa? — kyseli puolestaan naurahtaen muuan mies. Kaikki siitä taas nauramaan, mutta parrakas patalakki väänteli myhäillen viiksiään ja lausui:

— Suurella kiitollisuudella, Pietari toinen on pata-juoppo. —

— Pitäisipä siis silläkin olla patalakki — kuului siihen ilkkuva ääni ihmisjoukosta — hi, hi, hi, hi! —

Ja hillitsemätön naurun hirnunta kävi nyt hyvän aikaa kaiken kansan läpi. Luulin heidän vallan pakahtuvan. Mutta parrakas mies, mitä teki hän? Olisitteko sen uskoneet? Yleisen naurun vähin tauottua, otti hän, kun ottikin, patalakkinsa päästään, astui tuon Pietari toisensa luo, joka yhä seisoi takaraajoillaan, ja pani, kun panikin, lakin sen päälaelle huudahtaen kovalla äänellä:

— Drastu! —

— Nyt on kuningas kruunattuna! — kuului joukosta.

Ja nytkös vasta ilo nousi. Oli kuin olisi jauhettu jonkinmoista naurumyllyä, vanhat pitelivät vatsaansa, nuoret polviansa, ja minäkin, niinkuin muut kakarat, nauroin niin että vesi tuli silmiin. Se oli sanomattoman hauskaa.

Mutta katsojain siinä sillä tavoin hetkisen hirnuttua, kääntyi parrakas kuninkaan-tanssittaja

suu muilussa sinneppäin, josta oli kysytty, joisiko hänen majesteettinsa viinaa, kääntyi ja kysyi:

— Onko sitten kellä viinaa? —

Heti astui muuan keski-ikäinen mies, jonka kaikki ihmiset tunsivat pitäjän piiskuriksi, esiin taaempaa ja ojensi kysyjälle pullon.

Ja tässä tulee minun sivumennen mainita että, niinkuin siihen aikaan vielä pahantekijöitä rangaistiin raipoilla, niin poltettiin, Jumala paratkoon, paloviinaakin talvisaikana joka toisessa talossa.

Mutta piiskuri evästi ojentamansa pullon tällä lauselmalla:

— No, kaadappas tuosta metsän kuninkaan kurkkuun aika kulaus! Se suodaan hyvästä sydämmestä. —

Kuninkaan-tanssittajakin näkyi tuntevan hyväntahtoisen tarjoojan, sillä vastaanottaessaan pullon sanoi hän:

— Kuningas kiittää sinua sydämmensä ja erittäinkin kurkkunsa pohjasta ja tunnustaa ettei täällä ole hyvää sydäntä kellään muulla kuin pitäjän piiskurilla. —

Siinä saivat sukkeluuksistaan. Mutta yhtä kaikki naurettiin oikein herttaisesti nytkin, ja kaikki naurajat olivat jo kuninkaan-komentajan puolella. Näkyi tämä silloin käyttävän hyväksien hyvää tilaisuutta ja oli keikahuttavinaan piiskurin pullosta omaan kurkkuunsa aika kulauksen lausuen siinä samassa:

— Maljas, majesteetti! —

Naurun seasta lausuttiin siinä sitten monelta taholta:

— Etpä juonutkaan mitään. Olit vain juovinasi. —

— En, en tosiaankaan juonut. Mutta hänen majesteettinsa Pietari toinen ei koskaan juo ennenkun näkee minun juovan. —

— Pelkää kenties tulevansa myrkytetyksi — keskeytti nauraen eräs ääni joukosta.

— Niinpä juuri, hänellä on kauttaaltaan kuninkaalliset tavat. Mitä taas minuun tulee, niin en koskaan ole juonut tippaakaan viinaa. Annan kuninkaan juoda yksinään ja pysyn itse raittiina. Sillä sillä kurin pidetään kuninkaita aisoissa. —

— Ha, ha, ha! — kuului katsojajoukosta. — Mutta eikös hänen majesteettinsa nyt ymmärtänyt mitä sanoit? —

— Hänen Majesteettinsa ei ymmärrä suomea; parempaa kieltä sille olla pitää — selitti kuninkaan-tanssittaja. Mutta Pietari toinen seisoi siinä tanssittajansa patalakki päässä yhä ja mulkoillen silmillään viinapulloa miehen kädessä ja muristen:

— Mrr! —

— Niin — sanoi tanssittaja — se on hänen kuninkaallista kieltään, ja se merkitsee: anna tänne! No, tuoss' on, vanha juoppolalli! —

Ja niinpä mies totta tosiaankin ojensi viinapulloa kuninkaallensa, joka tarttui siihen molemmin käsin ja — uskoisitteko? — työnsi sen kau-

lan kauttaaltaan kauheaan kitaansa. Oikeinpa kuului nyt kuinka pullon sisältö vitkalleen vyöryi hänen karvaisen majesteettinsa nielusta alas. Vähemmän kuin puolen minuutin mentyä oli piiskurin viinapullo tyhjänä, ja kuningas viskasi sen ikäänkuin halveksivalla heitolla kappaleen matkaa luotaan muristen: — Mrr! —

— Pullo oli aivan täysi — sanoi piiskuri — kuka nyt maksaa viinani? —

Sillä hetkellä tunsin käden laskeutuvan pääni päälle. Isäni, joka oli pitäjän vallesmannina, seisoi takanani. Hän otti hopearahan taskustaan ja käski mun antaa sen kuninkaan-tanssittajalle. Tämä astui luokseni ja otti kumartaen vastaan rahan, mutta pisti sen tuossa paikassa hänen majesteettinsa metsän kuninkaan kouraan.

— No, nyt on kuninkaalla maksaa viinansa — kuului joukosta. Ja taas naurettiin kovasti.

Mutta vieläkin herttaisempi naurun tulva syntyi, kun kuninkaan-tanssittaja nyt otti patalakkinsa viisaan otuksen päästä ja pani sen hänen käpäläinsä väliin, niin että karva-kuningas sitä piteli kuin ketterä piika puurovatia. Ja mitäs olakkaan! Hänen majesteettinsa rupesi, kömpelöä ruumistaan tuuditellen kuin vesiltä vasta palanut merimies, astelemaan takajaloillaan pitkin ihmiskehää, pitäen avonaista patalakkia etukäpä-lissään. Ja patalakkiin putosi ihmisten käsistä toinen lantti toisensa perään, enimmäkseen vas-kirahaa, mutta siellä täällä hopeariunakin. Taka-

riveistäkin tunkeusi esille miehiä, jotka heittivät helisevän kappaleensa kukin kuninkaalliseen patalakkiin. Missä milloinkin kesti vähän kauvemmin ennenkun mitään lähti, kohotteli kuningas nenäturpaansa ja murisi väkijoukon sanomattomaksi ihastukseksi: — Mrr! —

— No, majesteetti! Nyt olet saanut verosi — sanoi viimein Pietari toisen tanssittaja — annappa ne nyt rahaston-hoitajasi talteen. —

Ja mies otti patalakkinsa, tyhjensi sen sisälön takin-taskuunsa ja pisti sitten lakin päähänsä.

— Missä on pitäjän piiskuri? — sanoi tämä kuninkaallinen rahaston-hoitaja sitten. Mies vastasi »täällä» ja astui esiin.

Ojentaen hänelle taskustaan hopearahan lausui rahaston-hoitaja:

— Hänen majesteettinsa kuningas Pietari toinen lausuu minun kauttani sulle armossa korkeat kiitoksensa viinasta ja hyvästä sydämestäsi ja antaa sulle rinnassa kannettavaksi tämän kallisarvoisen hopea-mitalin. Paras olisi, jos ei se sulta hopeankarvaisena sulana nesteenä luiskahtaisi rinnasta vatsaasi.

Raikas naurun hohotus kävi taas tämän juhllallisella äänellä lausutun puheen jälkeen läpi väkijoukon. Isänikin seisoj siinä nauraen — ja minä myös, vaikk'enhän vielä silloin oikein ymmärtänytkään mille nauroin.

— No, oletko nyt katsonut karhua kyllicksesi?

— sanoi siinä viimein isäni tarttuen käteeni ta-
luttaakseen minut taajasta joukosta pois.

Vaikka jo olin sitä aavistanut, en varmaan
tietänyt ennenkun nyt, mikä otus tuo metsän
kuuluisa kuningas, hänen majesteettinsa Pietari
toinen oikeastaan oli. Nyt sen tiesin, ja samassa
haihtuivat hauskat haaveiluni kummallisesta met-
sän kuninkaasta kuin tuhka tuuleen. Olihan se
karhu, kesytetty karhu, joka osasi tehdä kaikel-
laisia konsteja. Mutta se pelonsekainen kunnioi-
tus, jolla kaiken aikaa olin pörhöistä Pietari toista
katsellut, se tahtoi pitää paikkansa sittenkin, kun
jo täydeksi todeksi tiesin ett'ei hänen majesteet-
tinsa ollutkaan muu kuin se nelijalkainen herra,
joka metsäläisenä pani tutisemaan paremmatkin
pöksyt kuin minun.

*   *   *

Tästä harppaan nyt yli yhden yön ja vähän
päälle, mutta saman pohjalaisen talon pihalta,
jossa hänen majesteettiaan Pietari toista oli tans-
sitettu, ainoastaan talon karjakeittiöön eli kotaan,
jossa viinaakin poltettiin suurissa vaskipannuissa,
jotka oli muurattu kiinni kiukaaseen. Siinä istuu
nyt seinäpenkillä pari kolme talon miestä sekä pata-
lakkinen karhun-tanssittaja. Avonaisessa ovesa
ja oven-pielissä seisoo yhtä monta poikaa ja ni-
den joukossa minäkin. Mutta kovalla savilattialla
makaa »sikahumalassa», kuten vast'ikään olen

kuullut sanottavan, — hänen majesteettinsa Pietari toinen.

— No, kuules, Karhu-Pekka — lausuu siinä muuan miehistä — kerroppas miten siinä sitten kävi, kun pienenä poikanaskalina Karjalan kankailla olit joutunut karhusi kypäliin.

Pieni piipun-nysä hampaissa kertoo Karhu-Pekka, joka siis on patalakkisen karhun-tanssittajan nimi, leikkisä hymy huulillaan ja karhunketjujen toinen pää kädessään, seuraavaan tapaan seuraavan historian:

— Tämä matoinen maailma oli, maatessani siinä karhun alla, sillä tavoin multa mennyt. En tietänyt siitä enää mitään, en niin mitään; minulle sitä ei enää ollut olemassa. Minä nukuin, nukuin kuoleman unta. Mutta kun niin oli, niin piti minun tietysti herätä toisessa maailmassa. Eik's niin? No, hyvä. Ja minä heräsin toisessa maailmassa. Kuulkaahan nyt. Minä heräsin siis ja katsoin ympärilleni. Mutta olinpa pimeässä, pilkkoisen pimeässä. Siitäpä rupesi sitten pikkuinen pääni tuumaamaan milloin ja mihin olin nukkunut. Pian muistin kaikki. Muistin miten olin kuollut kontion alle ja olinpa ikääskuin vieläkin tuntevinani sen hurjaa hengitystä niskaani. Muistin miten myös pakkanen oli minua kovasti pureskellut. Nyt oli mulla kuitenkin hyvin lämmin ja oikein hyvä olla, ja siitä arvasin että olin tullut taivaaseen, minäkin kurja kerjäläis-poika. Makasin siinä liikuttamatta jäsentäkään. Niin

olin ihmeissäni. Mutta miksihän taivas on aivan pimeä? tuomasin sitten. Olin, näetten, niinkuin muutkin ihmiset aina arvellut että siellä olisi pelkkää päivän-paistetta kuin sydänkesällä. Mutta sitten taas pisti päähäni että kai asia on niin, että kerjäläiselle pitää kelvata pimeäkin taivas

— — —

Tässä keskeytti Karhu-Pekan kertomuksen hilpeä naurun-hohotus kuulijain joukosta, ja siihen yhdyin niinkuin muut pojat ovelta minäkin, vaikka itsessäni ajattelin ett'ei pimeä taivas mahda olla mikään naurun asia. Oli kuitenkin, kuten huomasi, Karhu-Pekankin suu pehmeässä mullussa. Hän jatkoi:

— Niin no, olin aina oppinut tyytymään vähän ja ajattelin siis että täytyyhän semmoisenkin taivaan mennä mukiinsa, kunhan ihminen vain saa leipänsä. Tunsin näet samassa jo vähän nälkää. Ja kun se tunto kohta kiihtyi, rupesin odottelemaan että enkelit toisivat mulle ruokaa — — —

— Ha, ha, ha! — naurettiin taas Karhu-Pekalle joukosta.

— No, no, älkää naurako — sanoi tämä — mulla ei oikeastaan koskaan ollut ollutkaan sen parempaa käsitystä taivaasta, kuin että kerjäläisenkin saa siellä ruokaa kylliksensä ja kahvia sunnuntaisin.

— Ha, ha, ha! hi, hi, hi! —

— Niin, niin, no eikö se menisi mukiinsa?

Mutta kuulkaahan nyt! Hetken aikaa siinä ihan liikkumatta odotin, ja mieleni oli kovasti jännityksissä. Mutta kun ei mitään kuulunut, ei enkeleitä eikä muitakaan hyväntahtoisia passareita, niin jopa rupesin käymään vähän levottomaksi ja jo ojentelin siinä hieman jäseniäni. Silloinpa tuntui nälkä vielä tuimemmalta. Mutta — — — mutta, hyvät ystävät, kun nyt siinä samassa koperoin käsilläni ja vähän potkaisin polvellani, tunsin ihan vieressäni jotakin pehmeää, karvaista ja lämmintä, byvin lämmintä. Samassa kuulin kuni syvän hengähdyksen ja heti sen perästä hiljaista, mutta kumeaa ja kolkkoa murinaa. Minua kauhistutti, sillä eihän enkelillä voinut olla mokomaa rumaa ääntä eikä myöskään pitkiä karvoja, niinkuin tunsin makuukumppalissani olevan. Pääni oli mennä aivan pyörälle, ja pieni sydämeni sykähteli ja tykähteli tuimasti. Mitä voinkaan ajatella? Joo, hyvät ystävät, aivoihini oli lentänyt se kauhea aatos, ett'en ollutkaan taivaassa, vaan niillä toisilla Tuonelan tuvilla, joissa vanhojen karjalaisten käsityksen mukaan kaikki on kamalaa, kolkkoa ja pimeää, ja karvainen, muriseva otus vieressäni ei mahtanut olla muu kuin Tuoni, pimeyden ruhtinas itse, paholainen täydessä karvassaan. Niin aattelin, ja syystä kyllä. Sillä pörhöinen piru murahti nyt aika lailla, melkein kuin karhu kankaalla maan päällä vielä ollessani — — —

— Ha, ha, ha! ho, ho, ho! — naurettiin siinä täyttä kurkkua taas Karhu-Pekan ympärillä.

— Hsh! hyvät ystävät! Kuulkaahan! Minä olin siis, niin aattelin, olin, kun olinkin, Tuonelassa enkä taivaassa, olin mustassa Manalassa, pakanain pimeässä pesässä. Silloin kuulin yhtäkkiä ihmisääniä takanani, kuulin jokseenkin selvästi puhuttavan, vieläpä suomen-kieltä. »Aha!» ajattelin heti, »onpa täällä toki muitakin, Jumalan kiitos.» Ja samassa nousin nopeasti istualle ja katsoin taakseni. Näinpä niin siinä, pikkuisen matkan päässä paikaltani, pari kolme pientä valopilkkua. Mutta samassa liikahti pörhöinen piru vieressäni, liikahti ja murisi kuin kontio. Ja jo se sysäsi ihan vasten naamaani jollain, joka tuntui vähän kostealta ja viileältä. Tietämättä oikein mitä tein, rupesin nelin kontin ryömimään kohden valopilkkuja, ja allani tuntui siinä olevan pehmeää sammalta. Mutta samassa tunsin paholaisenkin iskevän minuun kiinni terävillä sormillaan. »Herra Jumala, sill' on kynnet!» huusin nyt siinä täyttä kurkkua. »Herra Jumala!» kajahti korviini ulkoa, »kuuluuhan sieltä lapsen ääni». Murisi samassa pörhöinen piru, Tuonelan tuikea hallitsija, aika lailla ja iski kyntensä niin kiivaasti kiinni pöksyjeni takapuoleen, että kovasti otti kipeää. »Herra Jumala!» huusin taas, »nyt se minut tappaa». Mutta samassa olin jo kuitenkin nelin kontin ryöminyt aivan valopilkkujen luo, mustan Manalan ukko selässäni, ja koetinpa jo pistää pääni

valopaikasta ulos. »Anna tänne kätes», lausuttiin ulkoapäin. Tokaisin reiistä ulos molemmat käteni, ja siinä mahtoi olla katajapensas edessä, sillä muistan että pistipä pikkuisen kypäliini ja pian kasvoihinikin. Mutta sitten meni multa muisti tykkönään, katosi koko maailma manaloineen päivineen, kuolin kaiketikin toistamiseen. Semmoista se oli. —

— Kaikissa olet sinäkin ollut, Karhu-Pekka parka — lausui siinä joku kuulijain joukosta penkiltä.

— Niin, kaikissa näiss' ollaan, sanoi pässi kun päätä leikattiin — jatkoi Karhu-Pekka jälleen nykäisten nukkuvaa karhuansa pikkuisen ketjuista. Karhu murisi, mutta Pekka jatkoi:

— Niin juuri. Kaikissa näiss' ollaan, sanoi pässi kun päätä leikattiin. Ja niin sain minäkin sanoa, sillä olipa siinä mennä Pekan pää, tuuperi vieköön. Vai mitä, herra Pietari, sinä arvokas kaimani? sinä sen paraiten tiedät. Eikös se ollut niin, hä? — Ja Pekka nykäisi taas ketjuista, ja karhu murisi nukkualtaan: — Mrr! —

— Niin, mrr — sanoi Karhu-Pekka — sinä sen seikan siis tunnet ja todistat nyt että minä puhun täyttä totta. No niin, mutta miten olikaan, rakkaat sanankuulijani, minä heräsin siitäkin kuoleman-unesta, johon toistamiseen olin vaipunut Tuonelan ovella. Ja kun minä silloin heräsin, tunsin makaavani mukavalla vuoteella. Ja Mäkitalon muorin tunsin myös, joka seisoi siinä

sängyn vieressä katsellen minua lempeillä silmillään. Mutta päätäni poltti kovasti, ja siinä piehtaroiivat edes takaisin kummalliset tunnelmat Tuonelasta. En tiedä itse mitä lienen puhunut, mutta perästä päin kertoi Mäkitalon muori ett' olin kysynyt: »Onko muorikin Tuonelassa?» Ja paljon muutakin olin siinä haastellut Manalan mustasta tuvasta, Tuonen karvaisen, hirmuisen herran kauheista kynsistä ja muuta mokomaa. Mutta eräänä päivänä sitten oli mulla jälleen pikku Pekan entinen pää. Hm, hyvät ystävät. Olinhan taasen todellakin tämän matoisen maan päällä, seisoinpa pystyssäkin — paitasillani Mäkitalon muorin kammarissa. Ja sen paidan oli mulle antanut muori itse. —

Tähän keskeytti Karhu-Pekka kertomuksensa, suu muilussa, mutta silmässä suuri kyynel. Kuulijat pankolla istuivat ihan ääneti, kyynärpäät polviaan vasten. Mutta muuan poika oven suussa kysyi uteliaana:

— No, mitenkäs sitten kävi? Kertokaa, hyvä Pekka.

Karhu-Pekka pyyhkäisi kyynel-karpalon silmästään ja puhui hymy huulillaan taasen:

— Niin, mitenkäs sitten kävi? Sitten kävi niin, että Mäkitalon muori, joka oli syytingillä ja asui omassa kammarissaan siinä kirkonkylän muhkeassa talossa, rakastui minuun kuin hevos-huijari hyvään varsaan, mutta talon-väki rupesi mua nimittämään Karhu-Pekaksi. Ja se juupelin Tuo-

nen herra, joka oli pistänyt kuolettavat kyntensä pahanpäiväisten kerjäläis-pöksyjeni takapuoleen, se ei ollut muu kuin tämä arvoisa metsän karvainen kuningas tässä, jolle siitä päivästä pantiin nimeksi Pietari toinen, koska minä muka olin ensimmäinen. Hä? Muistatkos, kunnianarvoisa majesteetti? (Ja Pekka nykäisi ketjuista karhua, joka vastaukseksi murahti.) Muistatkos, mitä kaikkia mulle teit siitä hetkestä lähtien, kun jouduin sinun juupelin kynsiisi Karjalan kankailla? Revit pussini palasiin, söit leivät suuhusi ja jätit luut siihen. Ja minut laahasit pimeään pesääsi, josta kunnan ihmiset seuraavana päivänä vetivät minut ulos, sinä juupeli selässäni. Hä? Muistatkos sitä? Ja muistatkos, miten siinä samassa jouduit itse vangiksi, sinä metsän ja Manalan karvainen kuningas? Sillä oikeastaan sinä olitkin silloin vielä vain pikkuinen penikka. Mutta mikä olikaan aikomuksesi, laahatessasi minut pimeään luolaasi? Hä? Siihen kysymykseen en koskaan ole saanut sulta muuta vastausta kuin murinaa, joka metsäläis-kielelläsi vain merkitsee: jaa. Mutta olipa nyt aikomuksesi mikä tahansa, sillä työlläsi pelastit sinä silminnähtävästi henkeni, sillä — niinpä sanovat ihmiset — Pietari ensimmäinen olisi kurjissa ryysyissään kuollut viluun tuolla pitkällä taipaleella metsäkylästä kirkonkylään, joll'ei Pietari toinen olisi pelastanut häntä hoviinsa. Ja vaikka terävistä kynsistäsi sitten jäi ijäksi päiväksi arvet reisiini, niin kiitän minä

sinua kuitenkin, kaima kulta, siitä lämmöstä, jota nautin vieressäsi siellä pimeässä palatsissas' sinä peevelin pakkas-yönä. Ja enkös ole ollut sulle kiitollinen kaiken ikääsi? Hä? Niin, se on oikein, sinä muriset, ja se merkitsee: jaa. —

Tässä vaikeni Karhu-Pekka ja pisti uutta tupakkaa piippuunsa. Mutta muuan miehistä pankolla pyysi hänen jatkaa, luvaten karhulle lujasti rankkia sen herättyä.

— Ei ole oikeastaan mitään lisättävää — sanoi Karhu-Pekka. — Pietari toinen tuli Mäkitalon muorin toimesta omakseni, ja sitten on oltu niinkuin on oletettu, kierretty maailmaa kuin mustalaiset. —

— Mutta kerrohan toki, miten kesytit karhun-pojan. —

— Ähää! Johan nyt! Hui, hai, hyvä veli — haasteli siihen Karhu-Pekka. — Johan silloin purkaisin leipäpalan suustani. Se on Mäkitalon muorin salaisuus, jonka hän antoi mulle perinnöksi kuollessaan. Ja sitä en panisi menemään mistäkään hinnasta, en niin mistäkään. Sitä konstia ei enää osaa moni mies Karjalassakaan, saatikka sitten Pohjanmaalla. Teidän kuuluisat noitannekaan eivät sitä osaa. Metsän niinkuin muidenkin kuninkaiden kesyttäminen on suuri konsti, varsinkin jos tahdot opettaa heitä tanssimaan pillin tai harmoonikan mukaan. Ovatpa itsepäisiä kuin pedot ainakin, nuorina sentään verrattain siivoja, mutta vanhempina vihaisia, itsevaltaisia ja hä-

vyttömiä, pyrkivät puremaan ja tappamaan, ja täytyypä silloin kytkeä mokoma majesteetti kahleisiin ja toisinaan antaa sille puoli tuoppia viinaa. —

— No, mutta miten jouduit sitten matkoille?
— kysyttiin pankolta.

— Olinhan päässyt paimenpojaksi Mäkitalon taloon — vastasi Karhu-Pekka — ja kunnan muori kasvatti Pietari toistani vanhassa saunassa, jossa minä sain häntä tuon tuostakin huvikseni opetella muorin johdolla. Mutta muutaman vuoden päästä hyväntekijäni kuoli, tuli samaan aikaan siellä päin nälkävuosi, ja talo ei tarvinnut paimenpoikaa enää. Olipa muori kuitenkin, niinkuin jo sanoin, määrännyt omaisuudestaan tämän muhkean majesteetin minulle, ja niin me kerran kauniina kevät-päivänä lähdettiin mieron pitkälle tielle, Pietari toinen Pietari ensimmäisen perästä tallustaen kuin koiran-penikka. Ja ensi kesä elettiin melkein marjoilla vain. Se oli kuitenkin hauska kesä se, eikös niin, Pietari? Oikein, sinä muriset, ja se merkitsee: jaa. —

— No, miten on tanssittaja-ammatti sitten kannattanut? — kysyttiin taas pankolta.

— Onhan se — vastasi Karhu-Pekka — eivätkö tulisi kaikki katsomaan kuningasta, jota näytetään rahasta ja joka tanssii kerjäläisen komennosta? Onhan siinä otusta. Se metsän pörhöinen prinssi laahasi kerran kerjäläisen hoviinsa hongan juuren alle ja tuumasi kai tehdä hänet

orjakseen, mutta päin vastoinpa kävikin. Kerjäläinen teki kuuluisan kuninkaan orjakseen, ja nyt se elättää hienoa herraansa kuin orja ainakin. Ha, ha! Eikös se ole oikein, sinä harmoonikani mukaan tanssiva kuningas? Hä? Niin, sinä muriset, ja se merkitsee: jaa. Ja kun minä panen tämän patalakin päähäsi, niin se merkitsee, että sinä minun orjuudessanikin olet oikein kruunattu kuningas ja että kohta saat viinaa. —

Näin päättäen puheensa nauroi Karhu-Pekka pankolta ja otti patalakin päästään. Näkyi siinä sitten nykäisevän karhua ketjuista taas, josta jo metsän pörhöinen kuningas, huokaillen ääneensä, murahtaen ja ruskeaa ruumistaan oikoillen, nousi jaloilleen.

— Smirnaa! — komensi kovalla äänellä Karhu-Pekka ja näytteli samassa sille patalakkiaan. Unisena, kömpelönä ja vähän horjahtaen ponnistelihe metsän kuningas pystysuoraksi, seisomaan takajaloilleen. Ja Karhu-Pekka painoi patalakkinsa sen pääläelle.

Oli siinä kodassa myös isohko amme täynnä rankkia, se on: jonkinmoista viinavelliä, jota siihen aikaan juotettiin elukoille. Sen luo talutti Karhu-Pekka nyt kuninkaansa, ja tämä rupesi, etukäpälat astian laidalla, lakkimaan siitä voimakasta särvintä sisäänsä.

Sillä hetkellä tuli isäni siihen taas, seisahtui kynnykselle ja katseli hetken aikaa karhun juontia. Ja sainpa häneltä nytkin hopearahan an-

taakseni Karhu-Pekalle. Ja Pekka astui minua vastaan ja korjasi kiittäen ja kumartaen kädestäni rahan. Mutta sitten tarttui isäni samaan käteeni ja vei minut kodasta pois. Ulkopuolelta ennätin kuitenkin vielä nähdä, miten muuan miehistä viinapannun alaisesta tynnyristä laski viinaa isoon kauhaan. Ja hän sanoi:

— Tämä olkoon metsän kuninkaalle, hänen majesteetilleen Pietari toiselle. —

Poistu in isäni kanssa paikalta, mutta parikymmentä askelta siitä päästyämme, kuulimme kodasta moni-äänisen raikkaan huudon:

— Eläköön Pietari toinen! Eläköön! —

* * *

Nyt teen niin pitkän harppauksen ajassa, melkein pä ijankaikkisuudessakin, ett'ei edes mikään romaanin-kirjoittaja liene semmoista uskaltanut. Pelkäänpä että päätänne huimaa. Harppaan näetten yli — 40 vuotta (sanoo: neljäkymmentä vuotta!), mikä tietysti ihmis-vaivaisen elämän-vaiheita kerrottaessa on suunnaton aika. Varsinkin kun otetaan lukuun, että tässä ei laudella valheita, niinkuin tuulesta temmatuissa romaaneissa, vaan pelkkää totta alusta loppuun. Siis neljäkymmentä ajastaikaa eteenpäin siitä ajasta, jolloin Karku-Pekka tanssitti kuningastaan Pohjanmaan tanhuilla. Ja samassa lennän

minä ja lennätän teidätkin Pohjanmaalta takaisin Karjalan kankaille.

Kauniina kesänä muutamia vuosia sitten (tässä nykyajassa) vaeltelin siis, vanhanpuoleisena miehenä jo, kauniissa Karjalassa pitäjistä pitäjään, en karhuja tanssittellen toki, vaan muilla asioilla, jotka nyt eivät kuulu tähän. Ja miten lienee ollutkaan, jouduin eräänä päivänä varsin syvälle synkkään saloon ja muutaman isohkon salojärven rannalle. Seutu tuntui melkein aivan asumattomalta, mutta oli jylhän kaunista humisevine honkineen. Lienevätkö tukkimiehetkään sinne vielä osanneet.

Jäin seisomaan tuon järven rannalle ja katselin ympärilleni. Siinä oli paljon somia saaria. Vilkaisten kahden semmoisen välistä näin toisella rannalla osapuilta punaiseksi maalatun talorakennuksen. Täällä asui siis sittenkin ihmisiä, ja koska eväslaukussani kyllä oli purtavaa ruokaa, vaan ei mitään maitoa, päätin ponnistella tuohon taloon tätä särvintä saadakseni.

Kiersin siis tiukassa tunnissa toisen puolen järveä ja saavuin sanotulle talolle. Se seisoi kankaan kyljessä pari kivenheittoa järvestä, honkametsä ylä- ja lehtimetsä alapuolella, mutta viljavainio vasemmalla ja niitty oikealla. Olipahan oikein soma asuinrakennus, ja navetat ja muut näkyivät myös olevan hyvässä kunnossa. Karjalan taloksi osoitti se harvinaista hyvinvointia.

No, astuin sievästä veräjästä sisään pihalle. Mutta seppo selälleen lensivät siinä silmäni ja sydämmenikin; vanha paatunut sydämmeni rupesi pamppailemaan aika lailla, kun muutaman aitan ovelta yht'äkkiä ryntäsi minua vastaan — mikä? joo, hyvät ystävät, — melkein täysikasvanut karhu. Oli mulla tavallinen haulikko muassani, tuliluikku lystikseni, ja niinpä aioin siinä hädissäni ampua, vaikka hyvin tiesin että sen pienet pippurit tuskin tappoivat kasvavaa jänis-pupuakaan.

Silloin, ennenkun ennätin laukaista, astui mainitun aitan ovesta ulos nuori nainen maitovati kädessään, näki minut ja ampumis-aikomukseni ja huudahti hämmästyneenä:

— Älkää ampuko, se on kesy. — Ja hän kutsui karhua luokseen kuin koiran-penikkaa, ystävällisellä äänellä huluttaen: hulu, hulu, hulu! Ja karhu kaappasi hänen luokseen ja kävi käpälin kiinni hänen hameen-helmoihinsa, jolloin taas tyttö yksinkertaisesti antoi sille pienen potkun, tuikeasti toruen: — Oletkos siivolla siinä! —

Oli mulla myös vähän junta-pullaa eväslaukussani. Otin sitä kappaleen siitä esille ja heitin karhun-pojalle. Tämäkös tuossa paikassa siihen käsiksi ja sitä hyvällä maulla mukeltamaan. Mutta minä riensin tytön perästä sisään tupaan.

En huoli nyt kuitenkaan kertoa kaikkia hauskoja havaintojani tästä hyvin toimeen-tulevasta talosta, jossa oli varsin paljon väkeä, sekä vanhempaa että nuorempaa kansaa. Sanon vain että

kaikki tyyni teki minuun hyvin miellyttävän vaikutuksen, varsinkin se suuri vieraan-varaisuus, jolla minua, ventovierasta kohdeltiin.

Illempänä istuimme talon rappusilla rattoisasti pakinoiden, vanha, valkopartainen isäntä ja minä. Hän oli jo astunut seitsemännen kymmenennen vuotensa kynnyksen yli ja käveli vähän kumarassa, mutta kuitenkin oli ryhti vielä varsin reipas ja liikkeet luisuvammat kuin muilla, joilla on mokoma ikä niskassa. Kieli liikkui leikkisästi, ja siniset silmät hymähtivät hyväntahtoisen vanhan veli-kullan veitikkamaisuutta.

Tuli tietysti puheeksi myös kesytetty karhunpoika, joka siinä silmäimme edessä piehtaroi ruohoisella pihalla.

— Kuka sen on saanut kiinni ja kuka kesyttänyt moiseksi kissan-pojaksi? — kysyin.

— Kukas muu kuin se seutumme mainio Karhu-Pekka — lausui ukko.

— Kuka se on? vanha karhun-tappaja? —

— Ei ole tappanut ainoatakaan, vaan kyllä kesyttänyt kymmenittäin, pidellyt karhun-poikia pienestä pitäen valkopäiseen vanhukseen asti ja mesikämmenen taitavilla tempuilla raivannut Karjalan korpeen tämän talon. —

Katsoin kummastuksella ukkoa, sillä johan ymmärsin, että hän tarkoitti itseään. Mutta yhtäkkiä hän kysyi, olinko minä kotoisin Pohjanmaalta.

Hämmästyin vielä enemmän ja kysyin mistä hän sen arvasi.

Oli semmoista murteen-vivahdusta kielessäni, selitti ukko ja sanoi sitten paljon kulkeneensa Pohjanmaallakin aikoinaan.

Mainitsin syntymä-pitäjäni nimen.

— Olenhan nuorena sielläkin karhua tanssittanut — sanoi ukko ja näkyi hetkeksi vaipuvan muistoihinsa.

Ja silloin vaivuin minäkin yht'äkkiä muistoihini, ja niinpä sukelsi sieluni silmäin eteen lapsuuden päiviltä kummallinen kuva, johon oli piirretty tanssiva karhu ja patalakkinen tanssittaja, pitäjän piiskuri viinapulloineen, keittokota viinapannuineen ja karhu käpälineen rankkiammeen laidalla. Ja se kuva selveni selvenemistään kaikkine sivuseikkoineenkin, katsellessani tuossa tuota valkopäistä ukkoa edessäni ja silmäillessäni pihassa pyöriskelevää karhun-poikaa. Tuntui jo siltä, kuin olisin kuullut kauvan sitten vaienneita ääniä, ja värähtelipä vähän kurkussani, kun siinä nyt ukkoa tuijottaen sanoin:

— Kuulkaahan, — — hyvä isäntä, — — oliko teillä koskaan karhua, jonka nimeksi olitte pannut Pietari toinen? —

Oikein säpsähti seitsenkymmen-vuotias. Seurasivat lyhyet selitykset, ja ukko kapusi kaulaani, siniset, ystävälliset silmät aivan vesissä, niinkuin minunkin ruskeat ikkuna-ruutuni.

Panin tähän taas tämmöiset tähdet, sillä tulipa kertomukseeni pieni pysäkki, mutta en kuitenkaan harppaa muun yli nyt kuin maukkaan aterian, jonka vierasvarainen vanha isäntä mulle tarjosi. Siitä ette tietysti piittaa, koska ette olleet sitä seurassamme syömässä.

Kuulkaahan siis nyt vain osanen siitä, mitä aterian jälkeen valkopäinen vanhus mulle kertoi. Se jää loppuluvuksi Karhu-Pekan historiaan.

Selitettyään seikkailunsa pienenä kerjäläispoikana talvitaipaleella, tuon seikkailun, jonka omilla sanoillani kerrottuna olen siirtänyt ensimmäiseksi luvuksi tähän kertomukseen, lateli ukko mulle uudestaan jo lapsena kuulemani tapaukset karhun-pesässä ja Mäkitalon talossa ja niin pois päin, mutta jatkoi sitten näin:

— Tulihan, kuten tietänette, se aika Suomessa, jolloin karhujen kuljettaminen maanteillä kiellettiin; peljättivät muka hevosia ja ihmisiäkin. No, minun täytyi lakata ammatistani. Mutta silloin oli jo kunnon Pietari toinen tanssinut mulle kokoon rahasumman, joka ei ollut suuren suuri eikä pienen pienikään. Minä en ole sinä ilmoisna ikänä enkä kuuna kullan valkeana maistanut tippaakaan viinaa, vaikka Pietari toinen, Jumala paratkoon, ikääskuin ammattinsa puolesta oli aika juoppo, koska se kovasti huvitti hänen inhimillisiä ihailijoitaan. Multa säästyivät aina rahat, kun ruokanikin niinkuin Pietari toisenkin trahtamentin tavallisesti sain tanssiais-maksuna. No, siir-

ryinpähän, tuon kiellon minut kohdattua kaukana Pohjanmaalla, karhuineni pitkin synkkiä salomaita tänne kotitienoilleni takaisin ja ostin itselleni torpaksi tämän paikan. Kantatalo oli pitkän penikulman päässä kylässä. Meninpä naimisiinkin tytön kanssa, jolla ei ollut penniäkään omaisuutta, vaan johon ihastuin sentähden, että hän tanssi melkein yhtä hyvin kuin oivallinen karhuni — — —

Tässä keskeytti ukon kertomuksen talon vanha emäntä, joka tuoden sisään teevettä oli kuullut hänen viimeiset sanansa. Leikillisesti toruvalla äänellä puuttui mummo puheeseen:

— Oho! vai »melkein yhtä hyvin». Sen sanot, koska itse olet karhu. Niin, tietäkääs vieras, hänellä on ollut karhu esikuvanaan kaiken ikänsä, ja haukkuma-nimensä on hän hyvin ansainnut. —

— Kunnianimensä, kunnianimensä — sanoi hymyhuulin ukko ja jatkoi sitten: — No niin, minä raatelin tällä paikallani kuin karhu, kiskoin kivet, poltin kasket, ja me rupesimme menestymään. Mutta torppa-kontrahti ei ollut oikein kunnossa, kantatilan isäntä rupesi vaatimaan multa enemmän päivätöitä ja muitakin veroja, joista muka kuitenkin pääsisin maksamalla kerrassaan isomman summan. Täytyi maksaa kaikki mitä mulla vielä oli säästössä. Muuten olisi meidät häädetty hauskaasta uudispaikastamme pois. No, tuli vähän puutettakin sitten, tuli katovuosien

kanssa. Mutta kontrahti oli kuitenkin nyt kunnossa, ja mulla oli torppani hyvillä ehdoilla. Kannatti yrittää taas, ja minä yritin yhdeksän miehen voimalla, koska karhu oli esikuvanani, kuten muija sanoo, pait' siinä ei, ett'en juonut viinaa kuin Pietari toinen — — —

— Mutta kuulkaahan, isäntä, kesken kaikkea, mihin joutui Pietari toinen aikoinaan? — keskeytin ukon kertomuksen.

Hieman alakuloisena vastasi isäntäni:

— Niin, siihenpä juuri nyt tulen. Ja kerronhan sen teille, vaikka muuten pidän sitä ammattisalaisuutena. No, Pietari toisen pidin hengissä sittenkin, kun en enää saanut sitä kruunun pitkällä saralla kuljettaa enkä kylien tarhoilla tanssittaa. En raaskinut sitä tappa, vaikka sen nahka olisi tuottanut vähän hätäapua tarvittaessa. Se eli vanhaksi ja merkillistä kyllä, se ei villiintynyt pedoksi, niinkuin muut karhut vanhempina. Luulen siihen seikkaan olleen syynä sen juoppous. Olipa viina vielä kauvan helposti saatavana tavarana, sitä kun kotiviinakiellon tultuakin paljon pensaiden juurella poltettiin. Hankin toisinaan Pietarille pullollisen viinaa, ja hänen majesteettinsa pysyi mulle siivosti alamaisena. Lasketuani sen vapaaksi metsäänkin, palasi se muutama päivän perästä takaisin, varmaankin viinaa saadakseen, eikä se koskaan tietääkseni hätyytännyt mitään eläintä laitumella; ei ollut tottunut lihaan. Mutta kerran piti kuitenkin kunnan ku-

ninkaani käydä hullusti. Kuten tiedätte, on tämä seutu lähellä Venäjän rajaa. No, käyhän tuon tuostakin rajamaillaan karhuja ampumassa hyvin ylhäisiä herroja Pietarin kaupungista. Ja niinpä he nyt syksymyöhänä osuivat lähelle saloa, jossa olin tukin-hakkuulla kantatilan työssä. Mulla oli muassani Pietari toinen, joka rauhallisesti tonki turvallaan muurahais-pesässä. No, mitäs ollakkaan! Astuu siinä, jonkun matkan päässä minusta ja karhusta, muutaman hongan takaa komeaan pukuun puettu mies esiin ja säpsähtää karhun nähdessään aika lailla. Mutta jo huomaa karhukin miehen, jolla on vahva pyssy kädessä. Kun nyt mies kohoittaa pyssyään, nousee Pietari toinen parkani, päästäen vilpittömästä kurkustaan miedon murinan, takajaloilleen, varmaankin siinä luulossa, että tässä pitää ruveta tanssimaan, sillä korkean metsämiehen kiväärin-kohoitus oli laatuun vähän sinneppäin kuin muuan temppu, jonka minä muinoin tein keihäälläni, komentaessani Pietaria asentoon. Mutta metsämies luuli, kuten sittemmin sain tietää, karhu raukan hyväntahtoista kuuliaisuutta murhaavan hyökkäyksen aluksi, ojensi pyssyinsä ja tähtäsi, kuoleman kalpeana kasvoiltaan. Silloin minä huusin: »älkää ampuko, se on kesy!» Mutta se oli jo liian myöhäistä, eikä ylhäinen ampuja sitä paitse olisi ymmärtänytkään halpaa suomenkieltäni. Pyssy laukesi kovalla pamauksella, ja Pietari toinen, uskollinen toverini elämän mutkikkaalla matkalla, makasi maassa,

kuolettava kuula keskellä sydäntään. Ääneti katselin kohtausta, ja tuntuipa vähän kuin olisin minäkin saanut pienen kuulun sydän-kuoppaani. No, mutta muutaman minuutin päästä oli tappo-tanterella iso joukko metsämiehiä, kaikki loistavissa karvoissa ja kiiltävät rahat rinnoissaan. Riemuhuudoilla tervehtivät karhuni surmaajaa, ja tulipa siinä viimein komeat kekkeritkin: pullo t paukahtivat ja laseja kilistettiin. Ja sitten tuli uutta väkeä lisää, alhaisempaa ajoväkeä, niinkuin karhun-ajossa ainakin. Kun hekin olivat saaneet osansa kekkeristä, rupesi mahtava tappomies useiden seuralaistensa keralla astelemaan paikasta pois, mutta ajoväki ja muutamat kiilto- napitkin jäivät vielä siihen. Tekäistiin häthätää puupaa- rit, ja Pietari toinen vainaja nostettiin niiden päälle. Silloin katsoin minä sopivaksi astua esiin ja selittää, että karhu oli minun ja että oli am- muttu kesy karhu. Ajoväen joukossa oli suomen- kieltä taitavia inkeriläisiä, ja he tulkitsivat nau- raen sanani herroille. No, oli mulla aina ollut uskollinen tanssimestarini merkittynä parilla nah- kanauhalla takajalkain karvoihin, ja nauhoissa oli leikattu puumerkkini. Kun herrat rupesivat epäi- lemään omistus-oikeuttani, mainitsin siis merk- kini ja astuin sitten parin luo ja paljastin nau- hat Pietari vainajan kinttu-karvain alta. Kajahti vallattoman hauskuuden nauru koko joukkueen läpi, ja vielä enemmän naurettiin, kun nyt ajo- väen kautta sain tulkituksi, että karhu parka

juuri oli noussut seisomaan takajaloilleen tanssiaksensa, kun kiitokseksi kohteliaisuudestaan sai kuolettavan kuulan rintaansa. — — — No, mitäpä juuri enemmän kertoisin. Hetken perästä oli välimme sovittu. Minä sain aimo summan rahaa, teinpä päälle päätteeksi omituisen urakka-kaupankin, jonka siunausta minä pidän jonkinmoisena perintönä kelpo Pietari-vainajalta. — —

Tähän näkyi hauska isäntä-vanhus tahtovan jättää kertomuksensa, nousi istumasta ja ilmoitti että minulle oli toimitettu makuusija vieraskamariin ja että voisin käydä levolle, jos väsytti. Mutta kysyinpä vielä:

— Onko se urakka-kauppa sitä laatua, ett'ei sovi vieraan korville? —

— Noo, ee-ei, — vastasi ukko vitkalleen ja vähän naurahtaen — ei minun ymmärtääkseni, vaikka kyllähän ne kiiltonappiset kauppa-ystäväni, joille tavarani menee, aina ovat jättäneet nimensä mainitsematta. Minä olen tekemisissä ainoastaan heidän lähettiläittänsä kanssa, jotka vain antavat mulle muutamia ohjeita tavarasuhteen. —

— Kylläpä olisi erittäin hauska saada kuulla jotakin siitä kaupasta, jonka avulla te varmaankin olette muokanneet tästä torpastanne niin mahdavan uudispaikan — sanoin minä.

— Niin, tästä torpasta — alkoi ukko uudestaan innostuneena — mutta se ei olekkaan enää pitkään aikaan ollut torppana, eipä toki! —

— Vaan on kenties itsenäinen tila? — kysyin.

— Hyvä toki — sanoi ukko oikeutetulla ylpeydellä. — Kuulkaahan! Kantatilan isäntä, joka, suureksi osaksi pelkästä kateudesta, yhteen aikaan oli minua rasittanut kovasti, jopa sortanutkin, saamatta minua kuitenkaan häviöön, niinkuin jo kerroin, joutui viimein itse huonon taloutensa takia peräti hunningolle, ja koko tila meni vasaran alle. Kuka sen osti? Kukas muu kuin Karhu-Pekka. Ja millä sen osti entinen kerjäläispoika ja karhun-tanssittaja? Joo, hyvä vieras, milläs muulla kuin Pietari toisen perinnöllä. — — — Olinpa kuitenkin niin mieltynyt tähän paikkaan, etten tahtonut sitä jättää, vaan tänne jäin ja muutin uudispaikkani kantatilaksi, kun sitä vastoin entinen kantatila muuttui torpaksi. Sen pituinen se. Ja siellä torpassa asuvat vielä tänä päivänä entisen isäntäni perilliset ja voivat hyvin. Sen pituinen se myös. —

Kertovan vanhuksen silmät olivat käyneet kosteiksi ja kuvastivat erinomaista hyväntahtoisuutta. Enpä saattanut olla puristamatta hänen kättään, tuota vieläkin rotevaa karhun-käpälää, joka niin paljon oli raivannut ja raatanut.

— Ja entinen isäntänne kuoli ilman mitään katkeruutta teitä kohtaan? — kysyin.

— Käykää kysymään hänen perillisiltään — sanoi ukko — minä en kelpaa sitä kertomaan.

— Kyllä ymmärrän — sanoin — mutta, hyvä

isäntä, minä olen kovin utelias tietämään mitä laatua tuo urakka-kauppanne on ollut. —

— No, koska niin on, niin miksi en sitä kertoisi? Enpä tiedä jutusta mitään pahaa olevan. Niin, hm, asia on oikeastaan hyvin yksinkertainen. Tiedätte että talossa nytkin on karhunpoika? —

— Tiedänhän. Tuo Hulu pihalla. —

— No niin — sanoi ukko, lystikäs katse silmissään — minä pidän aina karhun-poikia, mull' on oma konstini kaapata ne pieninä metsästä, ja kun olen ne parisen vuotta kesyttänyt, myyn ne hyvin hyvästä hinnasta. Siinä kaikki. —

— Noille pietarilaisille kiiltonappisille herroilleko? Mitä ne niin paljoilla kesyillä karhuilla tekevät? —

Aika Mikko Vilkastus silmissään katseli minua ukko hetken aikaa vaieten. Sanoi sitten kuiskaavalla äänellä:

— Kun korkeat herrat eivät saa villiä karhua ammuttaviin, niin on kesy mesikämmen hyvä olemassa. Ymmärrättehän yskän? —

Olin jo sen ukon silmäyksestä ymmärtänyt ja purskahdin hänen kuiskatessaan hartaaseen nauruun.

— Mutta katsokaas, — jatkoi ukko — kaikkein ylhäisimmät ampujat eivät tiedä siitä mitään, että karhu on kesy, eikä joutune se seikka heidän korviinsa, vaikka te siitä meikäläisille ja teikäläisille kertoisittekin. —

— Mitä vielä — sanoin nauraen. — Menestyköön edelleenkin kauppanne, hyvä isäntä. Sil-lähän hävitätte pedot metsistä hyödyllisimmällä tavalla maailmassa. —

— Sitä minäkin — arveli hauska vanhus.

Maattuani makeasti yön vierasvaraisen, kun-non Karhu-Pekan kodissa, sanoin hänelle seuraavaa aamuna jäähyväiset piha-veräjällä. Kesy karhun-poika pyöriskeli hänen jaloissaan, iski kä-pälänsä hänen sääriinsä ja tutkiskeli turvallaan hänen takin-taskujansa. Kun ei mitään löytänyt, hajoitteli se sieraimiaan ja rupesi, takajaloilleen nousten, nuuskimaan minun eväslaukkuani, josta kaiketikkin lemahteli junttapullan haju. Ojensin otsoselle siitä isohkon kappaleen ajatellen »Pietari toisen» siunauksellista perintöä, joka ilmeni Karhu-Pekan kauniin uudistalon viljavissa vainioissa siinä silmäini edessä.

— Muistakaa jälkiänne — sanoi kättäni pu-ristaen ukko — ja jos muille kerrotte asioistani, niin sanokaa, että minä aina olen ollut sitä mieltä, että se on parempi, että ylhäiset karhustajat saa-vat ammuttavakseen kesyjä otuksia kuin villejä petoja, joiden kanssa he eivät ole tottuneet otte-lemaan. Suojelenhan urakkakaupallani siten ta-vallani heidän henkeäänkin. Ja siihen katsoen ovat nähdäkseni ne Pietarin tiet, joita minä kaup-paani varten olen kuljeskellut, kiitettäviäkin. Ei-kös niin? Muuten ovat ne tavallaan saaneet al-kunsa Suomen maanteiltä, joita aikoinani Pie-

tari toisen parissa tallustelin. Eikös se ole sopivaa? —

Ukko hymähti, mutta lausui sitten vakavampana:

— Viekää terveiset sinne suureen Suomeen täältä rajamailta vanhalla kiitolliselta Karhu-Pekalta, erittäinkin lapsille, joita Pietari toisen kömpelö tanssi aina niin kovasti huvitti. Jos olisi luvallista, tulisin sinne vieläkin näyttämään metsän majesteetin polskaa ihka ilmaiseksi. En tarvitse enää rahaa. Eläköön Suomi! —

— Ja eläköön Karhu-Pekka ja Pietari toisen muisto! — lausuin minä, kääntyessäni hongistoon aukenevalle metsätielle.

Kaisa ja Jörö.

Olipahan muutamassa talossa kotikylässäni kerran koiran-penikka, jonka nimi oli Jörö. Oli saanut nimensä siitä, kun se jo nyrkin kokoisena näytti ja tuntui niin tuhmalta ja jöröltä. Se oli paljon kömpelömpi ja hitaampi kaikissa liikkeissään kuin sen siskot, jotka syntyivät samaan aikaan kuin se, ja silmänsäkin sai se auki myöhemmin kuin muut. Siitäpä kaikesta sitten tuli-kin, että samalla kun nämä siskot joka sorkka saivat pitää henkensä ja joutuivat mikä minnekin, eri taloihin elinajakseen, Jörö parka tuomittiin hukutettavaksi. Kukaan ei siitä piitannut.

Jörö pistettiin siis eräänä suvi-päivänä pienen pussiin, jonka suu sidottiin nauhalla kiinni; ja muuan kuleksiva kerjäläistyttö, nimeltä Kaisa, joka par'aikaa pureksi leivän-kannikkaa tuvan-nurkassa, sai toimekseen tuomion täyttämisen.

— Mene nyt ja heitä tuo pussi penikoineen päivineen jokeen, niin saat sitten tupaan tultuasi voileivän, saatpa ryynivelliäkin. —

Niin sanoi talon emäntä, joka ei tahtonut muiden ihmisten, ei palkkaväenkään niskoille mokomaa tehtävää työntää, sillä koiran niinkuin kissankin tappamista pidettiin ikäänkuin hieman häpeällisenä.

Kaisa, jonka korvissa voi ja ryynivelli soi suloisemmalta kuin sulle ja mulle hopeahuttu ja kultavelli, ei välittänyt tuon työn häpeästä mitään, vaan laittautui loukostaan, sai pussin käteensä ja pyörähti ovesta ulos. Jörön emä, joka surkein silmin, hätääntyneenä ja haikeasti valit- taen oli katsellut viimeisen lapsensa kovaonnista kohtaloa penkin alta, johon se oli kytkettynä kiinni, laskeusi jälleen levolle niinimatollensa, huoah- taen raskaasti.

Tämän kaiken tiedän, sillä olinpa sillä hetkellä talossa käymältä minäkin, joka siihen aikaan olin pienempi kuin Kaisa. Tuumasin häntä seurata nähdäkseni, miten hän olisi hukuttava Jörön. Mutta en päässyt, sillä minua oli paimentamassa vanhanpuoleinen palvelusneito, joka ei laskenut minua menemään jyrkälle joen rannalle.

Kului hetken aikaa, kenties puoli tuntia, talonväen ja vanhan paimenen vilkkaasti pakis- tessa yhtä ja toista, mitä lienevät ladelleet kylän juttuja, puuttumatta vähintäkään niin vähäpätöi- seen seikkaan kuin Jörön lähtöön tästä maail-

masta. Silloin sanoi emäntä, joka siivosi pitkää ruokapöytää.

— No, eipäs sillä Kaisalla ny olekkaan kii-rettä saamaan velliänsä. —

Penkillä istuva isäntä katsahti äkkiä ulos ikkunasta lausuen vähän levottomalla äänellä:

— Mutta mihin se tyttö parka joutui? Joen ranta on jyrkkä. —

— Meni kai sillalle asti, heittämään penikan siitä — sanoi muuan nainen, luullakseni talon miniä.

Silta oli näet kappaleen matkaa kauvempana talosta, joka sijaitsi aivan lähellä joen rantaa.

Jatkettiin taas hetken aikaa kylän-pakinaa, jossa katovuosi oli pääaineena — nyt niinkuin monasti ennenkin — sillä olihan tullut tukala kato tästäkin suvesta, joka nyt sujahti syyspuoleen.

— Kerjäläisiä rupee liikkumaan yhä sakeamassa — valitti emäntä.

Samassa hypähti isäntä ylös penkiltään, katsahti ulos ikkunasta ja äännähti hyvin levottomana:

— Mutta se Kaisa parka! Mihin tyttö joutuikaan? Olisi aikoja sitten ollut tuvassa perimässä velliänsä, joll'ei olisi tapahtunut onnettomuutta. Miehet, joelle etsimään! — Nopein askelin lähti isäntä ulos, joukko talonväkeä joutusasti perässään.

— Herra hallitkoon! — sanoi emäntäkin, heitti

askareensa kesken ja kiirehti ulos, kova levottomuus silmissään.

Häntä seurasi vanha paimeneni, sukkapuikot hyppysissä kuten ainakin, ja paimentani minä. Kun pihalla yritin hänestä edelle, kompastuin kiveen ja kaaduin, jolloin Serafiina — se oli turhantarkan opastajani nimi — kursailematta tarttui tukkaani ja tukisti minua. — Ole vain menemättä liian likelle joen äyrästä — sanoi hän. — Muista se! —

Pihan poikki vain ja saunan ohi sekä sitten tien poikki, joka tällä paikalla kulki pitkin joenrantaan, riennettiin, niin oltiin jyrkällä äyräällä, josta leveä polku johti alas veden-rajaan. Siinä oli pari laatta-kiveä, joiden päältä naisväki tavallisesti virutti pyykki-vaatteitaan. Polku oli aina sateiden jälkeen pehmeänä savena.

Saapuessamme äyräälle, Serafiina ja minä, oli isäntä miehineen jo noiden kivien päällä, käsissä pitkät keksit, joilla he naarasivat pitkin pohjaa kivistä alaspäin. Vaimoväki seisoj vähän ylempänä polulla, emäntä itkien ja väännellen käsiään. Kuulin hänen valittavan:

— Minua onnetonta, kun juoksutin orpo parin joelle tuota työtä tekemään! Olisin mennyt itse, olisin mennyt itse! —

— Mutta ovatkohan ne varmasti hänen jälkensä, jotka näkyvät savessa menemättä takaisin? — kysyi muuan mies, joka keksineen jo oli siirtynyt vähän alemmalle.

— Varmasti hänen, sen kokoisia jälkiä ei ole täällä kellään, ja jos olisikin, niin olisi tässä joku muu lapsi hukkunut, sinä pöllö! Naaraa siis vain. —

Raapiskelivat taas keksit hyvän aikaa pitkin joen pohjaa, miesten siirtyessä vitkalleen alavirtaan päin ja muun väen muuttaessa pitkin joen äyrästä niiden kanssa.

— Täällä näkyvät hänen jälkensä liejussa — huusi äkkiä eellimmäisenä kulkeva mies, joka juuri oli arvellut, etteivät jäljet olisikaan Kaisan.

Siirryttiin sukkelasti paikalle, keksien noustessa pohjasta.

— On tässä tallannut vedenrajaa ristin ristin — sanottiin.

— Mutta täällä jatkuvat jäljet — huudahti taas toinen mies, joka tutkiskeli liejuista ranta-rajaa vielä vähän alempana.

Siirryttiin taas sinne joka sorkka. Ja jäljet näkyivät yhä selvempinä ja johtivat läheiseen siltaan asti. Mutta sillan-arkun kohdalla oli jo maaperä kovempaa. Tytön jäljet loppuivat siihen.

— Kummallista! — kuulin isännän sanovan. — Mikähän tytölle on tullut? Hän ei hukkunut pennun kanssa, mutta miksi on hän kahlannut liejuista veden-rajaa tänne asti? Ja tähän hän tuskin enää on hukkunut. —

Tutkittiin siitä sitten loivempaa ranta-äyrästä ylös asti, ja mitäs ollakkaan! pian huomattiin ty-

tön jäljet taaskin ihan sillan korvalla saven-sekaisessa mullassa. Varpaat veivät ylöspäin.

— Kyllä siis Kaisa on tallella — sanoi siinä mietiskellen isäntä — mutta empä kuolemakseni-kaan ymmärrä hänen jäniksen-polkujaan, ja miksi hän ei tullut perimään odottavaa voileipäänsä? —

Ällistellen seisoivat sillan korvassa ihmiset, toiset vähän suutuksissaan, toiset nauraen. Emännältä pääsi helppoituksen huokaus, mutta yhtäkaikki näytti hän vieläkin vähän levottomalta ja katseli kaikkialle ympärilleen. — Mutta pistääpä jotain päähäni — sanoi sitten hyväntahtoinen vaimo huolissaan — käykääppäs tupaan ja laskekaa Pilkki ulos. Tyttöön kenties jäi penikan haju. —

Jäätiin siihen odottamaan, pakinoimaan, arvelemaan, sill'aikaa kun pari renkipoikaa juoksi talolle.

Eikä viipynykään kauvan, ennenkun Pilkki, Jörön emä, oli häntä heiluen paikalla. Sitä osoitettiin Kaisan tuoreille jäljille sillan korvassa. Hetkisen nuuski siinä kovin toimestaan Pilkki, nuuski vasemmalle ja oikealle ja kiersi sitten hyvää vauhtia ja häntä suorana sillan-pään ja katosi toiselta puolen samaa päätä suorastaan sillan alle.

— Mitä tämä tietää? — huudahtivat siinä monet, katsellessaan sillan-pään käsipuiden ylitse koiran tietä — olisiko tyttö räyskä sittenkin hukunut? —

— Menettänyt järkensä ja juossut tästä jokea? — arvelivat toiset.

Äkkiä kuului sillan alta Pilkin haukunta, kuului hätääntyneeltä, mutta pianpa kiljahti se ikääskuin ilosta.

— Sinne miehet! — huusi isäntä.

Kolme, neljä miestä riensi juoksujalkaa sillan

alle, jossa puisen arkun perustuksena oli vedenrajassa puolen kyynärän levyinen kivijalka. Henkeään pidättäen odottivat muut sillalla ja sillankorvassa mitä sieltä lähtisi.

Äkkiä kuului sillan alta iloista, raikasta naurun-hohotusta. Siihen sekaantui Pilkin kimakka riemun-osoitus.

— Mitä tuo tietää? — sanoi isäntä sillan-

korvalta, lisäten huutavalla äänellä ja painautuen yli käsipuiden:

— Mitä te nauratte siellä? —

— Kun tyttö istuu täällä koiran-penikka sylissä — kuului sillan alta.

* * *

Kotvasen kuluttua seisoi Kaisa parka muiden joukossa sillan-korvalla. Näkyi olevan vähäsen häpeissään, mutta Jöröä piti hän vasemmalla käsivarrellaan ja silitteli sitä toisella kädellä, lausuen hiljaa:

— Jörö parka, Jörö kulta — — —

Emäntä oli, tytön tullessa näkyviin sillan alta, tarttunut vyöliinaansa ja hiljaisuudessa käynyt pyyhkimään kosteita silmiään. Nyt hän astui Kaisan luo ja sulki hänet suorastaan syliinsä, lausuen:

— Sinä hupsu tyttö, tulehan tupaan syömään. —

Puoleksi leikillä, puoleksi vakavasti sanoi talon isäntä:

— Senkin tyttö juupeli, kun narraa koko talon naaraamaan näkinkenkiä joesta. —

— Tarvitsis vitsoja — arveli muuan mies, viskaten keksinsä olalleen.

— Antaisin sille aika mamman-kyydin — sanoi toinenkin. — Niinkuin ei olisi täällä muuta-

kin työtä kuin turhanpäiten onkia hulluja kerjäläis-tyttöjä ja koiran-penikoita joesta. —

— Pitäkää suunne, te tompelit — virkahti vilkkaasti emäntä, taluttaen tyttöä kädestä, siinä kun kuljettiin tupaa kohden. — Pöllöt, kun ette heti hoksanneet päästää Pilkkiä pentunsa jäljille.

Useimmat nauroivat, ja loppuna naarausretkestä oli, että kaikki hetken päästä hyvillä mielin istuivat ruokapöydän ympärillä talon tuvassa. Siinä istui Kaisakin, ja emäntä oli hänen eteensä pannut ison vellivadin ja mahtavan voileivän. Jörö makasi jo makeasti Pilkin koipien siimeksessä niinimatolla penkin alla. Serafiina minui-
neen istui vähän taampana kutoen sukkaansa ja jotakin lörpötellen, josta ei mitään ole jäänyt muistiini.

— Kerroppas nyt, Kaisu kulta, mikä sinun päähäsi pisti, koska et hukuttanutkaan tuota pahapäiväistä penikkaa — sanoi siinä sitten emäntä istahtaen Kaisun viereen.

Kaisu kertoi, utelevain kysymysten häntä tavan takaa keskeyttäessä, tähän tapaan:

— No, kun kannoin sitä pussissa pihan poikki, niin rupesi se niin surkeasti vinkumaan, että luulin sen tukehtuvan — — —

— Ha, ha, ha! — naurettiin Kaisan ympärillä.

— Olkaa nyt nauramatta — sanoi emäntä. — No, ja sinun kävi sitä sääli? —

— Niin — jatkoi hiljaiseen Kaisa — ja minä avasin pussin suun — — —

— Ha, ha, ha! — naurettiin siinä taas. — Ett'ei tukehtuisi pentu! ha, ha, ha! —

— Ainako sitä nyt pitää irvistellä — torelä emäntä. — Kerro vain, Kaisa, älä ole milläsikään

heidän naurustaan. He ovat tuhmia kaikki tyyni No, avasit siis pussin-suun? —

— Niin — sanoi Kaisa, painaen punaisella puulusikalla velliä vatsaansa — ja sitten juoksin joelle ja tulín laatta-kivelle rannassa — — —

— No? — sanoi emäntä, kun Kaisa siihen katkaisi.

— Niin, ja rupesin itkemään — — —

Ja tätä kertoessaankin oli Kaisalta selvästi itku lähtemäisillään. Hänen äänensä kompastui kurkkuun. Mutta tulipa sieltä sitten taas:

— Ja Jörö kiemurteli pussissa ja pyrki ulos ja vinkui taas niin surkeasti. Ja sen pää näkyi pussin-suusta, ja sen silmät sattuivat suoraan minun silmiini, ja se itki — — —

Taas nauraa tyrskyttivät siinä talon-miehet pöydässä, mutta emäntä torui heitä uudelleen ja silitteli Kaisan päätä, käskien hänen vain kertoa.

— Ja minuakin itketti niin kovasti, kun se niin surkeasti oiotteli niillä silmillään — —

— Oiotteliko se silmillään? — kysyi taas naurahten joku.

— Oiotteli se, ja sitten se sanoi, ett' »ei sinun pidä tappaman» — — —

Raikuva naurun-rapatus katkaisi siinä hetkeksi Kaisan kertomuksen, ja talon miniä muistutti hymähtäen:

— Kuules nyt, Kaisu, nyt valehtelet. —

— Niin — sanoi Kaisa vain ja katseli hajamielisesti ympärilleen — mutta minun oli kovasti nälkä, ja minä ajattelin velliä ja voileipää, ja sitten käänsin pääni pois ja heitin Jörön jokeen — — —

— Pussineen päivineen? — kysyi joku.

— Niin, ja se upposi veden alle, mutta sitten se tuli ylös taas eikä pussia enää ollutkaan, mutta virta oli sitä jo vienyt vähän matkaa, ja minä näin, miten Jörö ui myötävirtaa maalle päin, ja

minäkin siitä sitten juoksemaan pitkin rantaa ja

— Ja sinun kävi sitä vielä surku? — kysyi emäntä, hellästi katsellen tyttöä.

— Niin — sanoi tämä — ja minä itkin ja kaduin kovasti kun olin sen hukuttanut, ja minä juoksin pitkin rantaa ja kutsuin sitä, että »Jörö, Jörö, Jörö, tule tänne», ja viimein se ui rantaan asti, ja minä sain sen kiinni — — —

— Se oli siinä, kun hän oli tallannut savea ristin ristin rannassa — sanoi mies joukosta.

— Niin — sanoi Kaisa taas — ja minä otin Jörön käsivarrelleni, ja me menimme sillan alle. —

— Miksi menit sinä sillan alle — kysyi isäntä.

— Kun siellä on niin hyvä nukkua, siellä kolossa — — —

Tässä kohden puuttui muuan miehistä Kaisan puheeseen, sanoen että se paikka sillan-arkussa olisi korjattava. Kolo oli muka kevät-jäiden siihen järsimä ja lahotti koko arkkua.

— Korjataan — sanoi isäntä — se on siis niin iso, että tyttö mahtui siihen makaamaan. Mutta mistä sinä tiesit mennä sinne, Kaisa? —

— Menihän kerran sillan alle laukku-ryssiä pakoon ja silloin löysin kolon — selitti Kaisa. — Niin, ja sinne nyt nukuin Jörön kanssa.

— Hupsu tyttö parka — sanoi emäntä — mitä sinä sitten aioit Jörön kanssa tehdä? —

— Aioimmehan lähteä kiertelemään yhdessä. —

— Saamatta velliäsi, voileipäsi? —

— Niin, kun en hennonnut sitä hukuttaa. —

— Liikuttaapa minua hyvytyesi, tyttö — virkoi siitä taas emäntä ja näytti mietiskelevältä.

Mutta noustiinkin jo vähitellen pöydästä, vaimoväki rupesi korjaamaan pois ruokia, ja miehet vetivät esille savi-piippunsa.

— Mitäs nyt tehdään Jörölle? — kyseli isäntä.

— Jokeen tietysti uudestaan — vastasi talon miniä.

Mutta silloin lensi Kaisa kuin tuulessa Pilkin luo, sieppasi pennun käteensä ja siepsahutti ovelle. Pilkki, jonka joku jo oli jälleen kahlehtinut, ei purrut, vaan yritti vingahtaen perästä. Kaikki nauroivat Kaisaa. Mutta emäntä sanoi:

— No, älä hätäile, Kaisa parka. Käyhän istumaan ottolapsinesi, niin tuumitaan. —

Keskusteli sitten hetken aikaa emäntä kahden kesken isännän kanssa takkapenkillä, niin kutsui emäntä Kaisankin siihen. Ja Kaisa astui ovipenkiltä paikalle, Jörö käsivarrella.

— No, Kaisa raukka — sanoi emäntä — saat pitää Jörön ja jäädä tänne pentuinesi päivinesi ainakin jouluun asti. Sinä olet hyvä tyttö, ja onhan sinusta apua perunan-otossa ja muussa.

Autuaallinen onnen väre levisi Kaisan kasvoille, hänen siinä seisoessaan emännän edessä, Jörö käsivarrellaan. Mutta sitten syöksähti hän, pennun pudotessa lattiaan, emäntää vasten, vappui alas ja peitti kasvonsa hänen syliinsä. Kuu-

lui hiljaista hipitystä, ja emäntä silitti myhäillen pienen mierolaisen päälakea.

Kukaan ei nauranut enään.

* * *

Kului vuosi, kuluipa toinenkin. On tasalleen toinen vuosipäivä siitä kun Kaisa löytyi jäiden murtamasta kolosta lahossa sillan-arkussa. Kaikki on talossa jokseenkin entisillään, pait' että Pilkki makaa vainajana maan mullassa. Punaposkinen Kaisa on viruttamassa vaatteita laatta-kiveltä rannassa, ja Jörö vetelee unta hänen vieressään. Siitä näette, että molemmat ovat elossa ja voivat hyvin, sillä punaposkinen tyttö, joka viruttelee vaatteita, ja koira, joka vetelee unta hänen vieressään, voivat varmasti hyvin. Ja minä voin myöskin hyvin, sillä kolmisen sylvä siitä olen minä ongella, ja pari sormen-pituista ahventa rypistelee rannalla, eikä Serafiinaa sukkakudelmiseen näy likimaissakaan.

Jörö on iso koira, tuuheakarvainen, pystykorva, mutta kun sitä puhuttelee ystävällisesti, laskee se aina korvansa alas taakseppäin ja heiluttelee häntäänsä. Mitä rotua se oikeastaan lie, sitä en tiedä enkä siitä välitäkään, mutta väriltään on se ruskea kuin huono punamaali, ja sillä on tähän päivään asti ollut tapanaan juosta Kaisan keralla joka paikkaan, varsinkin paimeudessa.

No, Kaisa puhuttelee siinä hurstejansa huuh-
toessaan Jöröä.

— No, joko sinä nyt jo nukut taaskin, sen-
kin Laiska-Jörö? Etkö saa kylliksesi yöllä, por-
sas? Lihot vain kuin sika, huolimatta mistään.
Onko tämä laitaa? Juoksisit pitkin kylää kuin
muut koirat, niin et olisi noin kömpelö, mutta
aina vain minun kintuissani. Et tule ilman mi-
nua toimeen, senkin Jörö-Jussi, onko se laitaa?
Mikä mies sinä olet? Lapsi-kakara vielä, vaikka
jo kolmatta käyt. Niin, tiedätkös että tänään on
ummelleen kaksi vuotta siitä, kun viskasin sinut
pussissa jokeen? Niin sanoi emäntä aamulla. Ole
kuorsaamatta siinä, tolvana; ettäs et häpee. Ve-
dellä hirsiiä missä hyvänsä kuin päihtynyt laukku-
ryssä. Onko se laitaa? Mene syrjemmälle siitä,
taikka sun potkasan jokeen. No, joko lakkasit
kuorsaamasta, senkin torkkuva unikeko? Ole tir-
kistämättä minuun yhdellä silmällä. Niin laiska,
ett'ei viitsi avata niitä molempia. Tarvitsisit kö-
nillesi. — —

Mokomaa saarnaa piteli siinä Kaisa, väliin
virutellen pesujaan, väliin kartullaan niitä peh-
mitellen paljaalla kivellä. Mutta vaikka sanat
olivat niin ankarat, oli hänen äänensä liian peh-
meä. Jörö ei välittänyt hänen ripityksistään tä-
män taivaallista. Makasi siinä vain kuin pata-
ässä, piittaamatta koko syntiluettelostaan mitään.

— Niin, minä tiedän, että sinä olet paatunut
— jatkoi Kaisu. — Sinuhun ei pysty mikään, eikä

sinusta tule miestä tässä maailmassa. Ainoa, johon kelpaat, on kun estelet elukoita menemästä suohon laitumella. Etkä sitäkään voi tehdä näytämättä heille hampaitasi kuin vihainen susi. Purisit kai myöskin, jos tohtisit. Mutt' etpä uskalla, pelkäätkä saavasi karahkasta. Taas kuorsaat, laiskuri. Ja kerjäläisiä haukut myöskin, kun heitä toisinaan tulee taloon, ja irvistelet. Se on hävytöntä. Muistatkos kun emännältä sait luudanvarresta kerran siitä hyvästä, hä? Jaa. Ja laukku-ryssiä vihaat myös kuin susia, puritkin kerran. No, se taisi olla minun syyni, kun sinua ussutin. Saat siis anteeksi. Mutta — — — Herra hallitkoon! Ketä tuolla tulee maantiellä. Hyvä Jumala! Laukku-ryssiä! — — — Jörö!!! — — —

Jörö heräsi, katseli ensiksi Kaisaa ja sitten, kun Kaisa tuijotti ylös maantielle, sinneppäin sekin ja lensi sitten häntä suorana joen-äyrästä ylös, rynnäten hurjaa vauhtia vasten kahta laukku-selkäistä miestä, jotka rauhallisesti marssivat maantiellä. Ja Jörö, jonka tavallinen kömpelyys nyt oli kuni kerrassaan kadonnut, haukkui kuin hullu, seisautui, kaareutui hyökkäävään asentoon, murisi julmasti ja näytti irvistellen hampaitaan, kierteli kerta toisensa perästä miesten kinttuja ja hätyytti heitä kuin nälkäinen susi.

Kaisa oli käynyt aivan kalpeaksi kasvoiltaan, ja miten lieenee siinä hämmentynyt, väännellyt ja käännellyt, niin vyörähti hältä pieni vaatekääry kiveltä veteen. Huomatessaan vahingon, kyykis-

tyi hän ja ojensihe ulospäin, pelastaakseen kääryn, jota virta rupesi viemään. Mutta samassa luiskahti tyttö parka itse kiveltä ja syöksyi jokeen, kimakasti kiljahtaen.

Senpä sentään kuuli nyt Jörö, kohotti korvansa, jätti riistansa maantiellä rauhaan, katsahti laatta-kivelle ja lensi kuin tuuli joen-äyrästä alas, kimakasti kiljahtaen sekin.

Laukku-selkäiset miehet katselivat hämmästyneinä koiran äkkinäistä katoamista, minä puolestani huusin minkä jaksoin Kaisalle apua, tietämättä kelle huusin; en ollut vielä oppinut uimaan enkä siis uskaltanut veteen. Venettä ei ollut likimaillakaan.

Kaisa oli melkein kohdastaan kadonnut veden alle. Mutta, Jumalan kiitos, tuossapa hän keskellä jokea jälleen tuli pinnalle. Virta oli häntä kuljettanut hyvän matkaa.

Huusin nyt täyttä kurkkua laukku-miehiä apuun, ja he astelivatkin jo ranta-äyrästä alas-päin, kauhu parrakkaissa kasvoissaan.

Mutta Jörö, joka oli lentänyt laatta-kivelle ja siitä vinkuen hiukkasen aikaa haistellut vedenpintaa, oli jo joessa ja ui uskomattoman väkevää vauhtia kohden Kaisaa, joka näkyi kiemuroivan jossakin pyörteessä kuin kaatunut villi-kissa. Ja jopa Jörö, äsken saarnaavan Kaisan äänetön sänankuulija, saa, kun saakin, siinä sillä tavoin pyörivän pappinsa kiinni, tarttuu hampaillaan hä-

nen toiseen hartiaansa ja ui sitten, kuorma kallis suussaan, vähän myötä-virtaa rantaan päin.

Juoksenpa aika kyytiä, ongen-pahlain kädessä ja pelko pöksyissä, pitkin rantaa sitä paikkaa kohden, johon arvelen Jörön maapuvan. Juoksen juoksemistani. Mutta mikä on käynyt koiraan? Miksi se ei uikaan rantaan, vaan kääntyy noin sylen päässä siitä päin vastoin vähän ulospäin jälleen ja vetelee virran mukana läheistä siltaa kohden? Onko joku kairan-laita kallellaan sen kallossa? Hukkuuhan se pappineen päivineen tuossa paikassa. Kutsun sitä ystävällisesti: »Jörö, Jörö, Jörö! Jörö se!» Mutta, herranen aika! nyt se katoaa sillan alle, — — enkä näe sitä enää.

Minä kauhistuin, mutta satuin samassa vilkaisemaan taakseni: Laukku-miehet olivat kintereissäni! Siinä varmaankin selitys. Jörö oli karttanut heitä, kun arvatenkin pelkäsi heidän tekevän pahaa Kaisalle.

Huutaen karkasin ranta-äyrästä ylös maantielle ja seisoin kohta siltään sillan korvassa. Siinä tuli aivan sattumalta toiselta puolen mulle vastaan isäntä muutaman renkinsä kanssa, mistä lienevät tulleet töiltään. Lähättäen kuin lihava koira paahtaisen päivän paisteessa, koin heille hyvissä ajoin huutaa, ja kun isäntä peljästyen kysyi: »No, mikä hätänä?» sain töin tuskin sanotuksi, että Kaisa ja Jörö olivat hukkuneet sillan alle. Ja samassa olivat laukkumiehetkin siinä, hengästyksissään hekin, ja sammalsivat kummal-

lisella suomen-kielellään, että tyttöä ei enää näkynyt.

Kuni tuulessa kierrettiin kaikin miehin sillanpää ja oltiin tuossa paikassa sen alla.

— Kenties nousevat vielä vedenpintaan! — sanoi silmät selällään isäntä, vääntäen lahosta arkusta helposti lähtevän hirrenpään. Rengillä oli myöskin jo kädessä laudan-pätkä, jonka siitä läheltä oli löytänyt. Laukku-miehet olivat heittäneet vakka-taakkansa maantielle ja tekivät, luis-kahtaessaan sillan alle, kummallisia konsteja sormillaan, ristinmerkkejä otsasta rintaan. Siitäpä luulin, että he noituivat. Mut' eihän siinä nyt ollut aikaa sen pitemmältä utelemaan senkaltaisia. Kovin kauhuissani Kaisan hirveästä hukasta luis-kahdin siinä, ties mikä lienee päähäni pistänyt, sillan-arkun ahdasta kivijalan-reunaa myöten muiden ohitse.

Kuului silloin äkkiarvaamatta sillan puu-arkusta kummallista murinaa. Silmäilin säikähtyneenä sinneppäin, ja siinä oli kauhean iso kuoppa arkussa — ja olkoon se tässä heti sanottuna, että se oli sama kuoppa eli kolo lahopuissa, josta kaksi vuotta sitten Kaisa oli löydetty koiran-penikka sylissä. No, kaikki nyt katsomaan kuoppaan, pait' ei laukkumiehiä, jotka seisovat vähän taampana. Mikä hämmästyttävä näky! Ällistyneinä seisomme siinä, isäntä renkineen ja minä, kuni puusta pudonneina vallan. Jörö seisoj pystyssä kuopassa, ja Kaisa makasi sen alla kasvot alas-

päin. Ja voi sitä koiraa! Piti hampaillaan tyttöä röijyn-selästä ja ravisteli häntä hirveästi, säälimättä, niin että Kaisa paran ruumis heilahteli siinä hyvää vauhtia kuin kinnas koiran suussa ainakin. Ja vettä valui jo varmaankin kuolleen Kaisan suusta ja hänen hajalleen menneestä tukastaan ja hänen vaatteistaan. Mutt' eihän siinä sekuntiakaan sitä katseltu, vaan isäntä huuttasi hupsulle koiralle, sieppasi Kaisan käsivarrelleen ja astui aika kyytiä pois sillan alta, sanaakaan sanomatta ja vallan kalpeana kasvoiltaan. Ja me muut hänen perästään, viimeisenä ja surkeasti vinkuen Jörö, joka nyt suoraa päätä ryntäsi hampaat irvissä kohden laukkumiehiä, jotka jo seisoivat siinä sillan-korvassa yhä noita temppejaan tehden. Mutta renki huuttasi ankaralla äänellä Jörölle, joka heti tottelikin ja juoksi Kaisan luo.

Ruohoisella paikalla vyörytteli isäntä siinä Kaisan ruumista kuin kaulainta, kunnes — uskoi-sitteko sen! — Kaisa sini-kalpeana kasvoiltaan rupesi haikeasti huutamaan, oksentaen kesken kaikkea kovasti. »Huuda aika lailla», sanoi isäntä, kirkas katsaus silmissään, »ei yhtään hätää!» Ja kyllä Kaisa huusikin, ja silmät vyöryivät kama-lasti hänen päässään. Mutta Jörö, se juupelin Jörö, se vain hypähteli hauskesti haukkuen siinä kuni ilosta, heilutteli häntäänsä ja nousi sitten pystyyn ja pani käpälänsä Kaisan rintaa vasten ja nuoleskeli hänen kasvojansa.

— Onko teillä kamverttiä! — kysyi silloin isäntä laukku-miehiltä, jotka seisoivat vieressä suut muilussa pitkien partain päällä.

— On, on kamfertti, on järnastestamenttii, on pirunpierkoo, on naskalii ja neuloo, on. —

— Antakaa kamverttia — sanoi heille naurahaen isäntä ja sitten heti mulle:

— Käyppäs vähän vettä joesta, ota vaikka lakillasi. --

Laukku-miehet juoksivat laukuilleen ja minä rantaan. Eikä aikaakaan, niin oltiin kaikin takaisin. Ja lakkini sattui pitämään vettä varsin hyvin.

Kaasi sitten laukku-miesten tuomasta pullosta isäntä jotain punaista nestettä pivoonsa, mutta minun lakistani vettä siihen sekaan. Ja rengin pitäessä Kaisaa, kallisti hän sitten kätensä ja antoi punaisen vesivellin vuotaa tytön suuhun. Ja kun se oli tehty, rupesi isäntä vielä hieromaan Kaisan ohimoita tuolla samalla nesteellä, jota laukku-miesten pullossa oli runsaasti.

Ja Kaisa lakkasi vähitellen huutamasta, ja hänen silmänsäkin loistivat jo kirkkaasti niinkuin muiden ihmisten silmät, vaikka vielä vähän pelokkaasti. Silloin sanoin minä:

— Päivää, Kaisa! —

Kaikki nauramaan, vaikka Kaisa riepu siinä vielä kovasti värisi. Silloin antoi isäntä hänelle kämmenellään aika mätkäyksen piiska-paikalle, sanoen hyvin toruvalla äänellä:

— Tuosta saat, ja pysy poissa joen-rannasta vast'edes. Muista se! —

Mentiin siitä sitten yhdessä tupaan, parrakkaat laukku-miehetkin nahka-taakkoineen, Jörön kiertäessä Kaisaa sen seitsemään kertaan. Ja kuultuaan mitä oli tapahtunut, löi emäntä kämmenensä yhteen huudahtaen: »Hyvä Jumala!» Ja hän kietoi käsivartensa Kaisan kaulan ympäri ja purskahti itkuun.

— Tule sisä-kamariin saamaan kuivat vaatteet päällesi. —

He katosivat sinne ja Jörö heidän perästään.

Ja yhteen mittaan tämän kanssa mainitsen nyt vain, että Jörö siitä päivästä rupesi lihoomaan vielä enemmän, se kömpelö Jörö-Jussi.

* * *

Olihan vyörynyt eteenpäin monta, monta vuotta. Olin joutunut kauvas pois lapsuuteni kisa-paikoilta, Pohjanmaan lakeuksilta. Mutta muistot elivät vielä vilkkaina mielessäni, Kaisankin ja Jörön, joista olen teille kertonut.

No, vaeltelin eräänä elokuun iltana nuoren ylioppilaan haahmossa muutaman savolaisen pitäjän petäjäkankaan polkua pitkin, pyssy olalla ja laukku selässä. Silloin haamoitti läheisen järven rannalta eteeni tavallinen talonpoikais-talo, ja päätinpä astua sinne pyytääkseni yösijaa.

Lähemmälle tultuani huomasin talon varsin

siistiksi, ja viljelykset sen ympärillä olivat silminnähtävästi hyvässä kunnossa, vaikka paikalla muuten oli uudistalon tunnusmerkit. Yksinäisenä ollen näkyi se hallitsevan koko järven rantoineen päivineen.

Soman pihan poikki astuin talon etehiseen ja siitä tupaan, jossa kaikki osoitti sekä hyvinvointia että hyvää järjestystä. Lähellä kaksinkertaista, maukkaasti verhottua nurkka-sänkyä seisoivat kätkyt, jossa nukkui lapsi, uutimet pään puolella, ja kätkyen vieressä lattialla makasi iso, lihavanlainen koira; mutta muuten oli tupa aivan tyhjänä asukkaista. Takan vierestä vei raollaan oleva ovi viereiseen suojaan.

Kun ei ketään kuulunut, yskähdin vähäsen arvellen, että kai sisäkamarista tultaisiin. Ja aivan oikein, sieltä astui pian ulos nuori, kaunis nainen, vähän säpsähtäen nähdessään vieraan seisovan oven-suussa pyssy olalla. Heitettyään silmäyksen valkoiseen lakkiini, jota pidin kädessäni, rauhoittui hän kuitenkin heti ja hymyili.

— Hyvää päivää — sanoin — olette kenties talon emäntä? —

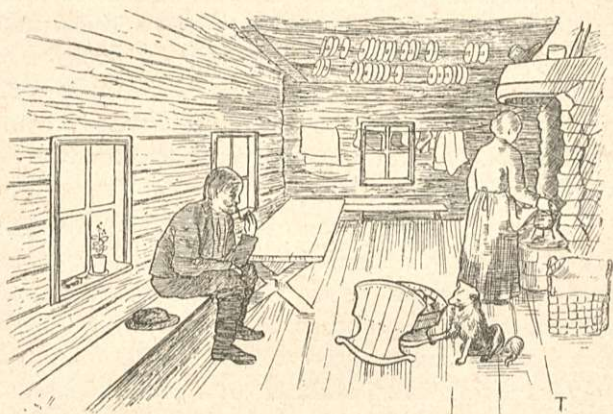
— Kyllä — vastasi vaimo heleällä, miellyttävästi soivalla äänellä, — tehkää hyvin, käykää istumaan.

Kehkeytyi sitten pieni puhelu, josta tulin tietämään, että isäntä, renki ja palvelustyttö olivat riihellä, niinkuin kaksi lastakin isän mukana. Ky-

syin sitten, olisiko väsyneen matkamiehen mahdollista saada yösijaa, vaikkapa aitan-parvella.

— Kyllä — vastasi naurahtaen nuori emäntä — meillä on etehisen takana kaksikin vierashuonetta. —

Ja hän rupesi hiljaisesti hommaamaan pienen kahvipannun kanssa, joka loikoi takka-tuhassa.

Samassa heräsi lapsi kätkyessä, virittäen tuon vanhan virren, jota me kaikki siinä iässä olemme kenenkään opettamatta laulaneet yleisön ihastukseksi. Mutta konsertin kestäettyä minuutin pari, kävi äiti kehdolle, kääntyi minuun selin ja maksoi pienokaiselleen palkan hyvästä laulusta. Kun se kotvan kuluttua oli suoritettu, antoi emäntä, lapsen vielä laulaessa pientä pätkää yli ohjelman,

kätkyelle vähän vauhtia ja meni jälleen toimilleen takan luo.

Mutta siinä samassa näin minä jotakin hyvin kummallista. Kehdon vieressä venyvä lihava koira pani toisen etukäpäälänsä pehmeästi jalaksen päälle ja rupesi sillä konstin kätkyttä tuudittamaan, loikoen muuten ruskeine ruumiineen entisessä laiskassa asennossaan. Olipa se sanomattoman näppärää näytelmää.

Ihmetellen luonto-kappaleen viehättävää viisautta, kysyin nuorelta emännältä, miten oli koiralle osattu opettaa niin vaikeaa virkaa. Nauhrahtaen vastasi vaimo, että se oli oppinut sen ihan itsestään, kenenkään neuvomatta, kenenkään edes pyytämättä. Oli jo toimittanut tuudittajan tehtävää kahdelle lapselle ennen tätä.

Emännän poiketessa sisä-kamariin — kahvipapujako noutamaan vai mitä varten, en tiedä, — teki mieleni vähän lähemmältä katsella tuota viisasta koiraa, koska istuin tuvan toisen-puoleisella penkillä. Astuin siis siinä tarkoituksessa lattian poikki ja saavuin noin sylen päähän kätkyestä, kun koira yhtäkkiä rupesi murisemaan rumasti ja ilkeästi irvistäen näytti mulle hampaitaan. Samassa siirsi se käpäälänsä kätkyen jalakselta jälleen lattialle, ja lapsi rupesi tuudituksen tauotessa lauleskelemaan omaa kehtolauluaan. Ajattelematta väijyvää vartiaa vieressä, tuumasin nyt uudessa typeryydessäni korvata lapselle saattamani häiriön ja lähestyin vieläkin kätkyttä, antaakseni

sille uutta vauhtia, jota luulin koiran sitten siivostisesti jatkavan. Mutta tämäpä ei tunnustanutkaan tarkoitukseni vilpittömyyttä, vaan ryntäsi raisusti ylös ja tarttui nuolen-nopeana ja morskisti mörähäten pöksyihini, jokseenkin tuntuvasti.

Samalla hetkellä astui kuitenkin emäntä ulos sisä-suojasta ja sanoi, polkien kerran vain pontevasti jalkaa lattiaan, kovalla, käskeväällä äänellä:

— Jörö! —

Mutta tuskin oli komento-sana lausuttu loppuun, ennenkun ihmeekseni koira jo, etu-käpälät suorana, makasi lattialla, heiluttaen häntäänsä ja katsellen minua ikääskuin kummastunein silmin, vaikka niitä jo näkyi verhovan hieno vanhuuden harso. Ja jo se rupesi, venyen vatsallaan, ryömi-mään jalkoihini, ikääskuin pyytääkseen anteeksi. Emäntäkin sitä vähän ihmetteli ja lausui:

— Kumma kun ei heti mennyt häpeissään paikoilleen, niinkuin sen on tapana. —

— Älkää sitä toruko enään — sanoin minä — syy oli kokonaan minussa, kun tyhmyydessäni yritin koskemaan kehtoa. —

Mutta emäntä sanoi kuitenkin vielä, vaikka lempeämmällä äänellä ja vähän kohoittaen etusormeaan:

— No, Jörö, anna vieraan kättä! Anna kättä! Anna kättä! —

Ja Jörö nousi seisolle ja pani käpälänsä pehmeästi minun käpälääni, jota se samassa rupesi nuuskimaan kaikin puolin. Sitten se, sen työn

tehtyään, kiersi minut pari kertaa nuuskien jal-
kojani hyvin tarkasti.

— Mikä koiran on tullut! — ihmetteli emäntä.
— Eipä se kaikille vieraille ole noin nöyrä. —

Ja mitäs ollakkaan! Yht'äkkiä nousi Jörö
takajaloilleen, haukkua hauvasi hauskan iloisesti,
painoi molemmat etukäpälänsä olkapäilleni ja ru-
pesi minua mielistelemään kielellänsä pitkin pos-
kiani. Ja kovasti heilui sen häntä.

— Mutta herranen aika! — huudahti emäntä
— tunteekohan se teidät? —

Ja kun siitä jo istahdin läheiselle takkapen-
kille, tuli se siihen myös ja painoi käpälänsä pol-
villeni, taaskin ruveten katsomaan minua suoraan
silmiin. Utta ihmettelyä sekä emännän että mi-
nun puoleltani.

Otin nyt koetteeksi mennäkseni vähän tuudit-
tamaan yhä laulavaa lasta, joka varmaankin kai-
pasi viisasta vartiaansa. Koira teki mulle kiltisti
seuraa, laskeusi levolle kehdon viereen ja näkyi
luottavan minuun kuin konsanaan itseensä.

Ja lapsen pian nukuttua, seurasi Jörö minua
pöytä-penkille asti, johon nyt istuin, pakistessani
nuoren emännän kanssa eläinten uskollisuudesta
ja viisaudesta. Mutta pilkistipä siinä tämän pa-
kinan kestäessä yht'äkkiä lapsuuteni muistojen
kirkkaalta taivaalta sieluni silmään tähti, joka
ensinnä näkyi himmeänä, sitten yhä selvempänä.
Enkä tiedä mikä minun tuli, mutta niin rupesi
rintani vasemmalla puolen kummallisesti väräjä-

mään, ja ruumiillisiin silmiini tunsin lämpimästi paisuvaa suonta myöten nousevan vähän virtausta siitä lähteestä, joka pulppuaa ainoastaan silloin, kun olemme ihanasti liikutetut. Mitä merkitsikään tämä! Olihan Jörö-nimisiä koiria tässä maailmassa melkein yhtä paljon kuin Matti-nimisiä miehiä, ja kuitenkin paljasti tuo lihava, kömpelö, ruskeakarvainen, ruma koira koipieni edessä merkillisellä menetyksellään mulle kerrassaan oikean valokuvan lapsuuteni kisakentiltä.

Vaivuinpa hetkeksi hellän herttaisiin unelmiin. Mutta viimein nousin penkiltäni ja astuin suoraan emännän eteen, hänen siinä hääliessään kiehuvan kahvipannunsa partailla. Tartuin häntä käteen, katsoin häntä silmiin ja sanoin, ääneni säestäessä sydämen väräjämistä:

— Kuulkaas, hyvä emäntä, ettekö tahtois mulle sanoa, mistä te oikeastaan olette syntyänne? —

Ihmetellen, sitten pikkuisen punastuen vastasi emäntä:

— Olen kasvanut Pohjanmaalla. —

— Ja tuo Jörö tuossa on kerran pelastanut henkenne, niinkuin te pienenä tyttönä säästitte sen hengen? —

— Mutta kuka te olette, hyvä nuori herra? — Ja hän katseli minua kovasti kummastellen.

— Ja te olette, te ja tuo sama Jörö tuossa, vuorotellen hoitaneet toisianne pienessä kuopassa lahon sillan alla? —

— Hyvä Jumala! — huudahti nuori, kaunis vaimo, kostein silmin tutkiskellen punastuvia kasvojani — te olette — — —

Hän mainitsi nimeni.

Hyvän aikaa seisoimme siinä, käsi kädessä ja silmä silmässä, kunnes Jörökin tuli paikalle ja, nähdessään meidän tuolla tavoin seisovan, nousi pystyyn ja paiskasi kursailematta pörhöiset käpälänsä käsiemme päälle, heiluttaen häntäänsä kuin hupsu, haukkuen huvi-haukuntaa ja tanssien taka-jaloillaan.

* * *

Pian oli siinä sitten päästy niin pitkälle, että sinuteltiin toinen toistaan kuin ennenkin ja että Jörökin joi kahvia vehnäleivän kanssa. Ja emäntä ja minä istuimme ihastuksissamme muistellen menneitä päiviä. Muistutin häntä muun muassa siitä, kun Jörö pienenä penikkana oli hänelle sanonut, ett' »ei sinun pidä tappaman», ja jopa nau rahdin siinä hänen lapsellista kekseliäisyyttään.

— Niin, mutta tiedätkös — sanoi Kaisa, ja hänen kasvonsa lensivät vallan vakaviksi — tuntui totta Maarian silloin siltä kuin todellakin olisin kuullut penikka paran niin puhuvan, kun se siinä niin ruikutti ja samassa katseli minua kosteilla silmillään. Niin, se ruikutti aivan niin: »ei sinun pidä tappaman». — Ja Kaisa katsoi syviin mietteisiin vaipuneena lattiaan. — Ja eihän koira

puhu, sen kyllä tiedän, mutta kuulinpa nuo sanat kuitenkin, ja kun se siinä katsoi minua niin surkeilla silmillä, niin oli kuin olisi mulle viidettä käskyä luettu koiran kautta. Vähää ennen oli kerjuumatkoillani eräs hyvä emäntä opetellut minulle käskysanoja, ja minä ne muistin hyvin. —

— No niin — puutuin hänen puheeseensa — ne sanat tulivat tietysti sydämmestäsi. —

— Mistä lienevät tulleet — päätti hän hiljaisella, vähän epäröivällä äänellä, yhä katsellen lattiaan. — Mutta oli miten oli — jatkoi nuori emäntä vilkkaammasti ja taputellen Jöröä pään päälle — Jörö poika on moninkertaisesti maksanut tuon pelastustyöni silloin. Pelastihan se minun henkeni pari vuotta myöhemmin, ja sitten se on pelastanut myös vanhimman lapseni hukkumasta. —

— No, sepä nyt on merkillistä! — huudahdin. — Miten se kävi? —

— No, kun Eero viime syksynä, hän kävi silloin viidettä, karkasi tuvasta kenenkään huomaamatta ja pujahti tuonne rantaan ja lähti yhden yön jäälle ja joutui sulaan. Oli juossut ulos juuri sill' aikaa kun minä olin maito-kamarissa Jörö perässäni; se saa aina multa tilkan maitoa siellä. Tupaan tultuani kaipasin Eeroa, ja kaikki häntä heti hakemaan. Jörön annettiin haistaa hänen sukkaansa, ja sekös heti nuuskimaan portailla jo, ja niin oli se tuossa paikassa pojan jäljillä. Juoksi kuin jänis, vaikk' on noin kömpelö,

juoksi polkua pitkin suoraan rantaan, josta kovasti pelästyimme kaikki. Sill' on huonot silmät, mutta haju sen parempi, ja se rupesi juoksemaan ristin rastin jään päällä. Silloin näimme tuon karin takaa, joka tuolta näkyy ikkunastakin, pojan pään, ja karin takana tuli pian sula, sillä siellä on virtapaikka. Isä rengin kanssa työnsi jo venettä rannasta lähteäkseen apuun, kun samassa kuulumme pojan huutavan ja hänen päänsä katosi näkyvistämme karin taakse. Se oli mulle hirveä hetki, ja minä olisin juossut sinne, mutta vahva palvelustyttö esti, puoleksi tapellen kanssani, minua lähtemästä; petti jo jää miehiltäkin. Mutta mitäs ollakkaan! Voi sitä koiraa, emme hän möisi sitä mistään hinnasta; saa elää niin kauvan kuin henki pysyy. Niin, niin Jörö kulta! No, se pistäytyy pian näkyviin karin laidalta ja hinaa jotain muassaan jäällä. Eikä aikaakaan, niin sivuuttaa se viisaasti veneen, jossa miehet jäätä särkien ovat hommanneet pelastusta. Se piti armottomasti hampaillaan Eeroa toisesta harttiasta ja veti häntä pitkin iljankoa. Poika huusi kovasti, ja siitäpä tiesimme, ett'ei enää hätää ollutkaan. Kotvasen kuluttua olivat rannassa, Eero vielä huutaen ja läpimärkänä. Kunnon ystävämme oli saapunut hätään aivan viimeisellä hetkellä, tiesi poika itse kertoa. Oli hän, kun jää oli pettänyt hänen allaan, jo ollut kainaloitaan myöten vedessä, kun Jörö oli saanut hänestä kiinni. Siinä on, kuten sanoin, virtapaikka ja aika ihmisenkin

hukuttava syvä. Poika sanoi huutaneensa sitä, kun Jörö, saatuaan hänet varmemmalle jälle, muka sittenkin vielä oli niin kipeästi purrut häntä hartioihin. Mutta multa sai junkkari, esikoiseni näetkös, lisäksi vielä kelpo muistiaiset toiselle paikalle, ja Jörö sai maitoa vehnäleivän kanssa niin paljon kuin sinä päivänä jaksoi. —

Niin päättäen silitteli hyvä emäntä nelijalkaisen lemmikkinsä päätä ja antoi hänelle nytkin vehnäleipää. Kovasti minua liikutti tuo ihmisen ja eläimen ystävällinen väli, ja minä utelin Jörön uudempia ihmetöitä.

— No, en tiedä juuri muuta kuin että, kun Eero nuoremman veljensä kanssa tänäkin kesänä on pulikoinut rannassa, minun istuessani lähellä, Jörö vartioi heitä kuin sorsa poikiansa, haukkuen vimmatusti ja näyttäen hampaitaan, jos yrittävät liian kauvas veteen, ja itse se silloin aina pysyy ulompana. Paimeneen en sitä enää laske, sillä ennemmin menköön joku lehmä nevaan tai suden suuhun kuin päästäisin Jöröä luotani. Jörö on jo vanha eikä enää pystyisikään pitämään puoltaan sudelta. Meillä onkin sitä paitse paimenena vanha viisas muori, jolta ei vielä vasikkakaan ole joutunut hukkaan; Jörö saa paimentaa omia vallattomia kakaroitani täällä kotona, kun eivät ole isänsä kanssa ulkona niinkuin tänään. Mutta kas tuossapa he tulevat! —

Tulivat pihan poikki. Mutta supistan jo kertomukseni kaikkein vähimpään.

Tulin pian hyväksi tutuksi isännänkin kanssa, joka oli pulska, varteva mies, pohjalaisesta kotipitäjästäni syntyisin hänkin torpparin poikana. Hän oli oleskellut monta vuotta Amerikassa ja työllään koonnut kohtalaisen rahasumman. Oli sitten kotiin palattuaan mennyt naimisiin Kaisan kanssa ja lähtenyt tänne Savon sydämeen etsimään uudispaikkaa, ostanut tämän tilan, joka silloin oli ollut melkein autiona, ja ruvennut sitä asumaan, hyvällä menestyksellä, kuten kaikesta näkyi. Siinä koko heidän historiansa. Kolme oli heillä lasta, kaksi poikaa, toinen kuudennella, toinen neljännellä, ja yksi tyttö kätkyessä.

Kun oli pesty riihenpöly poikien kasvoista, näin edessäni kaksi punaposkista, vilkas-silmäistä veli-kultaa, jotka, saatuaan runsaasti ruokaa, rupesivat temmeltämään Jörön kanssa lattialla. Nuorempi yritti vetämään sitä hännästäkin, mutta äiti tuli väliin, ja pieni Sakari sai hänen kämmenestään lätkähyksen omalle hännälleen.

— Oletkos kiusaamatta koiraa, senkin sokurississi! — kuului kuritus-kuulutus.

Illan pitkään pakistiin siinä sitten vielä paljon menneestä ja nykyisestä ajasta, ja Kaisa kertoi muun muassa hyvistä kasvatus-vanhemmistaan Pohjanmaalla: miten häntä, köyhää orpo raukkaa, oli pidetty enemmän omana tyttärenä kuin palvelijana talossa ja miten vanha emäntä lähtö-hetkellä oli antanut hänelle sekä uudet vaatteet että sievosen rahasummankin sekä — Jörön.

Ja olipa Jörö kaiken aikaa ollut heille turvallisena toverina täällä Savon jylhässä salossa.

Ja isäntä vakuutti todeksi Kaisan todistuksen. — Ilman Jöröttä olisi täällä varsinkin ensi aikoina oltu huutavassa hädässä susien tähden, jotka tahtoivat tunkeutua lammalääväänkin. —

Viivyin kesti-vieraana talossa seuraavan päivän puoli-väliin asti, ja koska mulla oli laukusani joukko pieniä kuva-kirjasia, jotka olin ottanut mukaan juuri senkaltaisten talojen lapsia varten, joissa ei mikään maksu yömajasta tullut kysymykseen, niin pistinpä eron hetkellä Eeron ja hänen veljensä kouriin puolet koko varastotani, mutta Jörölle ei ollut mulla muuta antaa kuin ystävällisiä taputuksia pään päälle. Se näkyikin siihen hyvin tyytyvän ja saattoi emäntänsä ja poikien kanssa minua puoli virstaa matkalleni.

— Eikö ole kaunista täällä? — sanoi siinä erotessamme nuori emäntä onnellinen hymy huulilla, vaikka vyöliinan nurkka silmässä.

— On — vastasin vaivoin tuolta pulppuavalta lähteeltä rinnassani, josta ennen olen puhunut — on kaunista, ja se kauneus on olemassa juuri semmoisia varten kuin sinua, Kaisa.

— Entäs sitten Jöröä? — sanoi hän leikillisesti.

— Ja Jöröäkin ja kaikkia, jotka eivät unhoita hyviä töitä. —

Kun illan suussa yksinäisellä metsätielläni avasin matkalaukkuni, ottaakseni siitä paraimmat

patruunat korvessa huutavaa huuhkainta varten, huomasin siinä hyvän varaston hyviä eväitä, jotka Kaisa tietämättäni oli sinne pannut: uuden rasian täynnä parainta voita, vasta leivottua leipää, juustoa, lampaanlihaa, pullollisen maitoa.

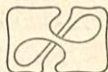
Kovastipa pulppusi liikutuksen lähde nuorena rinnassani.

Tunnin perästä istuin syömässä tien varrella, eikä ole mulle vielä koskaan mikään ateria maailmassa niin hyvälle maistanut. Mutta siinä syödessäni löysin vielä laukkuni pohjalta pienen paperipussin, johon oli kirjoitettu: »Jöröltä». Kovasti uteliaana avasin pussin. Sen sisässä oli vielä pienempi ja tämän sisässä taaskin pienempi paperi-pussi. Avasin avaamistani, kunnes sieltä sukelsi silmiäni eteen sormus, joka oli punottu — Jörön ruskeista karvoista, samaan tapaan kuin siihen aikaan vielä paljonkin jouhi- ja hivus-sormuksia palmikoittiin. Oli kuitenkin alustana punotuille karvoille tuohesta tehty kehä, jonka päälle siis karvat oli kiinnitetty, varsin somasti ja taidokkaasti.

Silmäilin sormuksen sisään. Sinne oli terävällä aseella valkoiseen tuoheen polttamalla hienosti piirretty sanat: Ei sinun pidä tappaman.

Sai minut Kaisan salaperäinen kuulema, tässä tuoheen kirjaeltuna, syviin mietelmiin, ja lähtiesäni paikalta ja ihaillessani seudun luonnon-ihannutta, ajattelin itsekseni muun muassa ja ajat-

telen vielä nytkin: Kaisa, sinä joka kerran pienenä kerjäläis-tyttönä armahdit koiran-penikkaa, Suomen kauneus on luotu sinun kaltaisiasi varten, ja — jospa toiselta puolen kelpo Jörön esimerkkiä aina noudattaisivat kaikki hänen monilukuiset kaksijalkaisetkin kaimansa tässä matoisessa maassa! Eipä silloin hätää olisikaan.

Varsa-Mikko.

Tässä tulee tarina Mikko nimisestä mierolaisesta, joka mielestäni ansaitsee meidän kaikkein kunnioituksen, vaikka hän jo nuorena naskalina sai haukkumanimen Varsa-Mikko. Se on alusta loppuun tosi-tarinaa sekin, sillä minä en ole niitä, jotka valehtelevat kokoon kertomuksiaan, niinkuin vanhat merimiehet ja romaanin-kirjoittajat.

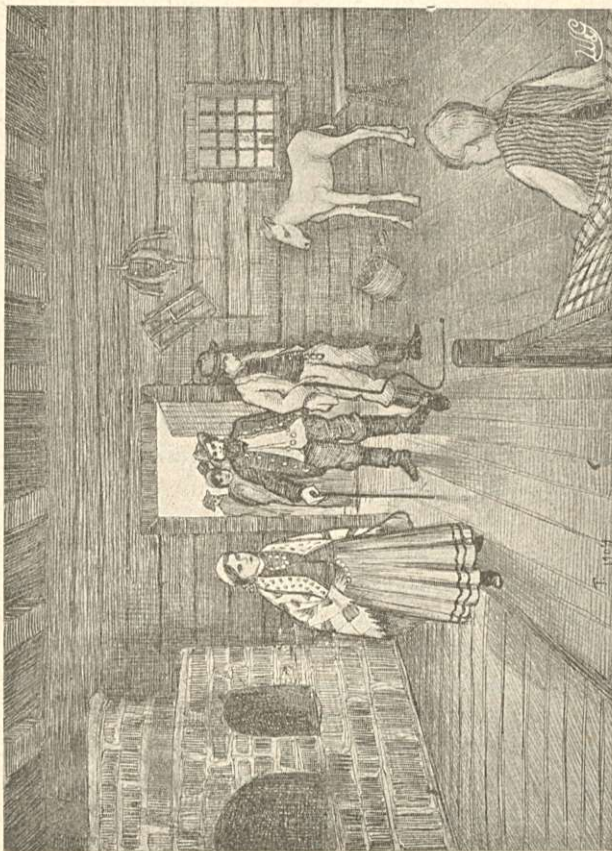
Tämä Mikko nyt taisi käydä vasta kahdeksatta, kun häneltä menivät manalaan sekä vanhemmat että veljet ja sisaret. Kuinka monta näitä sisaruksia oikeastaan oli, sitä en totta tosiaan tiedä, mutt' eipä lie paljon puolesta tusinasta puutunut. No, mutta mikä nyt tuolla tavoin tuhosi koko perhekunnan? Joo, hyvä lukijani, se oli nälkävuosi, nälkävuosi niin hirvittävä, että vieläkin toisinaan näen siitä kuvia unissani; ne eivät koskaan katoa kokonansa sielun-pohjasta, jos kohta eivät enää muilta maailman kuvilta pääsisikään päivällä näkyviin. En tahdo sinua nyt

kuitenkaan surettaa kertomalla kaikkia sen ajan kauhuja, mainitsen vain, että nuo pari vuotta — siitä on nyt lähes neljäkymmentä ajastaikaa — monestakin talosta Pohjanmaalla veivät hautaan melkein kaikki mitä vietävää oli. Eihän toki kaikkialla nälkä suorastaan, vaan sen synnyttämät surkeat taudit.

No niin, niinpä Mikko paraltakin oli mennyt koko suku. Viimeisenä oli hänellä ollut elossa äiti, joka käsi siunaten poika poloisen pään päällä oli vetänyt viimeisen henkäyksensä olki-vuoteella tyhjän tuvan nurkassa. Kuka kova-onnisen oikeastaan toimitti hautaan, sitä ei Mikko pitkiin aikoihin saanut tietää.

Oli kuitenkin äidin kuollessa vielä paitse Mikkoa elossa melkein vasta-syntynyt varsa, joka korvat lörpällään seisoi — toisessa tuvan-nurkassa lähellä ovea. Sillä useinpa niihin aikoihin vielä köyhemmissä taloissa hevonen, puhumattakaan kukosta ja porsaasta, asui yhdessä ihmisten kanssa saman nokisen katon alla. Mutta se varsa tuskin enää seisoikaan, vaan nojautsi siinä toisella kyljellään vasten seinää. Sen emä oli äsken kuollut sekin; makasi ruumiina portaan päässä.

Kalpeana laihoilta kasvoiltaan, silmät syvällä kuopissansa ja nälän tuskan vääntäessä vatsaa, katseli Mikko siinä tyhjää maailmaansa — ääneti, ääneti kuin äiti, joka ei enää vastannut mihinkään kysymykseen. Ei, ei vastannut. Mikko sen

White Tamed. feed

jo ymmärsi. Ja pitikö hänenkin nyt tähän tyhjäan tupaan kuolla, kuolla — syömättä?

Ei. Tuli silloin tavallaan pelastus — tuli peljästyksellä ja pauhinalla.

Sisään törmäsi näet tavattoman musta-naamainen seurue huutaen: »hoi, talon-väki, hoi! Onko viinaa? Onko puskassa poltettua viinaa? Sydänmaissa sit' aina poltetaan. Vai veikö kato viimeisetkin rukiit? Hä, poika? Missä on mammasi?»

Kauhistuen meluavaa joukkoa, painautui Mikko ikkunan-pieleen ja osoitti sormellaan vuodetta, jossa äidin kuihtunut, kalman koskettava ruumis lepäsi.

Pian selvisi rumille roistoille talon tila. Ja huomattessaan olevansa herroina paikalla asettuivat he kursailematta tähän tupaan kuin kotiinsa.

Ja tässä tulee minun mainita, että Mikon koti, tämä tällöin nälkä-kuoleman hävittämä koti, oli jokseenkin syvällä salossa, vähäisen järven rannalla. Sinne saattoi muiden ihmisten ilmoilta ainoastaan kurja, ratas-kelillä monikoloinen, kivinen metsä-tie, jota harvoin joku muu tuli ajaen kuin aikanaan Mikon isä-vainaja itse.

Nyt, kun nuo noki-naamaiset otukset astuivat tupaan, oli kevät-talvi vallalla ulkona ja lumi alkamassa sulata. Mikko kuuli, kuinka he keskustelivat keskenään, jäätäisiinkö pitemmäksi aikaa isännöitsemään tähän autioon taloon vai lähettäisiinkö matkaan jälleen. He päättivät lähteä

tiehensä, — mistä syystä, sitä ei Mikko oikein käsittänyt.

Oli heitä kolme miestä ja kolme akkaa, joista yksi varsin vanha ja ruma kuni mikäkin variksen-pelätin, ja sitä paitse koko lauma lapsia, jotka kaikki vaakuivat kuin variksen-pojat, sen vanhan ämmän heitä melkein yhtä mittaa paksulla piiskan-siimalla suomiessa.

— No, poika nulikka, mitäs kaikkea tässä harakan-pesässä on? — kysyi vanhin miehistä Mikolta — mitä kaikkea, pait tuo kaatuva varsa tuossa ja ihmis-raato sängyssä? Hä? Mitä oli emälläsi? —

— Ei mitään — vastasi Mikko.

— Niin, siltä näyttää. Tutkikaa tarkoin kaikki ja kootkaa mukaan mikä kelpaa! — komensi isäntänä ilmestyvä mies sitten, paiskautuen takkakilvelle istumaan.

Nuuskivat nyt miehet ja naiset joka nurkan, mutt' eihän siinä senkaltaisessa talossa ollut muuta kuin arvotonta romua: pari rikkinäistä pataa, vanhat silat ja suitset, kirves, höylä, muutamia puukkoja ja muuta pientä työkalua, vähän vanhoja vaatteita, savi- ja puu-astioita ja muuta moko-maa, josta ei viitsi puhuakkaan. Kävivät ulkonakin katsomassa pientä navettaa ja lammas-läävää, josta parempina päivinä Mikonkin korvia oli mielistellyt neljän lehmän ammunta ja monen lampaan määkyminen. Mutta sekin, näille elukoille yhteinen suoja oli työpö-tyhjänä nyt, ja ki-

roten palasivat sieltä mustat vieraat tupaan. — Tämä kurja lappalais-kota on huonompi kuin harrakan pesä — sanoi miehistä muuan — hittoakos tänne tultiin! —

Vanha, hampaaton akka avasi mustuneen juurivakan, joka heillä oli muassaan, ja veti sieltä esiin ruokia. Kas peijakasta vain! Mikko näki, miten pöydälle (sänkkyjen ja seinäpenkkien ja vanhan arkun kanssa hänen kotinsa ainoa huonekalu) pian oli ladottuna sekä leipiä että sianlihaa. Ja viimein sai ämmä kynsiinsä pienen piimäleilin, josta hän itse ensiksi kaasi kurkkuunsa aika kulauksen, mutta irvisti vähäsen sitä tehdessään ja sanoi: »ääh!»

— Älä juo kaikkia viinaani! — sanoi ankaralla äänellä vanhin mies, kuleksivan perhekunnan isäntä.

— Ole vait sinä, Poppa! — vastasi akka. — Itseppähän olen sen perinyt. —

— Niin, perinyt Pyhäjoen pappilan aitasta pruustinnan selän takaa — sanoi mahtavasti muotoaan kohotellen Poppa — mutta minun käskystäni. Siis viina etupäässä on minun. Annappa tänne! —

Ja tuo Poppa sieppasi leilin akalta ja suuteli sen (ei akan, vaan leilin) suuta ja väänsi vatsaansa aimo virran väkevää piimää. Mutta saivat sitten osansa muutkin, pait' ei toki lapset.

Söivät sissit sitten leipää ja sianlihaa hyvällä

maulla, ja heidän mankuvat lapsensa pitivät myöskin hyvin puoltaan.

— Tule tänne, poika, — sanoi nuori nainen heidän joukostaan Mikolle, joka vielä seisoi pe-loissaan äiti-vainajan sängyn vieressä lähellä ikkunan pieltä — tule tänne, niin saat ruokaa. —

Mikko meni kutsujan luo ja sai suuren palasen sianlihaa ja neljänneksen pehmeästä leipäkakusta. Söi heti kuin susi, ja makealle kyllä maistui se ateria Mikolle, joka ei pitkään aikaan ollut senkaltaisia herkkuja haistanutkaan.

— Mitähän meinaa nyt Pyhäjoen pruustinna, kun runsas osa aittansa aarteista muutti meidän vakkoihimme? — sanoi muuan miehistä.

— Hiljaa! — puuttui hänen puheeseensa Poppa — tavara on meidän, sillä olinhan tuominnut pap-pilan menettämään nämä ruoat. Tunnettehan perimys-lakini. Kun tuomitsen jonkun suomalaisen menettämään tavaransa, niin on tämä tuomio perimys-lakiani, ja se on seurattava ja oikea laki. Me perimme tavaran joko salaa entiseltä omistajalta taikkapa valloittamalla. Eikös se ole oikein? Hä? —

-- Oikein! Oikein! — huusivat toiset.

— No — jatkoi Poppa — ja minä teen mitä tahdon enkä välitä vähintäkään muusta kuin omasta laistani. Eikös se ole oikein?

— Oikein! Oikein! — kuului joukosta.

— No, ja me olemme siis myös, varsinkin näin katovuonna, tämän maan herroja ja minä

herrojen herra, ja tavaran periminen ja valloittaminen olkoon lakini. Eikös se ole oikein? —

— Oikein! Oikein! —

— Mutta -- uskalsi naisista se, joka oli antanut Mikolle ruokaa, keskeyttää, — ihmiset sanovat meidän perimistämme varkaudeksi ja meidän valloituksiamme ryöstämiseksi ja rosvoamiseksi. —

— Ha! ha! — nauroi ivallisesti Poppa — mitäs minä ihmisistä! Ei ole muita ihmisiä kuin me, ja kun minä sanon, että periminen ja valloittaminen on oikeaa ja lainmukaista, niin se myös on oikeaa, sillä minä olen myös kaiken oikeuden herra. Muut tuomarit tuomitsen minä vaikka hirteen. Eikös se ole oikeutta? Hä? —

— Oikeutta! selvää oikeutta! — huudettiin ihastuksella.

Mutta nuori nainen, joka oli antanut Mikolle ruokaa, oli vaiti ja kietoi salaa kätensä poika poloisen vyötäreille. Ja Mikko liittyi luottavaisesti tähän naiseen, jolla oli siniset silmät eikä pikimustat kuin muilla. He istuivat pienelle takkapenkille, katsellen siitä mellastelevaa joukkoa tuvassa.

— Tuosta varsasta tulee vielä hevosta — sanoi Poppa tutkiskellen heikkoo varsaa. Ja muut näkyivät olevan samaa mieltä.

* * *

Tarvitseeko minun mainitakkaan, että nämä mustanaamaiset vieraat, jotka tällä tavoin isännöitsivät Mikon autiossa kodissa, olivat mustalaisia? Ei, sinä sen kyllä jo olet oivaltanut, hyvä lukijani. Mutta ennenkun heidän kanssansa koht' siltään lähdemme matkalle tästä katovuoden, kuoleman ja ryöstön hävittämästä kodista salo-järven rannalla, mainittakoon vielä se seikka, että Mikko poloinen, joka päätettiin ottaa mukaan, ennen lähtöä »kastettiin», kuten mustalaiset sanoivat, heidän omaan uskoonsa. Se kävi niin, että Mikolta riisuttiin vaatteet, ja vanha ämmä, sama joka hoiti viinaleiliä, rupesi kostealla, pehmeällä pensselillä sivaltelemaan hänen ruumistansa mustanväriseksi kuni mustalaisen ainakin. Erittäinkin saivat kasteensa kasvot, kädet ja jalat. Ämmä oli oikein maalaus-taiteilija, oikein mestari tässä ammatissaan. Toimi onnistui häneltä erinomattain hyvin. Kovasti tosin sen toisen puolen kestäessä kirveli Mikko paran ihoa, koska mestari-ämmän käyttämässä maalissa oli ruutiakin ja kuumennettua viinaa, joka sekoitus pehmeän penslauksen perästä hierottiin sisään hänen hipiäänsä. »Viina ja ruuti tekevät miehen mahtavaksi», kehuu ämmä hieroessaan. Ja parin tunnin päästä oli Mikko, kun olikin, ell'ei täysi-verinen, niin ainakin täysi-värinen mustalainen.

Sanoi hänelle nyt ankaralla äänellä Poppa:

— Nyt on sulle tapahtunut suuri kunnia, poika. Sinä olet päässyt jäseneksi meidän maail-

man-mainioon kansaamme ja sinä saat seurata meitä kunnian tiellä, koska olet kastettu ruudilla ja viinalla. Mutta muista mitä minä nyt sanon: Jos sinä kellekkään ihmiselle hiiskut sanaakaan tästä kasteesta, niin minä sinut säälimättä tapan.—

Ja hänen sysi-mustat silmänsä leimusivat hänen päästään kuin palavat hiilet, ja paljastettu pitkä puukko kiilsi hänen kädessään.

— Ja tuossa on sinun äitis! Ja tuossa on sinun isäs! — Hän töytäsi poikaa vastaan ensiksi nuoren sinisilmäisen naisen, sitten yhden miehistä.

Mikko sai uuden äitinsä avulla verhoutua vaatteisiin jälleen, saipa vähän likaisia ryysyjä lisäksikin omaan pahanpäiväiseen pukuunsa. — —

Noin tunnin kuluttua on koko seurue valmiina lähtemään. Mustalaiset ovat haalineet rekeihinsä kaikki talosta kokoamansa pienet romut, tuon nuoren varsankin, joka on kovin heikko ja nostetaan toiseen rekeen. Sinne menee myös sen emä-vainajan vuota, joka tuota pikaa on nyljetty irti ja asetetaan taljaksi lapsille. Astuessaan viimeisten joukossa ulos lapsuutensa kodin ovesta, katselee Mikko vielä kerran sinne sisään, juoksee sängylle, josta hänen äiti-vainajansa kuihtuneet kalman-kasvot vielä näkyvät, ja huutaa painaen päänsä hänen rinnoilleen: »Äiti, äiti! Minä tulen takaisin.» Mutta hänen uusi äitinsä tulee, tarttuu kiivaasti hänen käteensä ja taluttaa hänet pois sanoen: »olenhan äitinäsi nyt. Tule pois heti!»

Tuokion perästä istuu Mikko muiden mustain

lapsukaisten kanssa re'essä, jossa pikku varsakin venyy. Ja tämä nuori maailmalainen hengittää haikeasti, ja poika kietoo itkien toisen kätensä sen kaulan ympäri.

Sitä hassua hellyyttä musta joukko makeasti nauraa. Mutta Mikko meinaa itsekseen itkunsa seasta, että varsa oli ikääskuin hänen veljensä, koska he muka molemmat olivat syntyneet samassa kodissa, johon nyt, niinkuin Mikonkin, varsan äiti oli vainajana jäänyt, vieläpä nyljettynä. Kovasti kävi pienoisen pojan sydämmelle orpo-varsan tila, se kun päälle päätteeksi oli niin heikko ja hengitti vaivalla ja ikääskuin uikuttaen. Eikä se ollut emän kuoltua saanut mitään ruokaakaan.

No, mutta musta joukkue oli jo liikkeellä, miehet ja nuoret naiset metsäistä talvimaisemaa jalkaisin mitellen keväisellä hangella. Kuormia oli kaksi, toisessa, kuten sanottu, lapsi-lauma, johon kuului hevos-lapsikin, toisessa kolme sikaa ja paljon porsaita sekä se vanha velho, joka oli perinyt piimäleilin Pyhäjoen pappilan aitasta ja sitä paitse oli maalaustaiteilija ja siinä virassa osasi ruudinselkaisella viinalla kastaa tavallisia ihmis-lapsia omaan mustaan uskoonsa. Nyt tämä taitava akka jo nukkui, kuorsaten isossa re'essään kilpaa parkuvain porsaiden ja röhkivien sikojen kanssa, »kuningas» Popan ollessa ohjaksissa ja tuon tuostakin jalaksilta kirotessa punaista tammaa, joka tätä kunnian-arvoisaa kuormaa veti. Lapsi-laudan rekeä retusti eteenpäin ruskea-karvainen

vanha ruuna, jota ohjasi ohjaksista se mies, joka oli määrätty Mikolle kasvatus-isäksi. Ja näyttipä siltä kuin tämä mies jo ennastaan olisi hyvin harjaantunut kasvatus-toimeensa, sillä samalla ruoskalla, jolla hän alinomaa muistutti ruskealle ruunalle hevosen veto-velvollisuuksia, singahutti hän tavan takaa lapsi-laumaankin, kun kakarat liian vaateliaasti vaakkuivat leipää ja sianlihaa. Ja sai siinä Mikkokin pari kertaa yhteen menoon muiden kanssa osansa pitkästä piiskan-siimasta, vaikka poika oli vaiti kuin muuri eikä kenkään voinut kuulla hänen hiljaista hellyyden-itkuaan varsan vieressä. No, ei siitä mitään! Mikko ei sen pahemmin parkaissut piiskan-siiman kosketuksista.

Pimeän tullen tultiin metsästä ulos ja päästiin aukealle maantielle. Tien risteyksessä nosti tuo kasvatusisä varsan ulos re'estä arvellen, että »pitää tulla vähän komeammasti taloon». Tien varrelta häämöittikin vähän matkan päästä yksinäinen talo. Mikko sen joltisestikin muisti siltä kirkko-matkalta, jonka hän kerran parempina päivinä oli saanut nyttemmin vainajina viiviväin vanhempainsa kanssa tehdä. Se oli hänen mielestään ylönpalttisen komea talo, ja he olivat siihen poikenneet. Tunsi sen osapuiltaan nyt, vaikka jo pimeä kovin pakkasi päälle.

Varsa käveli horjuvin askelin re'en perästä.

— Ptroo — komensi, kun pihaan ajettiin, kuningas Poppa punaista tammaa, ja molemmat re'et

pysähtyivät. — Tähän siis yövytään! Ja jos eivät tottele käskyjäni ihmiset, niin valloitamme koko variksen-pesän. Mutta jos tottelevat, niin perikää, te akkaväki varsinkin! —

Raisusti riisuttiin hevoset ja kiinnitettiin riimuilla re'en laitaan, pikku varsakin viheliäisellä nuoralla, vaikk'ei se vaivainen suinkaan olisi kar kuun yrittänyt. Ja ennen pitkää oli koko kuleksiva kuninkaallinen seurue talon tuvan rappusilla. Siat vain ja porsaas jäivät rekiin.

Kovasti meluten ja karjuen avasi kunnianarvoisa kuningas tuvan oven, ja koko hänen hoviväkensä ryntäsi pauhaavana pataljoonana sisään, lapset kiljuen kuin koiran-penikat ja vinkuen: »voita ja leipää, voita ja leipää!» Mikko vain astui ujustellen ja peljäten, hiljaisena, nöyränä, viimeisenä matalan kynnyksen yli.

Talossa ei ollut paljon väkeä: isäntä, emäntä, kasvava poika ja täysikasvanut tytär. Mikko näki kuinka he kovasti säikähtyivät. Mutta pian kysyi isäntä:

— Mitäs pitää vieraille olla? —

— Onko talossa viinaa, että saa ruoka-ryypyn? Onko talossa jauhoja, että saa keittää puuroa? Onko talossa maitoa, että saa siihen kastiketta? —

Näin puhui mahtavalla äänellä Poppa.

— Viinaa ei ole ollut moneen vuoteen — —

— rupesi isäntä sävyisästi vastaamaan.

— Ethän vain valehtele? — huusi hurjana

Poppa. — Ethän petä esivaltaa? Sano totuus taikka tulee tästä talon-tarkastus! —

— Esivaltaa?! — uskalsi tähän uhkaavaan puheeseen talon emäntä puuttua. — Vai olette te nyt esivaltanakin jo? Hoo-oh! Kylläpä sit' osataan, kun tiedetään, ett'ei talossa ole muuta kuin yksi mies ja yö käy päälle. Vai niin, vai mustalaisetko nyt esivaltana! —

— Kitas kiinni! — karjasi kauhealla äänellä mustalais-kuningas. — Ja tänne kaikki avaimesi ja heti! — Ja hänen pitkä puukkonsa lensi jo tupestaan.

Itkien vaipui emäntä parka penkille pöydän päähän ja kätki kasvot käsiinsä. Mutta reippaasti astui nyt suoraan Popan partaisen leuvan alle talon tytär, potki jalkaa hänen edessänsä ja lausui päättävästi:

— Vai uskallatte te, senkin rosvot, maankuleksijat ja varkaat! — — —

— Rosvot?! — jyrisi Poppa ja piteli puukkoa hänen päätänsä vasten. — Vai olen minä rosvo ja varas? Peruuta sanas, sinä käärmeen sikiö, tai höyryypi suolesi pian! —

Isäntä astui suojaten Popan ja tyttärensä väliin ja katsoi vaieten mustalaista suoraan silmiin. Mutta reipas tytär tunkeusi uudelleen kauhean miehen rinnan eteen ja virkkoi vitkalleen:

— Olkaa huoleti, isä! Hän ei uskalla lyödä. Hän tietää varmaankin, että vallesmanni asuu

kirkon-kylässä, ja sinne ei ole kuin virsta.*) Kyllä Jumala ja laki valvoo. —

— Jumala ja laki! — pauhasi Poppa, mutta laskipa jo kuitenkin puukkonsa. — Teidän Jumalanne minä en pelkää ja teidän laistanne en vähintäkään. Minä tässä olen lakina nyt, sillä näettehän, että mulla on valta. — Ja hän osoitti ylpeästi väkeään. — Ja valta valloittaa. Miehet! Valloitetaan tämä talo. Siinä on lakini! —

— Ryöstäkää vain ja rosvotkaa, te mustat roistot! — puhui suuttumuksen puna poskillaan rohkea nuori tyttö. — Mutta muistakaa, että huomenna olette kaikki raudoissa, senkin sysinaamat! Kas, kas, etpäs uskaltanut lyödä, ja paras on, että pistät puukkosi koreasti tuppeen. —

Ja tyttö luiskahti hänen luotaan ja asteli ovelle päin. Mutta siinä oli joukko Popan pataljoonaa, ja he sulkiivat hältä tien.

— No, yks' kaikki — sanoi tyttö, astuen takan eteen, johon hän levollisesti asettui, kädet ristissä selän takana. — Ryhtykää ryöstöön nyt, mutta muistakaa huomispäivää! —

Leimuavan silmäyksen heitti Poppa tuohon tuprakkaan tyttöön, mutta oli jo vallan vaiennut eikä hetken aikaan hiiskunut sanaakaan talonväelle. Sen sijaan piti hän pienen keskustelun väkensä kanssa, mutta Mikolle ja muille meikä-

---

*) Tässä tarkoitetaan niin sanottua pitkää virstaa, johon meni 2½ Venäjän virstaa.

läisille aivan oudolla kielellä, kummallisella kulkutuksella, kilkutuksella, josta ei tavallinen ihminen tullut hullua viisaammaksi. Mikko, joka tähän saakka oli, ujosti oven pielessä seisten, pelonsekaisella kunnioituksella kuunnellut ja katsellut mustan kuninkaansa komennusta talossa, hämmästyi, kauhistui tuosta kielen-vaihdosta kovasti, arvellen jo koko Poppaa väkineen pimeyden ruhtinaaksi Hornan hirmuisesta valtakunnasta paholais-pataljoonansa kanssa. Niin kamalalta kuului se kilisevä kieli Mikon korvissa, joka ei tähän asti maailmassa ollut muuta kuullutkaan kuin omaa sulavaa suomeansa. Mutta eipä ollut pitkää aikaa arvelemisiin, sillä jopa suvaitsi mustuuden mies jälleen palata suomea puhumaan. Kääntyen isännän ja emännän puoleen, lausui hän, vaikk'ei enään niin vimmatun vihaisella äänellä:

— No, pääsette tällä kertaa sillä, että tuotte meille puuro-jauhoja, voita ja maitoa. Mutta pian! Ja pata päälle! —

Emäntä nousi pöydän päästä, lausuen sävyissästi:

— Tuodaan, tuodaan. Vaikka kohtasihan meitäkin kauhea kato. —

— Kato! — huudahti Poppa taas. — Aina teillä on kato, kun pitää maksaa veronne. Mitä kato minuun tulee? Vero on maksettava. —

— Vero?! — lausui puolestaan ivallisesti ta-

lon tytär takan puolelta. — Vai veroko? Olet siis muka kantamassa verojasi, musta roisto?

— Hä? — karjui Poppa. — Sanoppas se sana vielä, sinä hävytön tyttö hetkale, niin tulee tässä toista. — Ja hän uhitteli taas pitkällä puukollaan. Mutta emäntä meni kuiskaamaan jotain tyttärelensä korvaan, ja tämä katosi peräkamariin, paiskaton oven kiinni jälestaan.

Isäntä koki myös lauhduttaa mustalais-päällikön vihaa ja lupasi kestittää joukkoa talon kehon ky'yn mukaan. Enkä nyt sen pitemmältä enää näin seikka-peräisesti kerrokkaan heidän mekastelemisestaan ja väkivaltaisesta vierailmisestaan talossa. Saivat puuroa, voita ja maitoa ja söivät pöydässä kuin mitkäkin kunnia-vieraat — Popan pauhatessa, että ruoka muka ei ollut niin hyvää kuin kuninkaille piti, mutta kaikkein, varsinkin lasten, maiskuttaessa makoista ateriansa mainiolla ruoka-halulla.

Mikko vain oli ujona jäänyt seisomaan oven pieleen ja katseli nyt sieltä kainosti toisten syöntiä. Hänen uusi »äitinsä» passaili muita pöydässä eikä ollut vielä saanut aikaa häntä ajattelemaan. Mutta jo lähestyi poikaa talon emäntä, katseli häntä kiireestä kantapäähän ja sanoi lempeästi:

— Sinähän olet kauhean laiha, poika parka, tarvitset ruokaa paremmin kuin nuo muut mustat kakarat. Miks'et mene syömään muiden kanssa?

— Mulla on pikkuinen varsa re'en vieressä —

vastasi Mikko viattomasti. — Se kai tarvitsisi vähän maitoa. —

Tämä vastaus kuului pöytään asti, ja mustalaiset herposivat herttaiseen nauruun. Mutta Poppa sanoi kuitenkin, varsin vakavana näöltään:

— Se on oikein, poika, ja koska sinä näyt muistelevan varsaa ja pidät siitä, niin olkoon sinun nimesi tästä lähin Varsa-Mikko. —

— Niin, Varsa-Mikko, Varsa-Mikko — matkivat muutamat poikasen pienet mustat toverit. — Hän halailee varsa-vaivaista kaulasta. —

— Oletkohan sinäkään kastettu, pikku pakana — muistutteli siinä vielä emäntä — kun noin sinulle vain vilahdukselta uusia nimiä annetaan? —

— Kyllä minä olen kastettu — vastasi Mikko, joka ajatteli aamupäivällä saamaansa vanhan akan kastetta.

Vastauksen kuullessaan purskahtivat kaikki mustalaiset uudelleen hillitsemättömään nauruun. Mutta emäntä kysyi vielä:

— Onkohan sinut kastanut oikea pappi? —

Vilkaisi Mikko hätähätää Popan puolisoon pöydässä, mutta ennenkun hän ennätti mitään vastata, oli Popan pikaisesta sala-viittauksesta uusi äiti kiinni hänen käsivarressaan, puristi sitä lujasti ja talutti hänet pöytään. Pelkäsi näet sekä Poppa että pojan »kasvatus-äiti», että Mikolta tapaturmassa pääsisi joku paljastus hänen oikean syntyperänsä asiassa.

No, mutta jo istui Mikkokin yhdessä muiden kanssa nauttimassa vierasvaraisen talon ravitsevaa ruokaa, joka hänelle olikin hyvään tarpeeseen. Ja syödessä kuiskasi hänelle kasvatus-äiti, että hänen kaikin mokomin tuli kutsua tätä »äidin» nimellä, niinkuin annettua kasvatus-isääkin »isän» nimellä. Syödessä kertoi siinä sitten vielä Poppa kuningas kaikkein kuullen näin:

— Niin, tuo poika, joka on vähän kivulloinen ja vävyäni ja tyttäreni poika, pitää kovasti pienestä pahan-päiväisestä varsasta, joka syntyi meille pari päivää sitten ja on niin keho, että ties milloin oikein pystyy jaloilleen. Sen synnytti meille oma punainen tammani, jossa kuitenkin on pahallainen vika, niin ett'ei pysty imettämään varsansa. Syötyäsi mene ulos, Varsa-Mikko, äitisi kanssa ja anna varsalle vähän maitoa. Saat tältä emännältä. —

Hirveästi hämmästyi Mikko Popan silmitöntä valhetta, sillä tiesihän hän, että varsa vaivainen oli heidän oman hevos-vainajansa varsa. Mutta Mikko ymmärsi jo olla vaiti, sillä Popan säkenöivät sysi-silmät suuntautuivat häneen, ja »äiti» puristi häntä ranteesta. Hän siis vain tyytyi hämmästyämään eikä hiiskunut sanaakaan.

Hyvän emännän kävi Mikkoa ja hänen varsansa sääli, ja sitä paitse katsoi hän paraaksi pitää mustalais-päällikön käskyjä kunniaassa. Hän ojensi siis Mikolle pienen haarukallisen maitoa ja kehoitti viemään heikolle varsalle. Ja oli se ke-

hoitus Mikolle kovasti mieleen, ja hän lähti kasvatus-äitinsä kanssa ulos. Ja he tulivat re'elle, ja äiti kaasi vitkalleen koko haarukallisen surkean varsan suuhun. Eikä kukaan ollut opettanut tuota konina syntynyttä eläin-parkaa sillä tavoin syömään, ja kuitenkin nielasi se nyt ravintonsa kuin mies. Ja Mikko oli oikein ihastuksissaan, varsinkin kuin jo hänen oma vatsansa tunsu tavatonta hyvin-vointia.

Samassa tuli Poppakin ja Mikon kasvatus-isä ja Popan puoliso pihaan. Ja edelliset kaksi menivät kursailematta talon talliin ja toivat sieltä lisää heiniä omille hevosilleen, jotka kaiken aikaa olivat seisoneet syömässä kumpikin re'estään. Mutta Popan puoliso toi läheisestä navetasta suurehkon, sian ruokaa sisältävän ruuhen ja rupesi siitä syöttämään omia sikojansa, kaadettuaan sitä varten kumoon re'en, josta hauskaasti röhkivät haja-sääret heti hyppäsivät tarpeelliseen toimeen, tuoppien toinen toistaan käteville karsilliansa.

— Eikö siellä ollut mitään muuta perittäväää?
— kysyi Poppa puolisoltaan.

— Mitä navetassa olisi, sinä tolvana? — vastasi ärtyisästi vanha ämmä.

— Pyri aittaaan perimään! — komensi Poppa.

— Pyri itse, senkin pässin-pää, joss sull' on avaimet! —

— Paras heittää aitta tällä kertaa — arveli Mikon kasvatus-isä. — Vallesmannit asuvat liian lähellä. —

— Mutta hänen luokseen ei päästetä täältä ketään niin kauvan kuin ollaan talossa — määpä räili mahtavasti Poppa — ja täältä mentyämme on vaikea todistaa, että juuri meitä on käynyt navetassa. Heitä ei ole talossa muita kuin omaa sukua, ja omasta suvusta ei ole käräjissä todistajaksi. —

— Murra sitten itse aitta auki yöllä ja perimitäs periä tahdot — kiukusteli Popan puoliso.

— Teuteri! — sanoi Poppa Mikon kasvatusisälle, jolla siis oli semmoinen nimi — sinä olet vikkelämpö murto-perimyksessä, minä valloituksessa, voithan toki — — —

Mutta Teuteri katkaisi yht'äkkiä hänen puheensa osoittamalla talon takaa näkyvälle pellolle, jota pitkin, kosk'ei toki pilkkoista pimeää ollut, näkyi ihmis-haamu hiihtävän taloa kohden.

— Näyttää siltä kuin olisi nainen — sanoi Poppa. — Akka, toimita sianruuhi takaisin navettaan, ja sitten kaikki sukkelasti sisään! Riita, mene heti edeltä pojan kanssa! —

Riita oli siis Mikon kasvatus-äidin nimi, ja hän kiiruhti, tarttuen pojan käteen, täyttämään käskyä. Poppa jäi siihen vielä kuiskailemaan vävynsä kanssa, ja vanha velho kantoi sian-ruuhen takaisin navettaan. Mutta hetkisen kuluttua olivat kaikki jälleen tuvassa. Ja he vaihtoivat keskenään muutamia sanoja kummallisella kielellään, josta meikäläiset eivät mitään ymmärtäneet. Mutta kotvasen kuluttua rupesivat mustalaiset toinen

toisensa perästä heittämään levottomia silmäyksiä tuvan oveen päin, ikääskuin jotakin odotellen.

Kului kotvanen. Silloin lausui Poppa:

— Mitä tämä tietää? Näimme ihmisen hiihtävän peltoa pitkin talolle. Miksi hän ei tule sisään? —

— Kuka mahtoi se olla? Eipä tähän aikaan päivästä juuri enään olla liikkeillä tällä puolen — sanoi talon isäntä.

— Mahtoi hiihtää ohi — meinasi emäntä, seislessään sattumalta pöydän päässä lähellä peräkamarin ovea, josta talon reipas nuori tytär, kuten muistamme, oli kadonnut paiskaten sen kiinni perästään. Ja kiilsipä siinä emännän vihkisormus pöytä-penkille istautuneen iki-vanhan mustalaisämmän silmiin.

Lähestyi tämä äveriäs ämmä emäntää lausuen:

— Saan kai nyt maksuksi ja kiitokseksi keskitsemisestä povata hyvälle emännälle käteen? —

— Miks'ei — vastasi vähän naurahten ja sävyisästi emäntä.

Samalla kun muut mustalaiset vilkkaasti keskustelivat keskenään, lapsi-lauma ympärillensä, ja talon kasvava poika lähestyi äitiään katsellakseen povaamista, aukeni siinä hiljalleen ja kenenkään huomaamatta peräkamarin ovi pikkuisen raolleen. Selkä sitä vasten tarttui Popan puoliso, mielinkielineen hymy huulillaan, emännän käteen

ja rupesi vetämään sormusta hänen sormestaan, lausuen nöyristeleväisellä äänellä:

— Kun povataan, ei saa pitää sormusta sormessa. Otetaan siks' aikaa pois. —

— Mitä joutavia! — sanoi vähän närkästyneenä emäntä ja veti kättään pois.

Mutta ämmä ei tahtonutkaan hellittää, vaan piti siitä lujasti kiinni ja koki puoleksi väkisin irroittaa sormusta sormesta, lörpötellen:

— Ei, eihän onnistu povaus muuten, ei millään mokomin. Pannaan tietysti takaisin heti. —

Syntyipä sormuksesta pikkuinen käsi-kina, ja kun Popan puoliso ilkeästi irvistellen yhä vain veteli sormusta, suututti tämä talon nuorta poikaa siihen määrään, että hän, aavistaen vaaraa äidilleen, veti puukkonsa, ja hänen silmänsä säihkyivät. Mutta senpä seikan huomasi isäntä ja astui heti hillitsemään poikaansa, lausuen kuitenkin samassa ankarasti mustalais-ämmälle:

— Heitä emännän käsi heti! Tuumataanko täällä sittenkin ryöstää? —

— Leikkiähän se on — kuului silloin Popan ääni. — Pidä puoltasi, kuningatar! —

— Mekomakin kuningatar! — huudahti silloin äkkiä, peräkamarin oven lentäessä selälleen, heleä ääni Popan puolison takana, ja tuossa paikassa makasi ämmä pitkällään lattialla. Aimo korvapuusti talon pelkäämättömän tyttären kädestä oli hänet kaatanut kuin vallaton vihuri lahonnen lepän.

Syntyi aika sekamelska, jota Mikko, seistesään takan laittaa vasten, kauhulla katsoi, samalla kun muut mustalais-lapset nauroivat täyttä kurkua. Näille oli näet tämä tämmöinen hauskaa. Huutaen, että muka kuningatar oli tapettu, häälivät mustat maan-kuleksijat kimakasti kiljuvan akan ympärillä, auttaen häntä kuitenkin vähitellen jaloilleen ja uhaten kauheaa kosta lyöjälle, joka seisoi peräkamarin oven suussa potkien heille jalkaa. »Saat sakkoa sata ruplaa — huusi Poppa isännälle — tyttäresi murhayrityksestä kuninkaallista puolisoani vastaan. Maksa heti, taikka — — —» »Ja tänne sormus» — kiljui akka — »tänne sormus heti, siitä että teit vastarintaa esivallalle!» »Malttakaa mielenne, malttakaa mielenne!» puhui puolestaan isäntä, samalla kun emäntä, sivuutettuaan »kuningattaren», itkien istui pöytäpenkille. Mutta heidän poikansa asettui, puukko nostettuna, äitinsä viereen seisomaan. Ja tulipunaisena suuttumuksesta sanoi nuori tyttö nopeasti, uhitellen nyrkillään Poppaakin:

— Siivolla, roisto! Kyllä minä näytän sinulle, kuka tässä on esivaltana. Korjaa tästä heti luusi laumoinesi päivinesi, mustalais-konna, tai olet raudoissa ennenkun arveletkaan. —

Säpsähtäen katseli häntä hetkisen Poppa, mutta ryntäsi sitten raivoisasti hänen ohitsensa peräkamariin ja huusi sieltä:

— Ikkuna on irti! Meidät on petetty! Tuo tyttö heittiö se oli, joka äsken tuli hiihtäen ta-

lolle. Hän on käynyt kylässä. Sukkelasti pois täältä. Saamme viettää yömmä maantiellä. — Ja hän ryntäsi kamarista takaisin tupaan, jossa nyt kiireellisesti jatkoi komento-sanojaan väelleen mustalais-kielellä.

— Niin, aivan oikein — nauroi nyt nuori tyttö — kas vain kuinka musta esivalta pakenee, kun parempi on tulossa. Niin kauvan kuin teitä on enemmän, te varastatte, ryöväätte ja pöyhistelette ja puhutte veroista ja sakoista, te narrit. Mutta kas kuinka kuitenkin lopulta pelkääte oikeaa oikeutta. Jos ymmärtäisitte aikanaan hävetä kurjaa rosvovaltaanne, ei teidän tarvitsisi näin häpeällä heittää kunniallista taloa. Mutta pötkikää tiehenne pian! Luulenpa, että vallesmannin porokello kuuluu. —

Voiton hymy huulillaan kietoi nuori tyttö käntensä vielä paljon nuoremman veljensä vyötäreille, joka leimuavin silmin seiso i siinä äitinsä vieressä, paljastettu puukko nostettuna.

— Isä ja äiti! — puhui tyttö vielä. — Noille häpeemättömille rosvoille ei pidä koskaan antaa perään. Mitä enemmän heidän vale-lakejaan ja käskyjään kursailee, sitä enemmän he vaativat. Mutta pysykäämme rohkeasti omassa oikeudessaamme, niin pötkivät he viimein matkaansa kuin häpeevät koirat. Kas, kas, kuinka vain tuli kiire! Tuossa menevät nyt, hiiskumatta sanaakaan. Ha, ha, ha! Mutta mitä itket, äiti? Mitä! Veikö tuo noita-akka sittenkin vihkisormuksesi? —

Poppa vain ja hänen puolisonsa sekä Riita, joka piti peljästynttä Mikko raukkaa kädestä, olivat vielä tuvan puolella kynnystä. Kuin tuli ja leimaus, kovasti hengittäen ja hammasta purren lensivät reipas tyttö ja hänen veljensä, huolimatta itkevän äitinsä kiellosta, vanhan velhon kimppuun.

— Emäntä sen maksoi mulle verona hyvällä — kiljui hädissään tämä.

— Mutta minä en maksa sinulle sitä veroa hyvällä! — huusi tyttö ja veti säälimättä hänen sormestaan.

— Älä katkaise sormeani, sinä hirveä tyttö! — valitteli ämmä.

— Veli, leikkaa vaikka kaikki hänen pitkät kyntensä poikki! Sormus pitää tänne. —

Poika laittautui käyttämään puukkoansa. Mutta jopa työnsi Popan puoliso toisella kädellään sormusta sormestaan, ja jo se kiilsi nuoren tytön hyppysissä.

Niin kalpeana kuin mustalainen ylimalkain voi olla oli Poppa tämän kiivaan kohtauksen kestäessä seisonut kynnyksellä, levottomana odotellen eukkoaan. — Tule pois, kuningatar! — lausui hän nyt — ennenkuin saavat todistajia! Vallesmannin poro-kello kuuluu! —

Menivät, Riita ja Varsa-Mikko viimeisinä. Vavisten kuin haavan lehti katsahti poika parka kynnykseltä taaksensa ja näki, miten onnesta punastuen talon tytär painoi äitinsä vihkisormuk-

sen jälleen sen oikealle paikalle, samalla kun isäntä takaapäin kietoi käsivartensa tyttärensä kaulaan ja hänen poikansa, puukko kädessä, ilkuen huusi lähtevien jälkeen:

— Hyvästi, kuningas Poppa! —

* * *

»Ala takkeli tii, ala takkeli tii,
Ala bangeli bitterdoo!
Konsula bengas, svarttula bengas,
Kurbita bengas,
Svarttu rii padoo!»

Tämä tämmöinen laulu kuului metsän rinneestä läheltä pientä pohjalaista kaupunkia eräänä kauniina syys-päivänä siihen aikaan, kun siinä kaupungissa viidettäkymmentä vuotta sitten kävin koulua. Muistan sen hyvin. Meill' oli lupasinä päivänä, sillä olipa markkinat, ja meitä oli iso parvi mennyt sinne katsomaan. Siinä oli näet mustalaisleiri. Ja sinne saapuessamme kaikui korviimme tuo laulu. Sen sanat ovat jääneet muistiini niinkuin mahtavuutta matkiva sävelkin, vaikk' en voi sitä tässä jäljitellä. Oli siinä pari telttaa valkoisena syntyneestä vaatteesta, kolme neljä nelirattaista reteliä riisuttuine hevosineen ja kelpo joukkokunta tuota mustaa kiertolaiskansaa, jonka kanssa ei meikäläisten ole hauskaa olla tekemi-

sissä. Lapsia oli heillä iso lauma, jotka suudellen omia sormenpäitään pyörivät meikäläis-ihmisten jaloissa ja kerjäsivät »tenkaa», se on: rahaa. Toinen telta oli nähtävästi muodostettu jonkinmoiseksi pajaksi, sillä sieltä näkyi palkeet ja ahjo, mutta iso alasin oli vähän ulkopuolella ovea, ja siinä kalkutettiin, nalkutettiin, en varmaan tiedä mitä; mutta luultenkin vaskikattiloita ja kahvipannuja tinattiin. Ja toisten ollessa työssä toiset lauloivat, polkien tahtia jalallaan, tuota topraa säveltä kummalta kuuluvilla sanoilla.

Kelpasihan tuota kaikkea koulupoikain kuunnella ja katsella, arvelimme siinä seistessämme ja kaivellessamme likaisen-mustille lapsille lantteja liivintaskuistamme, joissa niitä kuitenkin ani harvalla meistä mitään oli. Katsojina oli paikalla, lukuun ottamatta meitä koulupoikia, joukko muutakin väkeä kaupungista, jopa hienoja herrojakin ja makea-suisia mamsseleita; ja niillä tietysti oli runsaammasti rahaa kuin meillä. Vaan eivätpä he juuri huolineet kukkaron nauhojaan hellittää, huomasiin mä, varsinkin koska nähtiin, miten muutamilla mustalais-naisilla oli koristeina korvissaan ja kauloillaan kulta- ja hopea-rahoja, joihin oli lävistetty reiät, sekä parilla miehellä isot pallonmuotoiset hopea-napit takissa. Olihan lasten häpeällistä kerjätä, meinasivat muutamat kaupunkilaiset, kun vanhemmilla silminnähtävästi ei sen kovempaa puutetta ollut, kuin ett' oli varaa pitää kalliita kolikoita koristuksena. Kerrottiinpa siinä

niinikään, että mustat maankuleksijat olivat myyneet markkinoilla paljon sikoja ja porsaita ja ansainneet varsin vahvasti rahaa. Eikä siinä kyliksi, vaan väitettiinpä vielä, että he sen ohessa olivat varastelleet mikä mitäkin, jopa muutamalla taka-kadulla rosvonneetkin.

No, mutta meitä koulupoikia huvitti tuo, kun mustat lapset alinomaa vain suutelivat sormenpäitään ja sukkelasti sipsuttaen väkijoukossa mankuivat »tenkaa», ja tuo komea laulu sitten, sekös meitä oikein ihastutti. Tuntuipa myös siltä, kuin sekä miesten sepän-työ että lasten kerjuu olisi käynyt yhdessä vauhdissa laulun kanssa. Se oli somaa. Lapset ihmeeksemme eivät myöskään olleet laihoja niinkuin tavallisesti muut kiertolaislapset, vaan näkyivät päin vastoin, huolimatta likaisista vaatteistaan, nauttivan hyvinvointia, olivat reippaita ja iloisia. Eikä näkynyt heitä suuresti huolestuttavan sekään, kun — kiitokseksi kerjuutyöstään — muutamalta ikivanhalta ämmältä, jolle he tuon tuostakin kantoivat lantti-aarteitaan, saivat kunnollisen tukkapöllyn. Tämä hirveän ruma akka, jota lapset kuullaksemme kunnioittivat »kuningattaren» nimellä, istui vanhan kaadetun kattilan pohjalla, imien hartaasti savuja mustuneesta savipiipusta ja selailen yhtä mustunutta korttipakkaa — työ, jonka hän keskeytti ainoastaan ottaakseen talteensa rahoja lapsilta tai tukistaakseen heitä.

No, oli siinä muiden lasten joukossa myöskin

muuan poika — taisi käydä yhdeksättä tai kymmenettä — joka kiertoretkellään yleisön joukossa sai kouransa täyteen lantteja. Hän näkyi näet ihmisiä ja varsinkin nuoria mamsseleita miellyttävän; hän ei mankunut niinkuin nuo muut, vaan oli aivan ääneti, ja hänellä oli siniset, surunvoittoiset silmät, joilla hän ujosti ja ikääskuin arasti katseli ympärilleen, ojentaessaan kämmenettään kerjuuta varten. Palatessaan vanhan velhon luokaasi hän nyt tämän käteen koko kourallisen vaski-rahaa, mutta yhtäkaikki tarttui tunnoton kortin-sekoittaja kiivaasti hänen tukkaansa ja pölytti häntä julmasti. Itkun pisarat puhkesivat poika paran sinisilmistä, mutta hän ei sanaakaan hiiskunut.

Seisoin parin toverin kanssa siinä ihan vieressä ja kuulin ämmän tukistaessaan ärtyisästi kähisevän: »Mene perimään, sanon minä, saat sillä tavoin enemmän, ja sulle he eivät mitään tee, vaikka joutuisit heidän kynsiinsäkin. Kuuletkos!» »Äiti on kieltänyt minua perimästä», kuiskasi poika kyynelten välistä vapisevalla äänellä. »Niin äiti, mutta minä kuningatar käsken, kuuletkos!» kihisi vihaisesti ämmä, ja hän olisi kai purrut hampaitaan, mutta hänellä ei näkynyt hampaita olevan, vaan näytti hänen suu-aukkonsa pimeältä, kamoittavalta luolalta. Ja hän paiskasi poika poloiselle vielä päälle päätteeksi laihalla, luisella kädellään aimo korva-puustin.

Silloin tuli siihen mustalais-naisten joukosta

muuan nuori, kaunis nainen, joka sukkelasti pelasti pojan riettaasti raivoavan velhon käsistä ja talutti hänet teltan taakse. En saattanut olla hiipimättä heidän perästään nurkalle, jonka ohitse he katosivat. Vieläpä kurkistinkin sen takaa ja näin, miten nuori nainen pisti pojan käteen pienen kukkaron, lausuen kuiskaavalla äänellä: »Se-kaannu ihmisten joukkoon, mutta tietysti et koparoi kenenkään taskuja; sinusta pitää tulla kunnon mies. Anna sitten tuo kukkaro, joss' on pari hopea-rahaa, kuningattarelle, niin hän luulee sun perineesi sen. Ole huoleti, hyvä Mikko, minä sinut vielä pelastan.» Ja hyvä-luontoiselta näyttävä nainen, jolla hälläkin muuten mustissa kasvoissaan oli siniset silmät, suuteli poikaa hellästi. Kysyi silloin tämä: »Myypiköhän kuningas Poppa varsani?» Nainen vastasi: »Hän ei uskalla sitä myydä; luota minuun.»

Enempää en kuullut, sillä he pujahtivat teltan toisen nurkan ohi pois piilopaikastaan. Mutta hetkisen kuluttua näin pojan jälleen kiertoretkellä ihmis-joukossa; vaan vanhan velhon edessä seisoi muuan kaupungin herroista näyttäen uhittelevana keppiään ja soimaten ilkeää akkaa ankarralla äänellä, kun tämä niin oli pölyttänyt poikaa, vaikka sai tältä kaikkein enimmän rahaa. Mustalais-kuningatar ei kuitenkaan ollut millän-säkään, naurahti vain ja veti sitten pitkän savun pienestä piipustaan.

Kovasti hämmästyneenä siitä kuiskaavasta

keskustelusta teltan takana, jonka vast'ikään olin kuullut, ja miettien mielessäni sen oikeaa merkitystä, kerroin parille toverilleni mitä olin nähnyt ja kuullut. Ja me asetuimme nyt niin lähelle mustaa »kuningatarta» kuin mahdollista nähdäksemme, miten pieni poika palatessaan selviäisi ämmä räyskän rähinästä ja kiivaista kynsistä. No, hän tulikin tuokion kuluttua takaisin, taaskin koko joukko lantteja kourassaan, jonka hän heti tyhjensi akan pivoon. Mutta samassa pani poika suunsa hänen korvalleen ja kuiskasi jotakin, josta mustalais-kuningattaren koko ryppyinen naama vetäytyi ilkeän-iloiseen irviin, ja hän ojensi pojalle lantin ja taputti häntä ystävällisesti päälaelle, mielistelevällä äänellä lausuen hiljaa: »Kyllä sinusta mies tulee, Varsa-Mikko.»

»Aha, jopa autti», kuulumme saman herran lausuvan, joka oli uhitellut ämmää kepillään, mutta meillä oli oma ajatuksemme rouva kuningattaren tänkertaisesta hellyydestä poikaa kohtaan ja päättimempä pitää heitä silmällä nähdäksemme, eikö tuon Mikko paran saama kukkarokin luiskahtaisi ämmän kouriin.

Ja aivan oikein. Kun oli kotvanen kulunut, nousi mustalaisten kuningatar kattilan pohjalta ja katosi läheisen oven suusta sisään telttaan, iskien mennessään silmää pojalle, joka uudelleen sukelsi näkyviin ihmisjoukosta. Ja Mikko meni hänen muassaan sisään. Mepä heti kurkistelemaan pienestä rei'ästä, jonka löysimme teltan

takaseinästä. Sen ja pajan palkeiden välissä seisoi tuo »kuningatar», ja Mikko ojensi hänelle kukkaron, jonka oli saanut nuorelta mustalais-naiselta, ja sanoi: »No, nyt olen perinyt.» Taasen taputteli häntä vanha ämmä pääläelle, avasi sitten kukkaron, katsoi sinne sisään ja sanoi: »Eihän täällä paljoa ole, mutta menehän tuo enskertalaiselta. Niin no, nyt olet perinyt, Varsa-Mikko, ja olet ainiaaksi meidän oma. Ei ajattelemistakaan enää valtamme alta. Teenpä sinusta aika pojan kansaamme, ja muista, että sinun lähinnä kuningas Poppaa tulee totella minua, kolmannessa sijassa isää ja vasta neljännessä äitiä. Semmoinen on meillä laki, ja se laki on pyhä.»

»Ja se kauhea laki káskee minua varastamaan», sanoi poika ja katsoi onnettoman näköisenä ämmää suoraan silmiin. »Pidätkö kítas, poika nulikka», vastasi vihaisesti, kähisevällä äänellä ämmä, »etkö opi sinä sanomaan niinkuin me muut: perimään. Perimmehän vain mitä meidän suvullemme tulee, joka on maailman mestarina.»

»Mutta enhän ole minä teidän sukuanne», sanoi poika. »Vai etkö? Kyllä mä sun opetan. Olenhan kastanut sinut, ja minä kasvatan myös sinut mieheksi. Ja varo nyt pirullista kieltäsi. Tiedä, että Popalla on valta sinut hirttää kuivan kuusen oksaan. Meiltä et pääse pois. No, tuoss' on lantti sulle kehoitukseksi.»

Ja ankara kuningatar pisti vaski-lantin pojan pivoon ja nahjusti jälleen ulos. Mutta poika, joka asteli hänen perästään, irvis-

teli hampaillaan ja näytteli nyrkkiänsä hänen selkäänsä takana. Ja me kuulumme myös, miten hän hammasta purren haasteli hiljaa itseksensä: »Enpä sittenkään ole varastanut, vaikka niin luulet, sinä senkin noita-akka!»

Olipa meille selvennyt hirveä asia: tuo rietas mustalais-akka tahtoi opetella ja pakoitella pientä poikaa varkaaksi, ja tää poika ei kuulunutkaan mustalaisten sukuun. Oliko hänkin siis varastettu? Mutta jos niin oli asian laita, miten oli hän sitten noin musta? Ämmän puhe kasteesta oli meille käsittämätöntä. Selvää vain oli, että tuo Mikko olisi mielellään menevä karkuun koko seurasta, ja meillä oli nyt siinä teltan takaseinän ulkopuolella tuumia, miten pelastaisimme pojan mustalaisten vankeudesta. Semmoinen sankaripyö oli meille erittäin mieluinen, ja sen toimeen-pano tuottaisi koko sarjan seikkailuja, jotka kovasti mairittelivat mielikuvitustamme. Mitäs jos sukkelasti kaappaisimme Mikon mukanaamme kaupunkiin tuolta väkijoukosta, jossa hän pyöriskeli? Ja jos sitten kätkisimme hänet kunnes mustalaiset olisivat lähteneet tiehensä? ja hankkisimme hänelle kunniallisen juoksu-pojan viran kunniallisten ihmisten luona?

Tuumasta toimeen. Pienin meistä, Mikon kokoinen sukkela ensluokkalainen, riisui takkinsa ja lakkinsa, jopa kenkäänsäkin, ja pujahti itse paita-hipasillaan ja paljain päin pienen nummen poikki läheiseen metsään, josta tiesimme syrjäpolun joh-

tavan kaupungin satamaan päin. Mikko oli makeisilla, joita mullakin markkinain kunniaksi oli taskussani, houkuteltava teltan tyhjälle taustalle, jossa hän pikapikaa puettaisiin pienen toverimme pukuun — ja sitten mustalais-kuormien ohi tuon nummen poikki juoksu-jalkaa metsäpolulle. Siinä koko temppu.

Mutta se ei onnistunut. Vanha mustalais-ämmä oli ruvennut povaamaan muutamille mamselleille käteen, toisten ihmisten häntä haukkuessa noita-akaksi, ja mustat lapset olivat jo lakanneet kerjäämästä ja kerääntyneet toisen teltan eteen syömään. Mutta Mikko seisoi vähän taampana olevan kuorman vieressä syöttäen leipää ruskealle varsa-hevoselle, joka seiso siinä myös. Kaksi meistä meni häntä puhuttelemaan, toisten odottaessa tuolla tyhjällä teltan taustalla, valmiit pukineet takkien alle kätkeytyinä. Olin saanut houkuttelijan tehtävän osakseni ja olimme jo Mikon vieressä. »Onko tuo sinun varsasi?» aloin. Poika ei vastannut mitään. »Tule tuonne teltan taa, niin saat makeisia», jatkoin sitten. Poika nau-rahti sanoen: »Kunhan olen syöttänyt varsaa.» Sydämmeni tykytti kovasti, hänen pistäessään yhä lisää leipää hevosen suuhun ja tavan takaa taputtaessaan sitä ystävällisesti ohimoille.

Mutta jo hän tuli, ja pian olimme kaikin teltan takana. »Sinä olet varastettu lapsi», sain hengästyneenä sanoneeksi, toisten ottaessa esille vaatteet, »pue sukkelasti päällesi, me pelastamme

sinut ja toimitamme sulle hyvän paikan kaupungissa». Poika katsoi meitä suurin silmin ikääskuin ollenkaan ymmärtämättä, mistä oli kysymys. Mutta hän ei hiiskunut yhtään halkaistua sanaa, kun tulisessa kiireessä paiskasimme hänen oman huonon lakkinsa maahan ja pistimme hänet pienen toverimme takkiin ja lakkiin. Hän oli nähtävästi vain hirveän hämmästyksissään ja seisoi siinä kuni puusta pudonnut. »Joudu vain, Mikko», sanoi meistä yksi, »he tuntisivat sinut, jos omissa vaatteissasi kävisit tuon nummen poikki mukana metsään ja sitten polkua pitkin satamaan. Kas niin, kengät jalkaan nyt vain, ja peitä sitten myös uudella lakilla naamasi! Sukkelasti!» »Istu tuohon», sanoi meistä toinen. Poika painettiin istumaan, mutta me huomasimme, että hän ikääskuin vapisi; ja pistäessämme kengät hänen paljaisiin jalkoihinsa, tuijotti hän kuormaan päin, jonka vieressä hänen varsansa seisoi, ja virkkoi osoittaen sinne sormellaan yhden ainoan sanan. Se sana oli:

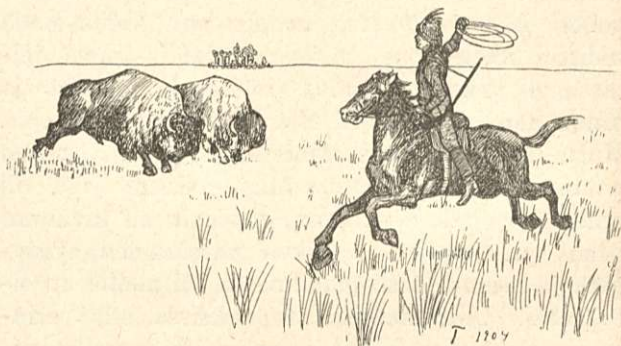
— Teuteri! —

Katsoimme kaikin sinne — ja luulenpa, että vähin mekin rupesimme vapisemaan. Kuormalta, vanhan hevosloimen alta pisti retelin päästä näkyviin musta, paksutukkainen miehen pää, jonka silmät sattuivat suoraan meihin ja valkoiset hampaat nauroivat mitä ivallisinta ilkkua. Samassa kiskaisi Mikko itsensä liukkaasti irti käsistämme lausuen: »En, en uskalla, enkä jätä varsaani, en,

enkä äitiä.» Ja hän viskasi toverimme lakin päätänsä, riisui sukkelasti hänen takkinsa, puisti parilla potkulla kengät jalastaan, sai oman lakkinsa päähän ja juoksi aika kyytiä kuormalle, josta musta mies, yhä mahallaan maaten loimen alla, nyt katseli meitä ääneensä nauraen. Rohkea pelastushankkeemme oli mennyt myttyyn, kokosimme joutuisasti meitä metsässä odottelevan ensiluokkalaisen pukineet ja pötkimme pienen nummen poikki hänen luokseen hongistoon. Vasta siellä muistui mieleemme, miten mustalais-ämmä teltassa oli Mikolle puhunut »isästä» ja »äidistä» ja miten hän oli sanonut, että Mikko ei pääsisi pois. Mutta toiselta puolen muistin myös minä, miten nuori sini-silmäinen mustalais-nainen, joka oli antanut pojalle kukkaron, myöskin oli luvannut hänet pelastaa, — ja Mikon varsinainen syntyperä ja asema tässä maailmassa jäi meille arvoitukseksi. Olisi kaikissa tapauksissa ollut erinomaisen hauska hänet pelastaa, ja suurella kaipauksella kuvailimme itse kukin mieleemme niitä monia seikkailuja, joista olimme lukeneet senaikuissa indiaani-kirjoissamme, näissä kun oli paljon amerikkalaisten uudisasukas-lasten pelastuksia indiaanien käsistä. Ja niinpä meitä nyt hirveästi harmitti tuo kuorma-loimen alta naurava mies, joka Mikon lähtiessä teltan taustalle oli ollut meiltä peitossa. Ilman hänettä olisi kenties Mikko ollut muassamme nyt ja mustat indiaanit parin tunnin päästä saaneet pitkän nenän. »Mutta

hän näkyi myös kovasti pitävän varsasta, jota hän ruokki», muistutti meistä muuan. »Niin, ja tuo ämmä räyskä haukkui häntä Varsa-Mikoksi», sanoi toinen.

Seuraavana päivänä olivat mustalaiset kadonneet seudulta, ja me pidimme paraana olla kirjoittamatta mitään indiaani-romania seikkailustamme. Mutta pitkät ajat näin vähästä puoles-

tani kaikessa hiljaisuudessa pitkiä unia pienestä Varsa-Mikosta, ja pääkappale niissä oli aina se, että hän, indiaanin kirjava höyhen-töyhtö päässään ja istuen tulisen ratsun selässä, ajoi takaa isoja puhvelihärkiä Amerikan heinä-aavikoilla, minun lymytessäni paksun palmun takana niitä ampuakseni isäni vanhalla hyle-pyssyllä, jonka piilukkoa en koskaan saanut tekemään tehtävänsä.

* * *

Seitsemän peninkulman saappailla astun nyt ijän taivalta eteenpäin seitsemän vuotta, sitten taas yhdessä menossa seitsemän vuotta ja vielä sittenkin seitsemän vuotta. Ei, en tyydy siihenkään, vaan annanpa mennä vieläkin seitsemän vuotta. Siitä tulee jo arveluttavan pitkä aika, mutta muuten en pääsisi tämän kertomuksen päähän sillä tavoin kuin tahdon. Olkaa kuitenkin huolehti. Lopussa kiitos seisoo. Ja pannaan vielä pari vuotta kaupan päälle.

No, kävinpä siis kerran, tavallista ihmisen keski-aikaa loppuun tallustaessani, niinkuin moni muukin maailman Matti on tehnyt, katselemassa syntymä-seutujani pontevan Pohjanmaan tasan-goilla, — ja oli mulla, milloin pitempiä kävely-matkoja suoritin, pyssy olalla ja pari junta-pullaa sekä tusinan verta lästen kuva-kirjasia laukus-sani; vaikka saisihan tosin se seikka jäädä mainitsemattakin, sillä se ei vaikuta asiaan mitään. Tärkeämpää on että, etsiessäni muuanta vanhaa oikotietä metsän läpi syntymä-pitäjästäni naapuri-pitäjään, jouduin vähän eksyksiin ja pyöryin viimein sinne ja tänne paksujen puiden sokkelossa, tietämättä oikeastaan, olinko Halikossa vai Tali-kossa. Mutta miten siinä samosinkin tuntemat-toman Topian taipaleita, tulin viimein vähäisen metsäjärven rannalle, ja siinä oli talo, johon heti päätin mennä kysymään tuota oikotietä, jota itse en enää löytänyt. Talo oli pienenlainen, sen näin sekä ympäröivistä viljelyksistä että rakennuksista.

Mutta kaikki näkyi olevan hyvässä kunnossa, ja kaunis, rauhallinen paikka minua kovasti miellytti. Metsän laidassa oli noin puoli tusinaa lehmä, vihainen sonni ja lempeä lammas-lauma laitumella.

Astuin pihaan, joka oli soma ja siisti, ja iso koivu ja pyhä pihlaja kasvoi sen keskessä. Ihmisiä ei näkynyt ollenkaan; olivat luultavasti niityllä, sillä olipa heinänteon aika. Menin kuitenkin tupaan, ja siellä oli tusinan verran vuosia täyttänyt punaposkinen tyttö tuudittamassa kättyä, jota karpäset näkyivät hätyyttävän. Kysyin isäntäväkeä. Tulevat niityltä pian, selitti tyttö keskeyttämättä tuuditustaan; niitty oli lähellä ja puolipäivä myös.

Ja pakinoituani punaposkisen pohjalais-tytön kanssa hetken aikaa sitä ja tätä, he tulivatkin, nimittäin isäntä, emäntä, kaksi kasvavaa poikaa ja pieni, vallaton tyttö, joka katsellen pyssyäni ja pitäen äitiään hameesta suoraan multa kysyi, olinko minä ryöväri; ja hän sinutteli minua myös. Mutta isäntä ja emäntä tervehtivät minua ystävällisesti ja pyysivät naurahtaen anteeksi »tyhmän tyttönsä» puolesta, niinkuin hänelle heti annoinkin. Ja annoinpa hänelle merkiksi leppymisestääni samassa vielä pienen kuva-kirjankin, jossa muun muassa minä itse olin kuvattuna ampu-massa jalopeuroja pakanamailla. Silloin hän kysyi, olinko ampunut noita alastomia pakanoita-kin, joita myös oli kirjassa. En ollut, kerroin

minä, vaikka pakanat olivat aikoneet paistaa minut murkinakseen. Mutta kun tyttö nyt tahtoi tietää yhä enemmän, pani äiti hänet istumaan takka-penkille ja käski olla hiljaa.

Kysyin sitten isännältä oiko-tietä naapuripitäjään, ja hän sanoi talonsa jo olevankin sen alaa. Olin, kuten nyt huomasin, joutunut joteskin syvälle saloon, mutta täältä vei ajettava metsätie kirkonkylää kohden. Hyvä, aioin jatkaa matkaani. Mutta kun isäntäväki sai tietää, että olin tullut kaukaa etelä-Suomesta katselemaan syntymäseutujani näillä tienoin, pyydettiinpä minua toki jäämään vähä tähänkin metsä-taloon. Isäntä tulisi sitten illemmalla viemään hevosella maantielle, jos tahtoisin. Minä jäin, olisi kenties muuten paheksuttukin, koska emäntä, joka oli kotoisin syntymäpitäjästäni, sanoi kuulleen sieltä aikoja sitten hävinneen sukuni nimen. Semmoista se on; pian Pohjanmaalla tutuiksi tullaan, ja vilpitön vieraan-varaisuus katkaisee kaikki kielen kahleet.

Syötiin ponteva päivällinen, ja pikku Riiti, se vallaton tyttö, söi samasta vadista ryöväarin kanssa pöydän päässä. Puhuttiin päivän-paisteesta ja kasvullisuudesta, pahoista ja paremmista päivistä, paavista ja hänen parrastaan, emännälle ja mulle yhteisesti tutuista taloista syntymäpitäjässämme ja niin eespäin — kunnes tulivat puheeksi ne suuret katovuodet entis-aikoina. Silloin huomasin, että isäntä, joka mahtoi olla muutamia

vuosia minua nuorempi, kävi varsin vakavaksi muuten hilpeiltä kasvoiltaan, ja hän katseli ikänsä kuin alakuloisesti sen tuvan seiniä, jossa söimme.

Noustiin kuitenkin jo pöydästä, ja tuo surulinen aine jäi sikseen. Pikku Riiti rupesi ahdistamaan ryöväriänsä vaatimalla kaikellaisia tietoja rosvoretkiltäni pakanamailla. Mutta emäntä pyysi minun mennä toiseen peräkamariin lepäämään pitkästä harha-retkestäni tämän kotiseutumme metsässä, sill'aikaa kun he päättäisivät päivätyönsä niityllä, — niin saataisiin sitten ilakoida ilta pois uudella pakinalla.

Kiitollisuudella ystävällisestä tarjouksesta kallistin korvani pehmoiselle pään-alaselle toisessa perä-kamarissa, silmäillessäni matalan ikkunan läpi muutamaa varmaankin hyvin vanhaa hevosta, joka, korvat lörpällään ja silmät melkein ummessa, makasi siinä ulkopuolella nurmella, laiskasti pureskellen runsasta ruohoa ympärillään. Tuo puoli-nukuksissaan syövä ikäloppu aasintamma, joka kuitenkin ei näyttänyt lihoodista kaipaavan, minua vähän nauratti; mutta muutama minuutin perästä menivät, päivän paistaessa pään-alaselle, minunkin silmäni umpeen, ja pianpa nukuin kuin pitkästä huvimatkastasta väsynyt varsa, huolimatta mistään. Sitten olin heräävinäni ja rupeevinani kummastelemaan tuota vanhaa laiskaa hevosta nurmikolla ikkunan alla, kunnes se hetken perästä pää pystyssä ja häntä suorana vielisti hirveää vauhtia äärettömän heinä-aavikon

poikki, höyhen-töyhtöinen indiaani selässään ja lukematon joukko puhveli-härkiä pakenemassa sen edeltä, ja minä seisoin väijymässä tuuhean palmun alla ampuakseni noita härkiä isäni vanhalla hyle-pyssyllä, jonka piilukkoa en kuolemakseni-kaan saanut iskemään tulta. Ja silloin suuttui idiaani ja ampui minuun vihoissaan kaarellansa pitkän myrkytetyn nuolen, joka heti lävisti oikean hartiani, samassa kun päälle päätteeksi hirveä tiikeri ryntäsi kimppuuni pensastosta ja rupesi repimään sydäntä rinnastani. Se oli hirveä hetki, veri vuoti nyljetyistä rintanahoistani ja kalman kylmä hiki otsastani, tapellessani siinä yhdellä kertaa tiikerin kanssa ja vetäessäni nuolta hartiastani. Ja kaiken kukkuraksi tuli siihen sitten indiaanikin ihan naamani eteen, kohotti tomahawkinsa eli tappara-kirveensä ja uhkasi esiisiensä tavalla nylkeä nahan päästänikin. Ja nytpä tunsin tuon kiivaan indiaanin entiseksi mustalais-pojaksi, jonka nimi oli Varsa-Mikko ja jota en ollut muistanut unissanikaan pariin kymmeneen vuoteen. Ja tiikeri repi vain rintojani, ja Mikko painoi vain nuoltaan syvemmälle hartia-lihoihini, ja kauhea tomahawki kiilsihe jo ilmaan, kun hätä-huudolla: »Älä lyö, Mikko!» — heräsin hupsusta unen-näöstäni, sillä semmoistahan se seikkailu oli ollut, ja näin edessäni talon ystävällisesti hymyilevän isännän, joka, saadaksen minut hereille, seisoi siinä hiljaa puistellen minua hartiasta ja punasella nenäliinalla pyyh-

kien päivän paisteessa kovasti hikoilevaa päätäni, samalla kun talon pikkuinen kissanpoika seisoen rintani päällä leikki kellon-vitjoillani.

Olin nukkunut viisi tuntia. Kello oli kuusi, talon-väki oli päättänyt päivätyönsä, sillä olipa lauantai-ilta, ja isäntä kutsui minut kahville pie-
neen puutarhan alkuun tuvan toisen päätyseinän takana.

Pian olimme siellä koko perhe, ja pikku Riiti pyöri kuva-kirjoineen polven päissäni pannen mi-
nut ahtaalle alinomaisilla kysymyksillään pakanoista, jalopeuroista ja tiikereistä. »Koska eläimet eivät ole mustia», sanoi hän muun muassa, »miksi sitten ihmiset ovat mustia siellä?» Hm, siihen en heti tietänyt mitään tyydyttävää vastata, ja silloin hän nauroi mulle vasten silmiä sanoen sen itse tietävänsä. »No?» kysyin minä. »No», matki hän minua, »no, kun eläimet ovat hyviä eivätkä syö ihmisiä, niin ovat ne valkeita, mutta kun ihmiset ampuvat ja syövät eläimiä, niin ovat ne mustia pahuudesta». Päälle päätteeksi arveli se nenäkäs tyttö, että muka minunkin pitäisi olla musta kuin muut pakanat, koska olin ampunut noita kauniita jalopeuroja. »Mitä pahaa ne olivat sinulle tehneet, kun lähdit niitä ampumaan», sanoi hän ja katseli sitten vielä ihas-
tuksella leijonan kuvaa kirjassaan. Hän oli pannut minut aivan ymmälle, niin että häpesin.

Kahvit juotiin, ja emäntä korjasi pannunsa pois ja lapsensa myös, lähtien talouden-toimilleen.

Mutta isäntä ja minä jäimme siihen vielä hetkeksi juttelemaan, ennenkun lähtisin jatkamaan matkaani. Riitin ihastuksesta leijoniin koitui keskenämme kysymys eläin-suojeluksestakin, ja pianpa huomasin että isäntä oli innokas eläinten ystävä. Tämän kanssa oli mielestäni vähän ristiriidassa tuo silminnähtävästi ikä-loppu hevonen, jonka olin nähnyt makuukamarini ikkunan alla, ja kursailematta kysyin, mihin tuota noin vanhaa hevosta vielä voi käyttää. Isäntä naurahti vähän, mutta sanoi sitten:

— Ei sitä enään käytetä mihinkään, mulla on kaksi muuta hevosta ja varsa, kaikki vanhan Rusko-tamman jälkeläisiä. —

Hämmästyen tätä tämmöistä asianlaitaa kysyin, saisiko sitten Rusko, nauttien eläkettä entisistä vaivoistaan, kuolla vanhuuteensa.

— Ei sitä ainakaan minun aikanani tapeta — sanoi isäntä ja katsoi nyt vakavan mieltiväisenä maahan — ja ruokaa sen pitää ilman vähimmättäkään työttä saaman kunnes henki siitä itsestään lähtee. —

En ollut vielä koskaan senkaltaista kokenut pienessä talonpoikaisessa talossa. — Mahtaa olla tuohon vanhaan hevoseen jotkut kalliit muistot kätkeytyinä — sanoin.

— Niin on — vastasi hän. — Minä olen sille suuremmassa kiitollisuuden velassa kuin se kansanaan mulle. —

Ihmeekseni näin isännän maahan käännettyssä

silmässä hiljaisesti vuotavan kirkkaan kyyneseen. Oli nähdäkseni sopimatonta käydä utelemaan hänen yksityisiä asioitaan, kun hän ei sen enempeä sanonut, ja niinpä olin vaiti.

Mutta yhtäkkiä kuului avatusta ikkunasta emännän heleästi sointuva ääni:

— Kuules, Mikko, kyllä sen Riitin toki ker-
ran pitäisi saada vähän piiskaa. Nyt hän taas
on syöttämässä vanhalle Ruskolle sokeripalasia,
vaikka minä olen kieltänyt. Sanoo säästäneensä
omat palasensa, mutta eihän tässä nyt sentään
ole varaa syöttää vanhoja hevos-vaivaisia soku-
rilla. Se käy liian pitkälle, ja pojat haukkuvat
häntä jo Rusko-Riitiksi. Mutta onhan hän sen
mainion Varsa-Mikon vallaton tytär. — Ja emäntä
nauroi. — Mene nyt, isä, häntä kerrankin kurit-
tamaan niin että tuntuu. Minä en jaksa tyttöä
torua aamusta iltaan. —

— No, no — vastasi isäntä sävyisästi hy-
myillen, silmät alaspäin yhä, — anna nyt tytön
olla. —

— Niin, anna olla, kunnes hän kääntää koko
talon nurin. —

Mutta minä olin säpsähtäen hypähtänyt ylös
paikaltani ja katselin nyt suurin silmin edessäni
istuvaa miestä, joka pureskellen oljen-kortta kat-
soi mietteissään maahan päin. Samassapa kui-
tenkin sisäiset sieluni silmät suuntautuivat kau-
vas entisyyteen, josta nousi niiden eteen musta-
lais-leiri koulu-kaupunkini metsän laidassa. Ja

»Varsa-Mikkoa» huudahti, yhtä heleästi kuin emäntä ikkunasta, suloinen ääni poika-ikäni muistojen menneestä maailmasta, ja samassa sukelsi salaisuudestaan tiedottoman sielun pohjalta myös äskeinen uneni tämän onnellisen talonpoikaiskodin perä-kamarissa — — — ja tuo vanha aasin-tamma ja kaikki tyyni. Kaikki yhdessä silmän-räpäyksessä.

Lienee muuttunut naamani jokapäiväinen ilme, sillä kun isäntä kohoitti katseensa maasta ja käänsi sen minuun, hypähti hänkin seisomaan ja sanoi vähän levottomana:

— Mikä herralle tuli? —

— — — — —

Hetken päästä oli kaikki selvinnyt.

»Varsa-Mikko» muisti pelastus-yrityksemme kaupungin metsän laidassa.

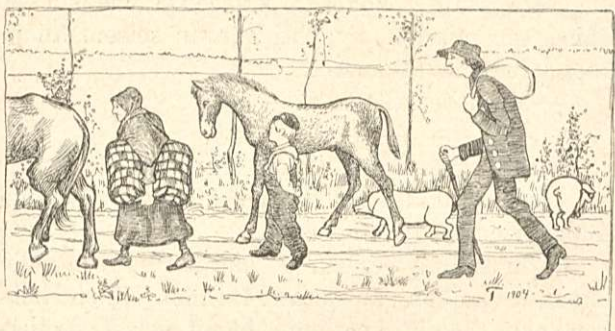
Parin tunnin perästä oli hän kertonut minulle elämänsä kolkon lapsuuden-tarinan siihen hetkeen asti, jolloin koetimme hänet pelastaa mustalaisten vallasta, — tosi-tarinan, jonka tämän edellisissä luvuissa olen vaillinaisena, jopa katkonaisenakin kynä-piirroksena teille esittänyt.

* * *

Jäinpä isäntäväen kutsumuksesta yövieraaksi taloon, ja Varsa-Mikko jatkoi:

— Teidän pelastus-yrityksenne sai sen aikaan, että minä tulin, niinkuin sittemmin joka vuosi,

kastetuksi uudestaan viinalla ja ruudilla tai mitä myrkkyyä lienee ollut; ja kasvatus-vanhempani, Teuteri ja Riita, ja minä pantiin menemään eri joukkona ja sisämaan syrjäiteitä edeltä. Varsan sain kuitenkin Riitan vaatimuksesta mukaan, se kun väsyttävillä taipaleilla voisi kantaa minua selässään, vaikk'ei vielä ollut läheskään täysikasvuinen. Ja niinpä se tekikin. Olin sitä sen

ensimmäisinä viikkoina ruokkinut maidolla, jota kerjäsin taloissa sill'aikaa kun muut tinasivat astioita ja varastivat ja rosvoilivat, ja sitten olin hankkinut sille parasta ruokaa, niin että orpo eläin parka kovasti mieltyi minuun ja nyt tarvittaessa kantoi mua selässään. Muuten tallustimme tietysti jalkasin. Teuteri oli taitava tinaaja ja ymmärsi myös eläintauteja, ja me olisimme voineet elää hänen taidollansa, mutta yhtäkaikki hän varastikin ja tahtoi opetella mullekin tätä

kunniatonta ammattia. Mutta Riita minua varjeli siitä synnistä, ja luulenpa, että hän, Teuteri kun riehui minun hyödyttömyyteni johdosta, kävi itse varastelemassa minun puolestani. He olivat mies ja vaimo, vaikk'en koskaan saanut tietää, oliko mikään laillinen pappi heidät vihkinyt; mutta Riita ei ollut oikea mustalainen, sen tiedän varmaan. Sillä pari kertaa näin hänen maalaavan kasvojansa, ja loppumatkoillaan kanssani, joista sitten puhun enemmän, oli hän melkein samaa verta kuin minä, vaikka tosin tumma-ihoinen.

No, kiertelimme kolmen ja varsa neljäntenä monta viikkoa Suomen sisämaita, ja tuo elämä olisi minua miellyttänytkin, joll'ei kasvatus-äitiäni isä Teuteri olisi niin usein lyönyt ja piiskannut ja joll'ei tämä äiti, niinkuin luulen, toisinaan olisi ottanut selkäänsä, säästääkseen minua tai ikäskuin minun puolestani, kun en millään ehdoilla mennyt varastamaan. »Ennen tapan pojan kuin annan hänen varastaa, lyö minua nyt!» Niin oli kunnan Riita-äidillä tapa sanoa. Luulenpa, että hänetkin oli pienenä varastettu. —

— No, kerran tällä matkalla sitten ahdisti meitä nimismies, kun jostakin talosta oli varastettu varsa, ja meidät vietiin kaikki kolme ja pikku Rusko vankina siihen taloon, jossa varkaus oli tapahtunut. Mutta pianpa selvisi, ett'ei Rusko ollutkaan tuo varastettu varsa, ja me olisimme saaneet lähteä tiehemme heti, joll'ei isä Teuteri olisi ruvennut pitämään kaubeaa melua väärästä

syytöksestä ja uhannut vallesmannia käräjänkäynnillä. Silloinpa vallesmänni yht'äkkiä rupesi tutkimaan minua kysellen, olinko minä noiden ihmisten lapsi, ja hän osoitti kasvatustutkimuspannan minut polvelleen istumaan ja katsellen suoraan silmiini. Purskahdin haikeaan itkuun, mutta ennenkun ennätin mitään muuta vastata, ryntäsi Riita-äiti aivan raivoissaan nimismiehen kimppuun, repäisi minut irti ja huusi: »Tahdotko nyt ryöstää lapseni, sinä kruunun konna, kun et saanut varsaamme?!» Tätä kiivautta vallesmänni nauroi eikä tahtonut sen ko'ommin minua tutkia; päätti kai siitä, että minä todellakin olin Riitan lapsi. »No, tavataan käräjissä!» sanoi siinä sitten Teuteri mahtavalla äänellä, mutta kiiruhti lähtöämme, jota ei enää vallesmannikaan estellyt. —

— Kun taas olimme matkalla, hyväili Teuteri Riitaansa hyvin mielissään ja kiitti häntä, mutta minua vartioittiin siitä päivästä ankarammasti kuin koskaan ennen, vaan pidettiin pätoiselta puolen hyvänäkin. Riita erittäinkin piti minusta oikein äidillistä huolta, mutta eipä vain tullut sitä pelastuksen päivää, jonka hän oli mulle luvannut, enkä silloin ymmärtänyt, miksi hän ei antanut vallesmannin minua ottaa. —

— Talven tullen yhdyimme viimein Popan pääjoukkoon jonkun kaupungin laidassa, jonka nimeä en tiedä; ja riemulla otettiin meidät leirissä vastaan. Kun tulin ratsastaen varsani selässä,

hymyilipä Poppakin, ja lapset huusivat: »eläköön Varsa-Mikko!» ja kuningatar oli kimpussani myös ja tahtoi, mielistelevästi ja liehakoimalla nauraessaan, tietää, paljonko olin matkalla muka »perinyt». »Eihän se poika nulikka pääse perimään, kun tämä hänen äitinsä häntä aina estää», välitteli Teuteri osoittaen vaimoaan Riitaa. Siitäpä oli tulla Riitalle paha pulma: Poppa tuomitsi hänet piiskattavaksi koko heimon pettäjänä. Mutta sovittiinpa äkkiä asia, ennenkun tämä häpeällinen rangaistus pääsi tapahtumaan. Ja vaikk'en varmaan tiedä, sillä enpä saanut sitä kuulla, niin luulen, että se sovittiin niin, että Riita paran piti varasteleman minunkin puolestani. Muut lapset olivat koko mestareita tässä kauheassa konstissa, varsinkin markkinoilla, jolloin heidän käpälänsä ahkerasti koperoivat kaikkien juopuneiden taskuissa, sill'aikaa kun täysi-kasvuiset vaimot harjoittivat povaamista ja ihmiset katsoivat sitä. —

— Mutta mitäpä kertoisinkaan kaikkea elämästäni mustalaisten parissa? Vaikk'ei minun tarvinnut varastaa, kasvoin kuitenkin kuin villi, en oppinut lukemaan, ja oman äiti-vainajani Jumalan unohdin melkein pois. Riita-äiti hänestä kuitenkin minulle toisinaan salassa puhui, varoittaen minua rupeemasta varastamaan tai muuta pahaa tekemään, ja silloin itki hän aina. Minä hänestä kovasti pidin, mutta melkein vielä enemmän varsastani, Ruskosta, se kun samasta kodista lähteneenä oli melkein kuin veljeni ja merkillistä

kyllä niin kiintynyt minuun, että se varsana ei päästänyt muita lapsia selkäänsä kuin minut. Kolme-vuotiaana kelpasi se vetohevoseksi ja veti jo toista kuormaamme, ja Riita-äidin vaikutuksesta jätti sen Poppa aina vaihtamatta tai myymättä, vaikka muuten alinomaa huijasi hevosiltaan. —

— No, aika kului, ja ilman Riita-äitiä olisi kenties minustakin tullut rosvo ja varas, kun alinomaa kuulin, miten tuossa kauheassa joukossa ainoastaan pahat työt saavuttivat kunniaa ja mainetta. Poppaa piti ehdottomasti kaikkien totella, ja hän oli julma, jos joku uskalsi ruveta mutisemaan. Riitan hillitseviä neuvoja näkyi hän ihmeekseni toki toisinaan noudattavan, kun oli mennyt liian pitkälle rosvous-tuumissaan, mutta muuten häntä ylimalkain toteltiin mielisuosiolla, ja kun joku hänen sepittämänsä kepponen erittäin hyvin onnistui, silloinkos ukkoa oikein ulvomalla kiitettiin. —

— Mustalais-laki muita ihmisiä kohtaan oli rosvoaminen, varastaminen ja pettäminen, vaikka nämä konnan-työt keskuudessamme kävivät toisilla nimillä, niinkuin jo olen kertonut. Rosvottiin ja ryöstettiin milloin oltiin enemmistönä, petettiin ja varastettiin kun vastapuolta oli enemmän. Semmoinen on se mustalaisten laki. Kun tultiin turvattomaan taloon, komennettiin esille ruoat ja juomat, vehnät ja viinat, ja ainoastaan ani harvoin uskalsi vähä-väkinen talonväki tehdä

vastarintaa. Mutta huomasiinpa silloin myös, että mustalaiset itseossassa ovat suuria pelkureita, sillä monasti he säikähtyivät yhden ainoan miehen taikkapa naisenkin jyrkkää kieltoa ja vastustusta. Tavallisinta kuitenkin oli, että senkaltaisissa taloissa, joissa pitkän matkan tähden ei ollut apua saatavissa naapureilta tai vallesmannilta, meidän mainiota mustaa kaimaamme totta tosiaan pidettiin jonkinmoisena esivaltana, jonka rosvo-lakia muka täytyi noudattaa, ja niinpä Popan panemia »veroja» maksettiin nurisematta. Siitäkös sitten joukossamme riemu-naurua, kun jälleen oltiin maantiellä ja Poppa kunnioitettuna kuninkaana oikein pöyhisteli ivatessaan suomalaisten typeryyttä ja yksinkertaisuutta ja laskiessaan leikkiä maan oikeiden lakien voimattomuudesta. Kylissä ja semmoisissa taloissa, joissa oli kosommalta miesväkeä, ei komennettu eikä vaadittu veroa, vaan kerjättiin ja pantiin mustat kakarat surkeasti naukumaan ja pyydettiin astioita tinattavaksi tai eläimiä puoskaroitaviksi, mutta petkuttettiin ja varastettiin myös mitä ikinä voitiin. —

— No niin, mitäpä tuosta elämästä sen enempää! Kerroinhan siitä jo heti alussa kylliksi esimerkkiäkin. —

— Minä olin vähitellen tullut melkein yhtä villiksi kuin muut, pait' että en varastanut, en rosvonnut enkä petellyt. Siitä pelasti minut, kuten sanoin, Riita-äiti, ja senpä tähden Popan vanha eukko alinomaa valitti, ett'ei minusta ollut mitään

hyötyä; en kelvannut muka muuhun kuin kerjäämään ja sikoja syöttämään, sikoja, joita meillä aina oli koko joukko, emäsiat porsaineen kuormalla, karju varsana perässä; ne olivat kauppatavaranamme markkinoilla. --

— Kun Rusko, tuo uskollinen veto-juhta, johon yhä olin kovasti kiintynyt, jo oli ollut työssä noin kahdeksan vuotta ja minä olin vain viidentai kuudentoista täyttänyt — sillä enpä oikein tuntenut ikääni — tuli jyrkkä muutos elämässäni, parempaan päin, ja koko mustalais-joukko sai ansaitun palkkansa. —

— Olimme likimailla Venäjän rajaa siihen aikaan, en tiedä kuinka monta virstaa Pietarin kaupungista, mutta kuitenkin Suomen puolella. Silloin eräänä syys-iltana kertoi mulle kovin haltioissaan ja hengästyneenä Riita, että Popalla oli aikomus myydä minut orjaksi Turkin maalle asti ja että ostaja jo oli läheisessä kylässä. Sitä varten oli minua säästettykin, vaikka muka muuten olin hyödytön, arveli Riita, ja hän lisäsi, että minun oli mahdoton paeta muuten kuin hänen kanssaan, joka pakoretkellä osasi saattaa etsivät mustalaiset harhaan. »Mutta mekään emme pääse kahden pakoon, joll'eivät he itse joudu kruunun rautoihin», sanoi hän ja lisäsi sitten: »luota kuitenkin minuun». —

— No, mitäs ollakkaan! En tiedä, kenen neuvosta se tapahtui, mutta vielä samana yönä lähtivät mustalaiset ryöstö-retkelle muutamaan ta-

loon, joka oli kolme neljä virstaa kylästä, vaan ainoastaan virstan verta meidän leiristämme. Riita ja minä vain ja pari mustaa tyttöä ja poikaa jätettiin leiriä vartioimaan. Mutta heidän retkensä loppui onnettomasti. Miehet olivat jo lähtiessään juovuksissa. Talossa tehtiin, kuten sitten sai kuulla, lujaa vastarintaa, ja pari poikaa aikoi lähteä kylään hakemaan lisää apua. Silloin Poppa miehineen humalaisessa hurjuudessaan oli tappaa nämä pojat; sivalsivat näet heitä puukoilla, niin että pojat olivat vähissä hengissä. Sill'aikaa, kun Poppa nyt väkineen oli talossa ja tuo meteli siis siellä tapahtui, huomasin, että Riika-äiti, joka päivällä oli käynyt kylässä, monta kertaa ikääskuin salavihkaa ja kovasti levottomana katseli pimeän läpi kylään päin; mutta kun sieltä noin keskellä yötä tuli kovaa vauhtia ajaen kolme kuormallista miehiä, katosi kasvatus-äitini hetkeksi metsään. Miten onkaan, luulen että Riita-äiti, joka ajatteli minun pelastustani, oli suunnitellut Popalle koko tuon ryöstö-retken yksinäiseen taloon ja sitten tavalla tai toisella ilmi-antanut heimon; hän oli tuonut kylästä viinankin, ja hänpä nauraen oli sitä Popalle ja muulle väelle juottanut. —

— Kun nuo vieraat kuormat olivat ajaneet ohitsemme, huomasin nuotio-valkeamme valossa Riitan kasvoissa salaisia ilon elkeitä, ja mitä enemmän aika kului, sitä iloisemmaksi hän kävi. Aamun jo sarastaessa kuiskasi hän viimein minulle puristaen kovasti kättäni: »No nyt Mikko, nyt

olet pelastettu. Tällä haavaa ovat he kaikki rau-doissa». Kovasti ihmettelin Riita-äitiä, mutta hän käski minun olla hiljaa eikä virkata sanaakaan, vaikka meidätkin vangittaisiin. »Kaikki menee hyvin, luota vain minuun!» sanoi hän. —

— Miehet raudoissa, akat köysissä, lapset naukuen ympärillään. Niin, siinä oli sen retken loppu. Heidän tullessaan aika jyrinällä ja mustalaisten kirotessa kauheasti, panetti vallesmanni Riita-äidinkin köysiin, mutta tämä iski mulle salaisesti silmää ja huomasiinpa siinä ilon leimauksen. —

— Koko leirimme vietiin kylään, ja meidät pistettiin mikä minnekin vankeuteen, kun meitä oli niin paljon, Poppa ja Teuteri luullakseni itse vallesmannin vankilaan. Riita ja minä jouduimme, koska minä muka olin hänen poikansa, muutamaaan ullakkoon vallesmannin luona, ja sieltä me näimme ja kuulimme, miten sen päivän illansuussa Poppa ja Teuteri kovissa raudoissa vietiin linnaan. —

— Mutta jo seuraavana päivänä laskettiin ihmeekseni Riita ja minä vapaiksi, ja — oi sitä iloani ja ihastustani! — Rusko rattaineen päivineen oli meidän. Riita-äidin näin lähtöhetkellämmehän puhuttelevan vallesmannin rouvaa, joka näytti hyvin ystävälliseltä. Ja niinpä meille avautui uusi elämä. »Hei Varsa-Mikko, poikani», sanoi Riita-äiti astuessaan rattaille, »nyt tinataan me kahden astioita ja myydään Ruskon oivallisia

varsoja ja kasvatetaan porsaita; muuta en, Jumala paratkoon, osaa minäkään, mutta eletään rehellisesti, niin Jumala ja ihmiset meitä auttavat. Ja kun kenties olemme saaneet vähän säästöönkin, niin pannaan jälleen kuntoon sinun kotisi Pohjanmaalla, jos, niinkuin luulen, talo on tuleva sinulle eikä ole kovin velkaantunut. Hei Mikko, hei Rusko, me ei ollakkaan mitään mustalaisia!» Ja istuissamme siinä nelipyöräisessä ruuhessamme, halaili ja suuteli hän minua ja purskahti viimein pitkään, pitkään itkuun, niinkuin hänen rinnoiltaan olisi purkautunut vuosi-kymmenien painajainen. Olinpa kovasti liikutettuna, mutta muistanpa myös, että siinä ensimmältä itkien kaipasin mustia siskoja, jotka nyt kaikki olivat matkalla linnaan. »Älä itke heitä, onneton», sanoi silloin Riita-äiti, »heistä tulee linnasakin parempia ihmisiä kuin maanteillä ja mustalaisten leirissä, joissa vain ovat oppineet varastamaan. Hyvä, että mulla itselläni ei ole mitään lasta.» —

— No, kaksi vuotta elimme niinkuin Riita-äiti oli aikonut. Kuningattaren maalaama mustuus oli verrattain pian kulunut kasvoistamme, ja meillä oli iho kuin muillakin suomalaisilla. Ammatimme onnistui jotakuinkin, minäkin osasin tinata, ja meillä oli säästössä vähän rahaa pienen arkun pohjalla, jota paitse Riita-äidillä oli kaula-kukkarossa joku pieni tuntematon summa, jonka minä saisin tultuani täysi-ikäiseksi. Sen

olivat koonneet kyläläiset, joiden avulla Poppa heimoineen vangittiin, ja antaneet vallesmannin rouvalle, joka sen lähteissämme oli ojentanut Riitalle. —

— No, olimme nyt, minun ollessani noin kahdeksantoista ikävuoden paikkeilla, matkalla Pohjanmaalle, kun kunnan Riita-äitini eräässä talossa sai halvauksen ja hänen kielensä kankeni. Suruni oli sanomaton, kuolema oli kynnyksellä. Hänen silmänsä jo ruvetessa sammumaan, sai hän kuitenkin hetkeksi puhekykynsä takaisin, ja hänen toinen kätensä kietoutui kaulani ympäri. »Jumala on antanut suuret syntini anteeksi», sanoi hän hiljaa, »minä tunnen sen, ja minä näen oikean äitisi lapsuuteni taivaassa, hän kiittää minua». Sitten selkeni hänen katseensa ihmeellisesti, hän loi sen suoraan silmiini ja sanoi taas: »Jumala varjelkoon Suomen lapsia joutumasta niille teille kuin minä. Ole aina rehellinen, vihaa mustalais-lakia, Mikko poikani, pidä sydämesi puhtaana, etsi kotisi, johon oma äitisi kuoli, ota tuo, — hän koperoi kukkaroa kaulassaan — se on sinun. Pidä myös Ruskoa hyvänä. Hyvästi — — — Jumala — — — oi lapsuuteni koti — — — äitini — — — minä tulen — — — oi, sinäkin annat mulle anteeksi — — — nyt olen — — — onnellinen — — — niin onnellinen — — — Jeesus — — — voi — — levitäthän mulle sylisi — — —» Ja hän koki koroittaa kätensä ylöspäin ikääskuin syleilläkseen Häntä, jonka

nimen oli lausunut, ja sitten taas sanoa jotakin, mutta sana katkesi hänen kielellään, kuulin vain hiljaisen: »tul — — —», hänen ruumiinsa vavah-teli, silmät kävivät elottomiksi, ja hengitys lop-pui syvään huokaukseen. Riita-äiti oli kuollut. Olin yksin, yksin maailmassa — Ruskon kanssa. —

— Ja multa oli jäänyt kysymättä syntymä-pitäjäni nimi, niin ajattelematon ja taitamaton olin vielä silloinkin; en osannut lukea, A oli ai-noa kirjain, jonka olin oppinut — lumire'estä. Enkä kuolemaksenikaan muistanut tuota nimeä kuulleen lapsuuteni yksinkertaisessa kodissa tai sitä koskaan mieleen panneeni. Mutta saatuani nyt kasvatus-äitini hautaan, — oliko papin siu-naus tavallinen, sitä en tiedä — jatkoin kulkuri-elämäni Rusko aisoissa, tinasin astioita ja kas-vatin varsan. Enkä, Jumala paratkoon, tietänyt ihmisissäkään antaa itselleni parempaa nimeä kuin Varsa-Mikon, jota kaikkialla paljon naurettiin. —

— No, retustin sillä lailla pari vuotta, pitä-mättä kiirettä tuntemattomaan kotiini. Silloin eräänä aamuna kevät-kesästä, kun olin ajanut maantietä eteenpäin erään yksinäisen talon ohi ja tullut kappaleen matkaa siitä, pakkasi Rusko yht'äkkiä muutamalle syrjätielle, joka johti suo-rastaan metsään. Koin sitä kääntää oikealle tielle, sillä mulla ei ollut mitään syrjäisten metsäteiden varrella tekemistä; mutta ihmeekseni ei ottanut-kaan Rusko totellakseen ohjaksia, vaan seisahtui. Mikä on hevoselle tullut? ajattelin, sillä mitään

semmoista uppiniskaisuutta en ollut siinä koskaan huomannut. Seisoen tienhaarassa metsätielle päin kääntyneenä, kieltäytyi kummallinen luontokappale kerrassaan tottelemasta suitsia. Nousinpa viimein rattailta taluttaakseni sitä syllän pari oikealle tielle. Silloin sen täytyi totella, mutta oli minua samassa purra käteen. Nousin ruuheeni ja tahdoin jatkaa matkaa, mutta huolimatta piiskastakaan, jota muutoin hyvin harvoin käytinkin, seisahtui se taas, lykkäsi sitten pontevasti taakseppäin, kunnes oltiin tienhaarassa jälleen, ja ryntäsi sitten hyvää vauhtia metsätielle, pillastumatta kuitenkaan. Mikään ei auttanut. Luulin sille tulleen jonkun äkkinäisen päänvian, niinkuin hevosillekin toisinaan tulee, ja ajattelin suurissani: No, mene nyt viimeistä tietäsi, Rusko parka, kunnes kaadut ja kuolet; eihän sinusta enään ole mihinkään. Se juoksi niin kauvan kuin metsätie oli jommoistakin, mutta sitten se muutti käyntiin ja veti reteliäni siivosti ja varovaisesti pitkin kivistä, kurjaa tietä, joka rupesi käymään melkein ajamattomaksi mitä syvemmälle tultiin saloon. —

— Lopulta tämä tie aivan ikääskuin loppui, ja Rusko katsoi ympärilleen. Nyt päätin palata, mutta sitä varten oli Rusko riisuttava ja rattaat käsi-voimin käännettävät. Riisuin siis Ruskon aisoista, mutta tuskin oli se tapahtunut, ennenkun eläin pääsi multa karkuun ja juoksi eteenpäin jonkinmoista raja-aukkoa, joka oli jatkona

tien-tapaiselle ja kasvoi pientä metsää. Jättäen retelini siihen, juoksin hevosen perästä pitkän matkan saamatta sitä kiinni. Ohjokset se katkoi pieniin puihin, joihin tarttuivat. —

— Oli se merkillisin matka eläissäni, vaikka paljon olin kokenut. Viimein siinti silmiini vähäinen järvi, ja sen rannalta näkyivät pienehkön talon osapuut. Tultuani lähemmälle, huomasin että talo oli autiona, sillä oli se kovin rappeutunut ja vanhat viljelykset metsittyneinä. Mutta Rusko oli jo ennättänyt pihaan, joka kasvoi nuorta koivikkoa, ja seisahdunut kurjain rappusten eteen, jossa se nyt seiso i vavisten kuin haavan lehti. —

— Hämmästyneenä katsoin sitä ja katsoin rappusia ja ikkunatonta rakennusta. Silloin kuului läheisestä kuusikosta keväisen keltasirkun livertävä ääni, ja rintaani tuli kummallinen tunnelma, tunnelma varhaisen lapsuuden paenneilta päiviltä. Katselin, katselin ja kuuntelin. Pyhä Jumala! mikä aavistus kävi liikutetun sydämeni läpi. —

— Ovi oli sisältäpäin pönkitty kiinni. Kuni tuuliaispää lensin sisään avoimesta ikkuna-aukosta. Seisoin ränstyneessä tuvassa, jonka yhdessä nurkassa oli vanha, puoleksi lahonnut sänky. Kyyntel-tulva purkautui lähteistä rinnassani, joiden aikoja sitten olin luullut kuivuneiksi. Seisoin oman äiti-vainajani kuolin-vuoteen vieressä, olin lapsuuteni kodissa. Hyvä Jumala! —

— Ensi työni oli se, että hyppäsin jälleen

alas ja kapusin Ruskon kaulaan. Mikä on eläimen vaisti? Tietävätköhän oppineet sen varmaan? Minä luulen, että siinä niin sanotussa vaistissa on jumalan ilmestystä. —

* * *

Siihen päätti isäntä kertomuksensa. Minä kysyin:

— Ja missä tilassa on nyt se lapsuutenne koti? —

— Siinä kuin näette — vastasi hän lyhyesti.

Oli siis, niinkuin olin aavistanutkin, tämä pienehkö, mutta kukoistavassa kunnossa oleva talo, jossa nautin »Varsa-Mikon» vieraan-varaisuutta, hänen aikaisimman lapsuutensa, hänen omien vanhempainsa koti, josta säälimätön kova onni oli hänet pienenä ajanut maantielle — mustalaisroistojen vankina. Muutamiin kysymyksiini vastasi sitten vielä isäntä lyhyesti kertomalla:

— Viranomaisien avulla ja tiedustelujen kautta tuli perintö-oikeuteni tähän taloon helposti todistetuksi. Kirkonkirjat tiesivät äiti-vainajani kuolemasta, ja vanha lukkari ja muutkin voivat näyttää mulle hänen paikkansa hautaus-maalla. Mikkoa ei löytynyt kuolleena kirkonkirjoissa, ja niinpä pian kyllä, kun heräävän muiston avulla osasin oikein vastata muutamiin kysymyksiini hävinneen sukuni suhteen, tuli selville kuka olin, varsinkin kun sitten tuossa yksinäisessä talossa maantien

varrella vielä muistettiin mustalaisten käyntiä, niinkuin se oli pysynyt hyvinkin elävänä minun muistissani, vaikk'en vanhempana enää muistanut taloa ulko-näöltä, jonnehan me silloin puolipimeässä tultiinkin. —

— Olin nyt tämän autio-talon omistaja. Se ei ollut missään tiedetyssä velassa, joten sain, pian täysi-ikäänkin tullessani, käyttää Riita-äidiltä perimäni summan ja muut pienet säästöni rakennusten kuntoon-panoon ja uutis-viljelyksen alkuun, sillä melkein uudestaanhan täällä täytyi alkaa. —

— Olin, näille seutuville tultuani, myöskin tutustunut muutamaan köyhään tyttöön naapuripitäjästä, teidän syntymä-pitäjästänne, hyvä-päiseen, reippaaseen tyttöön, joka hänkin oli kato-vuosina orvoksi jäänyt ja palveli karjakkona muutamassa talossa. Lyhyessä ajassa opetti hän minun lukemaan, ja pitäjämme lukkari teki lopun, niin että pääsin ripille ja Leenan kanssa avioliittoon. Ja täällä ollaan nyt yhdessä siitä päivästä pitäen. —

— Ettekö sen koommin ole kuullut mitään Poppa kuninkaasta ja hänen suurisuisesta suvustaan? —

Naurahtaen vastasi isäntä:

— En, enkä ole heistä välittänytkään. Poppien luoma esivalta lienee aikansa elänyt. En ainakaan minä enää mustalaisten lakia pelkää. Potkaise heille jalkaa, ja he pelkäävät itse. Minä

heidät tunnen. Mutta kun heitä ennen aikaan niin monessa talossa aina kursailtiin ja nurkumatta maksettiin heille »veroja», niin kävivät he yhä röyhkeimmiksi. Hävetä he eivät kurjaa väkivaltaansa ymmärtäneet, mutta nöyristyivät viimein oikean lain kouriin auttamattomasti jouduttuaan. Sen sain jo nähdä, kun Poppa raukka raudoissa vietiin linnaan. Koko kuninkuus oli märkänä rasuna, ja hän huusi vallesmannin armoa, sen saman lain täyttäjän armoa, jota hän aina oli ollut pilkkaavinansa. Semmoista se on. Mustalaiset ovat väkivallan aikojen, menneen maailman lapsia. —

Vasta seuraavana aamuna lähdin »Varsa-Mikon» onnellisesta kodista, syötettyäni Ruskolle junttapullani ja jaettuani lapsille kuvakirjani kaikki. Mikko isäntä tuli minua itse kyytiin hyvällä hevosella, vanhan Ruskon jälkeläisellä. Ajettiin tuota vauhaa metsä-tietä, joka tietysti ei enää ollut ummessa, vaan rattahin ajettavassa, verrattain hyvässä kunnossa. Päästyämme muutaman kymmenen sylen päähän talosta, tuli tien polvessa ison kiven takaa täyttä kurkkua nauraen meitä vastaan — »Varsa-Mikon vallaton tytär» (kuten hyvä emäntä oli sanonut), arvoisa pikku Riiti, mutta millä lailla? Joo, hyvä lukijani, ratsastaen vanhan Ruskon selässä.

Oikeinpa kauhistuin.

Mutta isäntä sanoi, puoleksi suuttuen, puoleksi naurahtaen:

— No, kas nyt sitä tyttö kanaljaa, on sillä sen seitsemän kujetta. Laitatkos itsesi kotiin! —

Ja hän antoi piiskanvarrella pienen, pehmeän mätkäyksen ensiksi Riitin, sitten Ruskon selkään. Jolloin Rusko hiljaista haasutus-juoksua kotiin päin, Riitin pitäessä sitä harjasta kiinni ja nauraen huutaessa taaksensa:

— Hyvästi, hyvä ryöväri! —

— Hyvästi, Rusko-Riiti! — annoin minä puolestani.

— Onhan se nyt enää Ruskon ainoana virkana tässä maailmassa, kun toisinaan saa kantaa tuota pikku tuulihattua selässään. Mutta sitä se näkyy tekevän huvikseen, ja se on niin viisas, että samalla varoo tyttöä kuin omaa silmäänsä. Ottaa hänet selkäänsä rappusilta ja laskee samaan paikkaan takaisin. —

— Ja vilkas tyttö on tietysti saanut nimensä Riita-äidin mukaan? —

— Nii - - - n, — sanoi hän vitkalleen, mutta kummallisesti väräjäväällä äänellä.

Kävin Mikko isännän kanssa kirkossa ja hänen oman äitinsä haudalla. Siinä oli yksinkertainen rautaristi nimineen. Sanoessani samalla paikalla jäähyväiset, näin entisen mierolaisen silmässä kirkkaan kyyneleen. Mutta hänen huulensa puhuivat omituisesti hymähtäen:

— Katovuoden lapsi ei ollutkaan niin köyhä: Varsa-Mikolla oli kaksi kelpo äitiä. —

Useampia vuosia on jo kulunut siitäkin, kun siinä erosimme. Mutta mulla oli tuonaan pikku Riitiltä kirje, jossa hän keikastelevalla tavalla kertoo käyvänsä kansakoulua ja muun muassa kysyy, vieläkö minä kiertelen pitkin maata pyssy olalla ja pannen omiani pakana-mailta. Sitä valtatonta tyttö kanaljaa!

Torpan tyttö ja hänen kissansa.

»Torpan tytön» nimellä on, kuten kaikki tiedämme, Runeberg runoillut ihanan tarinan köyhästä työstä, joka tahtoi kuolla siihen paikkaan, saatuaan tietää, että hänen sulhasensa oli häpeällisesti paennut isänmaallisten toveriensa taistelusta. Se on tullut maailman mainioksi, se tyttö, vaikk'ei hänen nimeäänkään tiedetä, ja kaikki me häntä yhä vain ihailemme joka kerta, kun hän Runebergin runon siivillä lentää sielumme silmän ohi. Oho! Tulipa tässä multakin ikääskuin vähän runon tuulta, vaikka se tapahtui ihan vahingossa.

Mutta asian laita on nyt siitä huolimatta se, että minäkin kyllä vähästä puolestani, niin kaukana kuin elää nahjustankin kaikesta runollisuudesta, tahtoisin panna pientä pärinätä maineen runo-rummulla eräästä torpan työstä, jonka itse olen tuntenut ja vieläkin tunnen. Väitän näet, että hän sitä vähin ansaitsisi, vaikka hän kovimman kolauksen, hädän ja häpeän hetkellä ei

tahtonut kuolla, vaan päin vastoin elää, korjatakseen nurjan kovan-onnen katkeruutta. Kun kuitenkin Runottaret, huolimatta kaikista kosimis-puuhista parempinakin päivinäni, silmin-nähtävästi ovat antaneet mulle auttamattomat rukukset, paiskanneet vasten pläsiäni ijankaikkisen vasikan-nahan, niin kerronpa teille, hyvät ystävät, torpan tytöstäni aivan koruttomasti, lisäämättä liikoja liikutuksen tähden ja välittämättä Runottarista tämän taivaallista. Mokomilla konsteilla kenties vain pilaisinkin todellisuuden taipaaleelta temmatun tarinan uskottavuuden ja ulkokullattomuuden.

No niin. Eli siis Pohjanmaalla ja Pohjanlahden rannalla viidettä kymmentä vuotta sitten muuan torppari pienine perheineen, joka olisi tullut joltisesti hyvinkin toimeen, joll'eivät nuo siihen aikaan alkaneet kauheat katovuodet olisi sitä kohdanneet ja niiden kanssa toinenkin onnettomuus, joka oli vielä kamalampi. Torpan nimi oli Rantala, ja se sijaitsi pienen meren lahdelman perukassa, josta oli kaunis näkö-ala sekä merelle että maalle. Ikkunoista voi nähdä kaikki ne laivatkin, jotka jonkun matkan päässä pitkin Pohjanlahtea purjehtivat etelästä pohjoseen ja päin vastoin, laskematta koskaan maihin näillä mailla. Mutta muuten oli tämä torppa verrattain yksinäisellä paikalla, sillä lähimpään kylään oli luullakseni runsas pitkä virsta.

Koulu-ijälläni kävin kerran kesä-loman ai-

kana, kalastus-retkellä ollessani, Rantalassa ja sitten vielä pari kertaa toisena kesänä. Piti näet saada viili-hulikka särpimeksi kuiviin eväisiin, ja muutenkin oli torpassa mielestäni hyvä ollakseni. Kaikki oli niin kovasti puhdasta, ja aurinko paistoi miellyttävästi sisään kullaten säteillään joka paikan, johon ne pääsivät kahden pienen ikkunan vähän kellastuneiden lasien läpi. Hyvin pesytyllä lattialla oli aina katajan-haot, jotka hyvälle hajahtivat. Väki oli iloista ja ystävällistä, enkä saanut emäntää millään mokomin edes ottamaan mitään maksua viilistä; sanoi hyvin tuntevansa äitini. Kaksi vain oli heillä lasta, molemmat tyttöjä, joista toinen, Maija, ymmärtääkseni oli vain kahdeksan vuotta, toinen nuorempi. Maija tuli muassani ongellekin, vaikk'ei hänellä ollut sen parempaa onkea kuin koukistettu messinkinen nuppineula, johon hänen isänsä, ties millä työkalulla, oli kiskaissut vä'än tapaisenkin.

Vaikka Maija laskuni mukaan oli viittä vuotta nuorempi minua, osoitti hän olevansa aika heijari pienessä veneessä ja ymmärsi kalastusta nähtävästi paremminkin kuin minä, hän kun aina osasi paraimpiin onkimapaikkoihin. No, olikin hän merenrannan asukas, kun minun kotini sitä vastoin sijaitsi puoli penikulmaa sisämaahan päin joen rannalla.

Ollessamme toisena kesänä ongella lahden suussa, oli Maijalla mukanansa veneessä pieni kissan-poika, joka oli ruskean-keltainen karval-

taan ja johon Maija oli kovasti mieltynyt. Ja joka kerta kun hän sai kalan, oli Mirri heti sen niskassa, ryhtyäkseen siihen tavalliseen kissanleikkiin onnetoman uhrin kanssa; mutta Maija ei sitä kuitenkaan sallinut, vaan kiskoi saaliinsa tuon pikku tiikerin kynsistä ja tallensi sen tuhdon alle. Korvaukseksi sai Mirri mielin määrin voimistella Maijan omassa niskassa ja vanutella hänen hius-palmikkoaan.

Maija näkyi olevan kovasti innostunut merielämään, sillä hän tiedusteli multa jos jotakin niistä laivoista, joiden hän usein näki kyntelevän Pobjanlahden selkää. Ei hän näet koskaan ollut mitään laivaa lähemmältä nähnyt, pitkän matkan päästä vain. Kerroin hänelle mitä koulu-oppini ja ahmimieni merimatka-kertomusten perustuksella tiesin, ja olinpa itsekin jonkun kerran käynyt laivassa kaupungin satamassa. Maijan mustat silmät heijastivat suurta harrastusta noiden »uivien kirkkojen» komeaan keikuntaan valtameren aalloilla, urhean meriväen uljuuteen ja vaihteleviin vaaroihin, suurten merikaupunkien pauhinaan ja niin eespäin. Ja hän kertoi itse, miten hän jo isänsä kanssa pari kertaa oli ollut »hirveässä myrskyssä» ulommalla ulapalla.

Kun viimeisellä kerralla iltamyöhässä onki olalla erosin Rantalan torpasta, kotiin tallustaakseni, seisoi koko perhe pihassa, ja isäntä katseli hyvin huolestuneen näköisenä peräti pilvetöntä taivasta virkatien emännälle: »Jumala meitä aut-

takoon! Toinen kato on kotomme kynnyksellä.» Emäntä tarttui vyöliinansa nipukkaan ja rupesi pyyhkimään punaisia silmän-nurkkiaan. Maijan nuorempi sisar piti äitiään hameesta, toinen peukalo suussaan. Mutta Maija itse oli kiivennyt tyhjän tynnyrin päälle, josta hän, keltainen kissan-poika olallaan, tähysteli kaukana meren tyynellä ulapalla leijailevaa laivaa. Juoksin hänen luokseen ja panin tynnyrin kannelle kaikki lainhan kukkaroni lantit, kiireimmän kautta kiittäen ja juoksujalkaa poistuen Rantalan torpan pihasta. Sen parempia jäähyväisiä en ymmärtänyt.

* * *

Pari kuukautta siitä päivästä näin eräänä iltana, kirjat kainalossa koulusta palatessani, yht'äkkiä ja suureksi ihmeekseni Maijan kaupungissa. Hän seiso i muutamassa katukulmassa, selkä seinää vasten ja — keltainen kissa kainalossa. Tyttö näytti huononpuoleisissa vaatteissaan laihtuneelta, ja hänen kasvonsa olivat kalpeat, mutta suuret, mustat, eloiset silmät katsoivat niin ymmärtäväisesti ympärilleen, ett' olisi luullut hänen tulevan toimeen pelkällä omalla älyllänsä missä hyvänsä tämän maan päällä. Niin ainakin tuntui minusta silloin.

— Maija! — sanoin seisahtuen hämmästyneenä hänen eteensä — sinäkö täällä? —

— Niin, me asumme satamalla — sanoi hän

vähän epävarmalla äänellä, mutta hymähtäen niin kummallisesti.

— Asutteko satamalla? Mitä Herran tähden! Miksi olette muuttaneet Rantalasta? —

Hän loi silmänsä maahan eikä vastannut mitään. Siitäpä arvasin, että heidän oli mahtanut käydä hullusti, ja muistin myös katovuotta, joka oli tullut ja jonka merkitystä minäkin vallesmannin poikana jotakuinkin ymmärsin. Olinhan nähnyt ja kuullut niin paljon itkuvirsiä kansan puolelta, joka loppukesällä oli ollut ko'olla isäni luona. Minäkin loin silmäni maahan aivan kuin Maija. Kysyin sitten:

— Mutta miksi sulla on kissa kainalossa? —

— No, kun se aina pakkaa laivoihin rottia ajamaan — vastasi hän. — En tahtonut jättää sitä kotia. —

— Oletko nyt käynyt laivoissa? —

— Olen, ja niissä on niin hauska, olen kiivennyt mastoonkin — vastasi hän ikääskuin vähän ylpeästi ja varmalla, voittoisalla katseella minuun. — Mutta Mirri oli kerran muassani, ja nyt se pyrkii sinne alinomaa. Pelkään, että he sen vievät. —

— No, mitäs sinä nyt teet kaupungissa? — Hän loi taas silmänsä maahan.

Luulin ymmärtäväni, että Maija parka oli kerjuuretkellä. Eikä ollut mulla ainoatakaan ropoa taskussa. Kysyin:

— Kuule, missä te asutte siellä satamassa? —

— Pienessä mökissä lähellä laiva-veistämöä.

— Kuules, Maija, kun saan kotoa vähän rahaa, niin tulen maksamaan sinulle niistä kesäisistä kala-retkistä. —

— Ei, ei — sanoi hän — ei se mitään maksa. Äiti on pesijä, ja minä autan häntä toisinaan. — Hän käänsi vähän pois kasvonsa.

— Onko isäsi siellä laiva-työssä? —

Nyt hän punastui aivan korviaan myöten ja kääntyi minuun melkein selin, mutta sanoi sitten heti:

— Tuossa tulee äiti! Hyvästi nyt! — Ja hän juoksi, Mirri yhä kainalossa, vähän viistoon kadun poikki toiselle käytävälle, johon yht'äkkiä hänen äitinsä oli ilmestynyt eräästä talon-portista. Entinen torpan emäntä käveli pää kumarassa ja näytti laihalta, kalpealta ja synkkämieliseltä. Hän kantoi kädessään suurta vaate-nyytyä, johon Maijakin heti toisella kädellään tarttui auttaakseen äitiään sitä kantamaan. Heillä näkyi olevan kiire, ja he kääntyivät kohdastaan pois päin minusta. Ymmärsin, että minun ei sopinut juosta emäntää tervehtimään, sillä vaikka Maija nähtävästi heti oli puhunut hänelle minusta, ei hän kääntynytäkään minuun päin.

Olinhan aikonut käydä satamassa ja sentähden kysynyt heidän asuntoaan siellä, mutta kaikesta huomasin nyt, ett'ei minun sopinut sitä tehdä. Tunsinpahan kuitenkin itsessäni osanottoa torppariväen asioihin, mutta vielä enemmän ute-

liaisuutta, koska he näkyivät olevan niin salaperäisiä. Jollakin tavoin saisin heidän tilansa tietää, mutta enpä vielä huolinut ruveta urkkimaan, koska viikon perästä odotin vanhempiani kaupunkiin ja nämä kenties tietäisivät kaikki tyyni.

Ja vanhempani tulivat, ja he tiesivät kaikki tyyni. Isäni kertomus, johon äitini erittäin minua varten teki kaikellaisia opettavia muistutuksia, oli lähimmittain tänkaltainen:

— Rantalan torppaa niinkuin koko pitäjää, jopa koko maakuntaa ja osaksi maatakin kohtasi kova kato. Ei ollut ihmisillä leipää talveksi eikä siemenjyvääkään ollut helppo saada. Ymmärrätkö oikein, mitä tällainen kova kato merkitsee? Kyyneleitä, valituksia, nälkää, tauteja, kuolemaa. Muista näitä koulu-ikäsi päiviä aina ja tiedä, että samalla kun te verrattain onnelliset koulupojat täällä saatte kyllinkin runsaan leipänne ja sen ohessa nautitte kallisarvoista opetusta, se sama kansa suurimmalta osaltaan näkee nälkää, joka työllään, vaivallaan, kärsimyksillään hankkii teille tämän suuren onnen? Tiedätkö esimerkiksi mitä verot ovat? Veroilla maksetaan muun muassa opettajainne palkat, veroilla isäsi palkka. Ja se on tuo hyvän ja huonon vuodontulon vallassa oleva kansa, joka maksaa verot. Jos maamiehen pelot lopulta eivät antaisi mitään, vaan kaikki vuodet yhä edelleen pitkinä aikoina olisivat kato-vuosia kaikkialla, niin täytyisi viimein veronmaksunkin loppua, ei ainoastaan talonpoika kuo-

lisi nälkään, vaan me kaikki tyyni, sillä palkkoja ei enää voitaisi jakaa virkamiehille. Silloin olisivat viimein tietysti koulutkin lopussa. Ymmärräthän? —

— No, mutta Rantala ei saanut tänä vuonna niin mitään pelloistaan. Ensimmäinen huoli oli kuitenkin, niinkuin aina, siemenjyvien saaminen tulevaksi vuodeksi, erittäinkin syyskylvöjä varten. Ymmärrätkös? Hän tiesi nyt talon isännällä vähän olevan, sen talon, johon torppa kuuluu. Se on Karhun iso ja varakas talo. Rantala meni siis eräänä iltana Karhuun lainaamaan, vaikka isännän ja torpparin väli ei kuulu olevan hyvä ja vaikka Rantala oli hänelle entuudestaankin vähän velassa. Tahtoi nyt lainata siemenjyvät syyskylvöksi. Mutta hän ei saanut ja lähti sentähden heti erään toisen talonisännän luo, joka asuu kauvempana.

— No, kuules nyt, jo seuraavana päivänä iltapuoleen tuli Karhu luokseni ja ilmoitti, että häneltä oli varastettu rahaa, noin sata ruplaa *) eri suuruisissa seteleissä, joiden joukosta hän tiesi mainita muutamien numerotkin. Seteleissä on kaikissa eri numerot, tiedätkö sen? No, ja Karhun isäntä epäili nyt torppariaan varkaaksi, sanoi, että Rantala, käydessään jyvä-lainaa yrittämässä, varmaankin oli siepannut setelit hänen puoleksi avo-

---

*) Siihen aikaan oli vielä „rupla-rätinki“.

Minun muistutukseni.

naisesta pöytälaatikostaan sillä aikaa kun hän, isäntä, oli muutamaksi minuutiksi pistäytynyt emännän puheille toisessa huoneessa. Minun oli kovin vaikea uskoa Rantalaa varkaaksi, sillä olen tuntenut hänet perin rehelliseksi mieheksi, niinkuin koko sitä torppari-väkeä kaikin puolin kunnan ihmisiksi. Torpan emäntä kasvattaa silminnähtävästi lapsiansakin tavattoman hyvästi. Tuo sinun Maijasi osaa jo katkismuksensakin hyvin, sanoo rovasti. —

— Mutta minun täytyi totella lakia, näetkös, ja Karhun osoituksen mukaan käydä todistajain kanssa huone-tarkastuksella Rantalan torpassa, tutkimassa, löytyisivätkö kenties setelit tai osa niistä sieltä jostain kätköstä. Ja mitäs ollakkaan! Suureksi hämmästyksekseni löytyivät setelit erään vanhan rikkinäisen liivin vuorin ja päällysvaateen välistä; emmekä kenties olisi arvanneet käydä mokomaa paikkaa urkkimaankaan, joll'ei torpan kissan-poika, keltainen, äreä kanalja, olisi maannut sen päällä muutamalla tuolilla perä-kamarissa ja ikääskuin sitä suojellen sylkäissyt lähestyessämme tuolia. Niin oli asia, poikani, ikävä, kovin ikävä asia; ja minun täytyi vangita torppari. No, no, älä nyt rupee itkemään. Ei se missään tapauksessa ole pikku Maijan syy, ja sitä paitse on asiassa vielä muutamia seikkoja, jotka minusta tuntuvat vähän kummallisilta. Olen kruunun puolesta syyttäjänä jutussa, joka ylihuomenna tulee esille käräjissä, mutta — — — Niin no, et voi

vielä näitä tänkaltaisia oikein käsittää; saadaanhan nähdä. Rantala kieltää mitään varastaneensa. — Tähän tapaan puhui isäni ja lähti sitten heti ulos kaupungille.

Olinpa kovasti pahoillani, ja pääsipä pikkuisen itkuakin ajatellessani sitä surkeutta, johon vilkas, näppärä kalastus-toverinikin nyt oli joutunut. Äidiltäni kuulin näet siinä sitten, että koko väki oli lähtenyt torpasta pois. Oli muka olemassa semmoinen sopimus eli kontrahti Karhun talon ja Rantalan torpan välillä, että torppa pitemmittä mutkitta yhdistettäisiin kantataloon ja torpparin tulisi muuttaa pois, jos hän joutuisi häpeällisestä rikoksesta tuomituksi. Nyt ei hän tosin vielä ollut tuomittu käräjissä, mutta vaimo, siis Maijan äiti, joka oli käynyt miehensä luona vankeudessa, oli tältä saanut valtakirjan myydä mitä heillä oli, pääasiallisesti Karhun isännän pienten saamisten suorittamiseksi, ja lähteä lapsineen pois. Ei ollut torpan emäntä tahtonut jäädä tuota tuomiota odottamaan, seikka, joka, sanoi äitini, isäni mielestä pahensi torpparin asiaa. Ja niin olikin torpan emäntä eräänä päivänä pari viikkoa sitten, myytyään koko irtaimiston huoneista hinnoista ja maksettuaan Karhun ja muiden pienet saamiset, lähtenyt molempine lapsineen torpasta, jalkapatikassa ja itkien. Kovan kadon heidät kohdattua olisi heidän sitä paitse, niin oli torpan emäntä arvellut, ollut mahdoton kestää piakkoin alkavaa talvea tässä torpassa. — Olin

siellä, kun he lähtivät — lopetti äitini — ja muutamia muita ihmisiä, jotka pitävät tästä torpan väestä, mutta Karhun isäntä oli siellä myös, ja hän tahtoi armostaan antaa Rantalan emännälle vähän rahaa lohdutukseksi. Emäntä kieltäytyi kuitenkin mitä jyrkimmästi ottamasta mitään armo-lahjaa vastaan tältä isännältä. Eikä siinä kylliksi, vaan kun isäntä seiso i siinä lähellä Rantalan emäntää ja pikku Maijaa, jolla oli tuo keltainen kissa kainalossaan, kiskaisi äreä eläin itsensä irti tytöstä, lensi isäntää kasvoihin ja repi ja kynsi häntä. Ja Maija, tuo tyttö, joka näyttää minusta hyvin älykkäältä, kiivastui myös, katseli isäntää vasten silmiä ja sanoi: »Isä ei ole semmoinen.» Mutta hänen äitinsä pidätti häntä enempää puhumasta, otti kissan ja antoi sen takaisin tytölleen. Vähän kalpeana poistui Karhun isäntä, luonnottomalla tavalla naurahtaen »varasjoukkoa». Katkerasti itkien lähti siitä pian, viheliäiset nytyt käsissään, Rantalan emäntäkin lapsineen maailmalle; sanoi yrittävänsä etsiä jotakin työtä kaupungin satamasta. Sai hän vähän matka-apua läsnä olevilta ystäviltään, ja eräs vanha mummo sanoi lohduttaen: »Moni on kunnialla palannut, joka on häpeällä lähtenyt. Luota Jumalaan.» Minä lähden nyt sinne satamaan. —

Pyysin saada seurata äitiäni, mutta en saanutkaan. Hän tahtoi vain vähän puhutella Rantalan emäntää, joka nyt oli pesijättärenä satamassa. Hän lähti sinne.

No niin. Mutta parin tunnin perästä, kun isänikin jo oli palannut kaupungilta, tuli äitini takaisin satamasta ja kertoi taas tähän tapaan:

— He elävät siellä tosin suuressa köyhyydessä pienessä mökissä, mutta entinen torpan emäntä ansaitsee kuitenkin vähäsen pesemällä vaatteita merimiehille ja muille, ja pikku Maija on erinomattain toimekas, juoksee meriväen asioilla ja siivoo erään katteinin kajuuttaakin, alinomaa tuo keltainen kissa muassaan, seikka jota meriväki kovasti nauraa. Muuten kertoi torpan emäntä ensi alussa, kun he tallustivat maantietä myöten kaupunkiin, olleensa aivan epätoivossaan, itkeneensä ja kuolemaa ikävöinneensä pelastajana hädästä ja häpeästä, mutta pikku Maija oli häntä aina rohkaissut sanoen, että vaikka hänkin nyt häpesi, niin tuumasi muka kerran palata kunnialla takaisin Rantalaan; aikoi, kun aikoikin, ansaita rahaa ja sitten ostaa takaisin kaikki mitä oli menetetty. Ja se tyttö kuuluu vain väittävän isäänsä aivan viattomaksi; vielä eilen oli hän sanonut: »Minä tiedän, kuka pisti nuo rahat isän liivin-taskuun, ja Mirri sen tietää myös.» Emännän tätä kahden kesken mulle kertoessa — jatkoi äitini — tulivat tytöt sisään, mutta kun Maijalta kysyin tuota asiaa, punastui hän vain ja juoksi jälleen ulos siepaten uunilla makaavan keltaisen kissan kainaloonsa. — Siihen suuntaan kertoi äitini lisäämällä vielä jotakin Maijan unennäöistä, johon en pannut mitään eri huomiota.

Isäni oli käynyt hyvin mieltävän näköiseksi, mutta sitten hän pudisteli päätänsä. »No, saadaan nähdä», sanoi hän viimein, »maanantaina ovat he molemmat käräjissä kuulusteltavina.»

Käräjä-talo oli lähellä kaupunkia. Paloihan sinne mieleni kovasti nähdäkseni ja kuullakseni, miten Rantalan torpparin siellä kävisi, ja erittäinkin tavatakseni Maijaa, jonka myös piti käräjiin ja jolla nyt minun silmissäni oli niin erinomat-
tain painava virka maailmassa, ett' oikein häntä kadehdin; mutta minun täytyi mennä toiseen paikkaan, johon ei mieleni niinkään kovasti palanut, nimittäin kouluun. Sieltä iltapäivällä palatessani odotin kiihkeästi isääni käräjä-paikalta.

Hän palasikin viimein, iso paperi-kääry kainalossa ja hyvin vakavalta, jopa vähän tuskaan-tuneeltakin näyttäen.

— No, kuinka kävi Rantalan? — kysyi häneltä äitini huolestuneena.

Isäni silmistä kävi nyt kovin suruinen katse. Hän vastasi:

— Mies parka tunnusti. —

— Tunnusti!? — sanoi äitini. — Sehän on mahdotonta! —

— Pikku Maija kissoineen on eilen kadonnut, kadonnut tietämättömiin. Hänen äitinsä luulee hänen vahingossa jääneen johonkin lähtevään laivaan. Niitä oli eilen lähtenyt kolme. Rantala sai sen tietää ennenkun hänen asiansa tuli esille, sai tietää sen surevalta vaimoltaan minun läsnä-

ollessani. Mies parka purskahti itkuun, ja oikeuden edessä hän sitten näytti peräti masentuneelta. Kanne tapahtui ilmi tulleiden asianhaarain perustuksella. Kysyttyään rangaistuksen määrää semmoisesta rikoksesta ja saatuaan sen tietää, tunnusti Rantala rikoksen tehneensä. Karhukin näytti, sen huomasi selvästi, kovasti hämmästyneeltä. Hm! —

Tuskistuneena viskasi isäni paperikäärnsä pöydälle ja rupesi kävelemään edes takaisin lattialla koulu-kortterissani.

— Tunnusti siis? — sanoi kovin murheellisena äitini — ja pikku Maija kadonnut? —

— Niin — sanoi isäni — minulla ei ollut eikä ole virallisena kantajana oikeutta lausua epäyksiä. Vangitsemiseen oli täydellinen syy, ja kanne piti tapahtua. Kaikki asianhaarat olivat ja ovat Rantalaa vastaan. Joll'ei hän olisi tunnustanut, niin olisi kenties hänen vaimonsa ja tuon kummallisen tytön esiintyminen oikeudessa saanut aikaan jonkun käänteen asiassa, ainakin lykkäyksen. Mutta nyt kun mies parka tunnusti heti, oli parasta, ett'ei vaimo eikä lapsi ollenkaan tullut sotketuksi asiaan. Oliko hänen tunnustukseensa syynä lapsen äkkinäinen, odottamaton katoaminen, suru siitä ja halu vaikkapa viattomanakin kärsiä rangaistus pian ja heti sitten päästä vapaaksi, jos kohta tahratulla maineella? Jumala yksin tietää. Vai onko kenties vaimollakin paha omatunto ja onko hän sen painamana toimittanut

lapsensa pois? Hm! Sitä en toki uskoisi. Minä en pidä tuosta Karhusta. Tiedämpä, että hän häättäisi*) vaikka kaikki torpparinsa, jos pystyisi. Voi kuinka surkea asia tämä sentään oli! Ja että tuo tyttö olisi vahingossa jäänyt lähtevään laivaan tai semmoiseen piiloutunut, sitäkin minun on vaikea uskoa. —

— Mutta minä lähden nyt heti sinne satamalle taasen — sanoi äitini. — Se vaimo ainakin on viaton. —

— Tee se, tee se — sanoi isäni — ota hevonen ja lähde heti, niin ennätät takaisin ennen pilkko pimeää. Käynhän kaupungilla minä. —

Vasta seuraavana päivänä sain vanhempieni keskustelusta sen käsityksen, että hilpeä, mustasilmäinen kalastus-toverini kissoineen päivineen todellakin oli kadonnut tietämättömiin, että hänen äitinsä häntä kovasti suri, vaikka luuli hänen olevan tallella jossakin lähteneessä laivassa, että Rantalan torppari, rangaistuksen kärsittyään, hyvänä kirvesmiehenä kenties saisi työtä laiva-veistämöllä sekä että vaimo vieläkin toivoi miehensä kerran maailmassa puhdistuvan, kunhan tyttö palaisi.

— Ja minä toivon niin myös — sanoi lopuksi äitini.

— Hm! — sanoi isäni vain. Ja hän hymyili surullisesti.

---

*) = ajaisi pois.

Asiat lienevät sitten menneet menoansa ja Rantalan torppari saanut rangaistuksensa. En joulun aikanakaan kuullut siitä kotona mitään, ja minua oli kielletty käymästä satamalla urkkimassa tietoja Maijastani. »Pidä huolta läksyistäsi äläkä sekaannu Rantalaisten asioihin», oli äitini sanonut. Vasta kevään puoleen sinä lukuvuonna tapasin kadulla sattumalta erään entisen koulu-toverin, joka oli kotoisin satama-alueelta, ja hän tiesi kertoa, että koko Rantalan perhe, johon isäkin, kärsittyään rangaistuksen varkaudesta, oli liittynyt, jo aikoja sitten oli muuttanut pois paikkakunnalta. — Kuuluvat lähteneen toiseen kaupunkiin. —

— Entä pikku Maija? Tunsitko hänen? Ja hänen kissansa? —

— Se Maija lähti jo syksyllä merelle kissoineen päivineen. Hi, hi, hi! —

— Ja sitä sinä naurat? —

— Niin, enpä tiedä mitä siinä olisi itkemistäkään. Minäkin tuumaan lähteä merelle, kun en koulussa menestynyt. Se Maija oli reipas tyttö, löi minua kerran korvalle. Hi, hi, hi! —

* * *

Saman lukuvuoden loputtua muuttivat vanhempani peräti toisille, eteläisemmille seuduille Pohjanmaata, kauvas pois syntymä-pitäjästäni, vieläpä meren saaristoon, ja minäkin tietysti siten

tulin uusille kala-vesille. Sillä ijällä ja varsinkin mokomissa muutto-puuhissa haihtuvat pian surut pienistä kalastus-tovereista, mutta muistinpa vielä toisinaan Maijaa, erittäinkin nähdessäni suurten laivojen leijailevan meren selällä. En tietysti kuitenkaan voinut saada hänestä mitään tietoja, ja tuskinpa vanhempanikaan, ja se seikka saattoi hänet myös yhä kauvemaksi harrastusteni piiristä. Ainoastaan kerran, kenties vuoden kuluttua muutostamme, kuulin vanhempieni keskustelevan Rantalan perheestä, ja isäni puhui tähän tapaan.

— Niin, katovuosina tapahtuu niin paljon outoa. Olen saanut kokea, että suurimpaan hätään joutuneet köyhät, mutta sydämmestään ja siihen saakka rehelliset ihmiset ovat tehneet pienempiä rikoksia, yksistään päästäkseen vankeuteen kruunun leipää syömään; olen nähnyt muuten hyvien ja luotettavain vanhempain varastelevan voidakseen hankkia vähän leipää lapsilleen, samalla kun hyvässä kasvatus-tarkoituksessaan jyrkästi ovat kieltäneet samoja lapsiaan varastelemasta; olen entisiltä ajoilta kuullut ja lukenut vielä kamalampiakin tapahtumia. Nälkä on kauhea vieras, hätä ei tahdo lakia lukea, ja vangitun miehen tieto siitä, että lähimmät omaiset, vaimo ja lapset, turvattomina kerjäävät leipää mieron tiellä paljastetussa maakunnassa, voivat saattaa hänet uhraamaan kunniansakin päästäkseen heille avuksi niin pian kuin mahdollista. Tunsin Ran-

talan peräti rehelliseksi, Jumalaa pelkääväksi mieheksi, eikä sitä paitse hänen hätänsä vielä käsitteäkseeni ollut niin suuri, että sopiva tilaisuus olisi voinut houkutellessa häntä varkauteen, — josta minun lainmukaisesti täytyi hänet vangita, sillä asianhaarat olivat kovasti raskauttavat. Mutta vankeudessa puhui hänelle, niinpä tahdon viimeinkin luulla, omaisten hätä räikeää kieltään, ja hän rupesi haluamaan vapaaksi niin pian kuin mahdollista. Jatkonut pysyminen kiistämisessä olisi kenties vain pahentanut ja hyödyttömästi venyttännyt asiaa, varsinkin kun tuon pienen tytön esiintymisen vaikutuksesta oikeudessa ei ollut kovan suurta toivoa. Nyt, kun tyttö oli kadonnut ja kuihtunut vaimo käräjä-talolla huusi hänen apuaan, heräsi miehessä päätös tunnustaa olematon rikos ja kärsiä siitä rangaistus; sitten olisi hän vapaa ja pääsisi auttamaan perhettään ja etsimään rakasta tyttöään. Niinpä tahdon kernaimmin asian selittää, mutta en ole varma ajatukseni oikeudesta. Pienen Maijan — tai mikä hänen nimensä oli — katoaminen saattaa toiselta puolella pahakin merkki, kuten jo silloin sanoin. Jumala yksin täydellisen totuuden tietää. Eikä ollut hyvä merkki sekään, että perhe lähti torpasta ennenkun pakko olisi ollut. No, en voi tutkia heidän sydämiään. Autoin miestä minkä voin, sittenkun hän kerran oli tunnustanut, saadakseni rangaistuksen niin lieväksi ja niin nopeaksi kuin

mahdollista, ja hän on luullakseni minulle siitä kiitollinen. —

— Ja hän saa kunniansa takaisin — sanoi äitini — jos joku muu tunnustaa varastaneensa rahat ja pistäneensä ne hänen liiviinsä.

— Tai pistäneensä omat rahansa hänen liiviinsä — sanoi isäni omituisesti hymyillen.

-- Sinä epäilet sittenkin Karhua? —

— Jätetään tuo asia jo. —

Isäni meni toimilleen.

Ja siihen jäivät siihen maailman aikaan utelomiseni Maijan ja koko Rantalan väen elämänvaiheista. Muut harrastukset ja, Jumala paratkoon! vähitellen muut Maijatkin syrjäyttivät ne mielestäni mikäli etenin ijässä ja viisaudessa.

Ja sillä tavoin kului kymmenen vuotta, kuiluipa toistakin kymmentä. — — —

Olin aikoja sitten joutunut pois koko Pohjanmaalta, ja aikoja sitten lepäsi isäni rakas haudassaan siellä. Äiti oli vielä elossa, etelä-Suomessa kanssani asuen. Silloin, suoritettuani muutamat tutkinnot yliopistossa, lähdin, kesän kauniin tuvillemme tultua, tervehtimään vanhoja tasankoja Pohjassa ja erittäinkin syntymä-pitäjäni matalia petäjä-kankaita. Ne vetävät niin kummallisesti, niin vastustamattomasti puoleensa, nuo paikat kaikki, joihin lapsuutemme silmä oli kiintynyt, ja mitä vanhemmiksi tulemme, sitä voimakkaammaksi käy tämä merkillinen veto-voima, mitä enemmän lähestymme hautaamme, sitä enemmän

ikävoimme paikkaa, jossa kehtomme keinui. Saat-
tepa nähdä sen tekin, hyvät ystäväni, jotka näitä
vaatimattomia tosi-tarinoitani elämäni polulta lu-
ette. Omassa maassa jos ollaan, vetää enemmän
puoleensa syntymä-seutu, lapsuuden leikkipaikat;
jos ulkona maailmassa, vieraassa maassa oleske-
lemme, on mielessämme alinomaa syntymä-maa
— huolimatta siitä, kuinka hyvä meidän on olla
missä kulloinkin ollaan.

No, mutta mitäpä nyt näitä saarnaan! Paras
kun pysyn lästissäni.

Lähtiessäni sain vanhalta äidiltäni muun mu-
assa toimekseni kokea hankkia jonkinmoisia tie-
toja Rantalan perheestä, jota minä en ollut mo-
neen monituisen vuoteen ajatellutkaan. Mutta
löysinpä sattumalta vanhan päiväkirjani lapsuu-
den ajoilta, ja pian olin jälleen perehtynyt niihin
asioihin, jotka silloin herättivät harrastukseni.
Pikku Maija oli sieluni silmän edessä ihka elä-
vänä.

Saavuin syntymä-seuduilleni, saavuinpa kaik-
kein ensiksi lähelle Rantalan torppaa meren ran-
nalla. Pyssy olalla ja laukku selässä olin sinne
lähimmältä rautatie-asemalta jalkapatikassa tal-
lustanut.

Mitä enemmän lähestyin lahdelmaa, jonka
perukassa torppa oli ollut, sitä enemmän sykki
sydämeni. Niin valtavasti rupesivat täyttämään
mieleni kaikki lapsuuden ja poika-ijän muistot.

Mutta jääkööt nyt kaikki nuo tavallaan alakuloisesti viehättävät tunnelmat sikseen.

Torppa oli silmiäni edessä, mutta sen entisyydestä en nähnyt paljon mitään. Uudet, laveammat viljelykset, uudet, laveammat, sievät rakennukset.

Oli lauantai-ilta ja työ-aika loppunut, joten helpommasti voisin tavata ja puhutella talonväkeä. Astuin siis pihaan. Siellä istui pitkällä penkillä ikkunain alla kaksi miestä ja kolme naista, joista viimeainituista yksi vielä näkyi puuttuvan muutaman tuuman ollakseen täysi-kasvuinen. Heidän edessään oli pöytä ja sen päällä kahvitamineet.

Hyvä lukija! Saanko heittää sikseen tervehdykset, alkukysymykset, hämmästykset? Ne ovat niin pitkä-piimäisiä.

Edessäni oli koko Rantalan perhe ja sen lisäksi Maijan sulhanen, kansakoulun opettaja kirkonkylästä. Yksi vain puuttui, nimittäin keltainen Mirri, jota en nähnyt enkä tietysti toivonut saadaksenikaan nähdä. Mutt' ei. Minua pyydettiin katsomaan sisään avonaisesta ikkunasta. Tein siis niin. Vastaisessa ikkunassa auringon puolella makasi silminnähtävästi liian lihava, iso keltainen kissa nauttimassa kesäisen päivän-pyörän vieraanvaraista lämmintä.

— Onko se todellakin sama kissa? — kysyin.

— Ihka elävänä — vastasi oikein vallattoman iloisesti entinen kalastus-toverini, nyttem-

min korkeakasvuinen nuori neiti, puuhatessaan uutta kahvia pannuun.

— Kss, kss, kss! Mirri, Mirri, Mirri! Tule tervehtimään vanhoja tuttuja. —

Ja Mirri tuli, mutta varovaisesti astuen ikkuna-laudaltaan ensiksi tuolille, sitten lattialle, jonka poikki se ylen laiskasti lönkytti, kiiveten sitten, tuoli taasen tikapuinaan, siihen ikkunaan, jonka ulkopuolella häntä odotettiin, ja viimein mukavasti istautuen Maijan olkapäälle.

— Kas niin, Mirri — sanoi Maria neiti — paiskaa nyt kättä vieraalle. —

Mutta Mirri oli nähtävästi pahalla tuulella, kun oli häiritty hänen makoista päivällis-untaan, eikä kunnioittanut minua katseellakaan sameasta silmän-raostaan.

— Sinä tyhmistyt, Mirri, mit' enemmän vanhenet — torui Maija ja pani vanhan vetelehtijän äitinsä syliin, johon se pian nukkui, hiljaisesti hyräillen sukunsa yksitoikkoista kansanlaulua.

Pian olin saanut tietää, että Rantalan entinen torppa jo nelisen vuotta oli ollut itsenäisenä tilana, laillisesti Karhusta lohkaistuna, ja että se oli entisen torppari-väen omana.

Ihastuneena tämmöisestä onnen vaiheiden käänteestä rohkenin varovaisesti palata entisyyteen ja, lyhyesti mainittuani mitä muistikirjani sisälsi, udella heidän historiaansa. Sen sain tietää erinomattain kernaasti. Emäntä, jonka jo vanhanpuoleisista, mutta täyteläisistä kasvoista

loisti hiljainen tyytyväisyys ja rauha, kertoi osan. Siihen vanha, hilpeämielinen isäntä ja vähän veitikkamainen Maija kesken kaikkea tekaisivat muutamia lisäyksiä ja selityksiä.

* * *

Tässä kertomus kaikkineen Rantalan emännän huuilta:

— Tiesin, että mieheni oli viaton. Joka Jumalaa pelkää, hän ei varasta, ei suurimmassa hädässäkään, eikä meillä vielä ollutkaan niin kovaa hätää kuin monella muulla. Olivathan elukatkin tallella. Mutta Karhun isäntä-vainaja, jolle jo vissisti Jumala on antanut anteeksi hänellekin, niinkuin mekin kaikki jo aikoja sitten olemme hänelle anteeksi antaneet, tahtoi Rantalaa yhteisviljelykseen Karhun kanssa. Sitä hän ei kuitenkaan voinut saada niin kauvan kuin Matin papinkirja oli puhtaana. Kun Matti nyt kävi hänen luonaan lainatakseen siementä, jätti hän tahallaan raha-laatikkonsa raolleen, niin että rahat näkyivät, ja käväsi muka emäntänsä puheilla toisessa huoneessa. Siitä olisi ollut helppo varastaa, eikös niin, Matti? Mutta tyhjänä ja alakuloisena lähti Matti rikkaaseen Riippaan, jonne on joltimestikin matkaa, yrittääkseen sieltä, ja sanoi, lähettäessään Karhusta, mihin yritti. Kävi nyt kiusaaja kirouksen tuvilta Karhun isännän kimppuun, ja hän pisti taskuunsa satasen ruplaa seteleissä,

merkittyään niiden numerot, ja hiipi pilvisen elokuun-yön hämärässä meille, tietäen hyvin, että Matti ei niin pian ennättäisi kotiin. Sattui olemaan perä-kamarin ikkuna avoinna ja Karhun isäntä hiipimään sen ohi. Tuolin karmilla riippui Matin vanha liivi. Sen sieppasi siinä sukkelasti ikkunan läpi Karhun isäntä ja pisti sen rikkinäisen vuorin alle rahansa, ikääskuin hyvään kätköön. Mutta hänen pannessaan liiviä takaisin tuolinkarmille, syntyi pikkuinen kolina, ja ikkunan ja huoneen nurkan välissä olevan sängyn päästä ryntäsi, kuin haukka lentäen, isännän kaulaan tämä sama Mirri, joka silloin oli äkein kissan-poika maailmassa, eikä se taida vieläkään mikään lammas olla. Karhun isäntä peljästyivät kovasti pientä keltaista petoa, sai vaivoin kissan irti kaulastaan ja riensi matkaansa. Mutta nyt oli myöskin niin, että Maija sinä yönä niinkuin useasti ennenkin makasi nukerun alla sängyssä, vaikka häntä ei Karhun isäntä siinä öisessä hämärässä huomannut. Ja seuraavana päivänä, kun kotitarkastuksessa rahat oli löydetty ja Matti Karhun isännän vaatimuksesta jo oli vangittu ja viety pois, kertoi Maija mulle, itkien enemmän kiukusta kuin surusta, miten muka hän oli »nähtynyt unessaan», kuinka Mirri oli hätyyttänyt Karhun isäntää ikkunan alla. Sitä unta hän ei uskaltanut kertoa vallesmannin läsnä ollessa, ja se kenties oli paha asia se, koska juttu myöhemmin kerrottuna voisi tuntua keksityltä; mutta sai valles-

manni siitä kuitenkin rouvan kautta myöhemmin tiedon, ennenkun asia nimittäin käräjissä tuli esille. Maijan olin käsenyt olla vaiti, kunnes tuomari itse häntä saisi tutkia, sillä enpä tahtonut, että Karhun isäntä ennakolta saisi tietää, miten kissan hyökkäys kummitteli tytön unessa. Siinäpä kuitenkin tein tyhmästi, sillä Karhun kaula olisi pitänyt tulla tutkituksi heti. Kissan kynnen jäljet pian menevät umpeen. Hyökkäsihän muuten Mirri isännän kimppuun myöskin meidän lähtiessämme torpasta, jolloin Karhukin oli siinä. —

— Mikä vaikutus sitten Maijan jutusta olisi ollutkaan oikeudessa, en tiedä, tuskinpa mitään. Mutta eihän siitä hänen kuulustamisestaan, Jumala paratkoon, mitään tullutkaan. Päivää ennen käräjiä katosi se hurja tyttö, ja sitten kävi niinkuin kävi. Matti otti niskoilleen rikoksen, jota hän ei ollut tehnyt, ja asia on aivan niinkuin muisto-kirjassanne seisoo ja vallesmannivainaja on arvannut. Eihän ollut mitään toivoa, että Matin syyttömyys selviäisi ennenkun oikea syyllinen tekisi tunnustuksen. Niin, Matti, niin, sinä tahdoit kärsiä rangaistuksen niin pian kuin mahdollista, päästäksesi auttamaan minua ja pikku Sanna parkaa, jotka elimme kovassa köyhyydessä siellä satamassa. Jaa, aivan oikein, kun olit tunnustanut, auttoi sinua vallesmänni lieventävillä asianhaaroilla, kutes sanot, ja katsoi tuimasti tuota onnetonta Karhua. Ja kun Karhu sitten pihalla

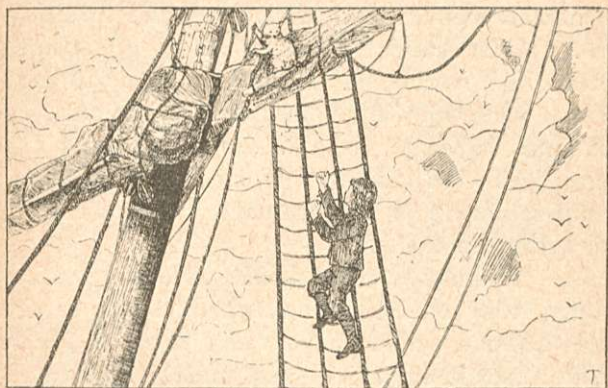
tahtoi kätellä ja kiitellä vallesmannia, käänsi vallesmanni hänelle äreän näköisenä selkensä ja tuli päin vastoin heti ihmisten nähden ystävällisesti puhuttelemaan sinua. Liikuttiko häntä avuttomuutesi ja ennen kaikkea tunnustuksesi, vai epäilikö hän sittenkin Karhua, sitä et oikein ymmärtänyt, sanot. —

— No niin, niin. Matti kärsi toisen sijassa rangaistuksen ja tuli sitten luoksemme satamalle. »Eikö ole kuulunut Maijaa?» oli mies paran ensimmäinen kysymys. Voi niitä päiviä, voi, voi surkeutta ja surua, voi itkua ja tuskaa! Ei saanut Matti mitään pysyväistä työtä, ja sangen vähän ansaitsin minä pesullani, sittenkun laivat ja meri-väki ennen talven tuloa melkein kaikki olivat lähteneet. Ei ollut muu neuvona kuin muuttaa muualle, ja niinpä teimme lähtöä naapurikaupunkiin, jonka laiva-veistämöllä aiottiin, kuten tuli tiedoksemme, talven aikana rakentaa kaksi uutta laivaa. Mutta ennenkun lähdimme, tulipa toki meille hyvä sanoma. Maija oli todellakin unohtunut muutamaan laivaan ja oli nyt sen katteinin hyvissä hoteissa eräässä englantilaisessa satamassa. Laivan isäntäväki oli saanut siitä tiedon ja ilmoitti nyt asian meille, ja katteini kysyi, saisiko hän pitää tyttöä, jolla oli keltainen kissa kanssaan, muassaan pitemmällä matkalla, koska pikku tyttö muka oli hyvä lapsi ja viihtyikin hyvin laivassa ja koska oli vaikea lähettää niin pientä raukkaa tavallista kruunun tietä

takaisin. Pyysimme iloissamme, että katteini vain pitäisi tytön kunnes laiva palajaisi Suomeen. Niin, niin, sinä hupsu tyttö! Kuka olisi moista luullut? Mutta kerrotaanpa siitä kohta enemmän. —

— Tulimme sitten, Matti ja Sanna ja minä, naapuri-kaupungin satamalle, ja nyt koitti meille toki parempi aika. Matti sai työtä heti kirvesmiehenä, ja onnistuinpa minäkin vähän ansaitsemaan keittämällä rokkaa työväelle ja pienillä pesuilla. Sannastakin oli jo vähän apua. Meillä oli pieni mökki vuokrattuna, ja se oli lämmin ja terveellinen. Puut eivät maksaneet mitään, sillä saimmepa lastuja ja pieniä ripuja veistämöltä ihan ilmaiseksi. Ja niin meni se talvi. Keväällä, kun laiva-liike alkoi, sain vieläkin enemmän pesutöitä, kun taas rupesi tulemaan merimiehiä ja herrasväkeäkin muutti kaupungista satama-alueelle. Syyskesällä tuli meille taas tieto Maijasta sen laivan isäntäväen kautta. Katteini oli kirjoittanut. Herra Jesta sitä tyttöä! He olivat aina Ameriikissa asti, toisella puolen maailmaa, niin, mikä se kaupunki nyt olikaan? Niin, Palttimoorassa, sanot, ja he olivat pukeneet tyttö harakan pojan pöksyihin, ja hän meni täydestä kajuutapojasta ja kiipesi kuin kissa mastoihinkin. Ja Mirri oli hänellä myös yhä mukana, ja se kiipesi kahta hullummasti ja ajoi myös rottia laivassa. Eikä siinä kylliksi, vaan se hyvä katteini lähetti meille niinkuin Maijan puolesta koko joukon rahaakin. Jesta sitä tyttöä! Tulipa itku silmiini,

kun se laivan isännistön puukhollari, tai mikä lienee ollut, luki meille sen katteinin kirjeen. Niin olin liikutettu, mutta se puukhollari nauroi niin, että oli pakahtua, ja sitte hän pyysi, että vain antaisimme Maijasta tulla merimiehen. Ja hän sanoi, että kyllä se katteini pitää tytöstä huolen, kun itse on lapseton mies, mutta kovasti mieltynyt lapsiin. —

— No, rupesimmepa viihtymään hyvinkin mökissämme, jonka ostimme omaksemmekin ja jota Matti korjasi ja sievisteli, rakentaen siihen pienen perä-kamarinkin. Eikä kukaan koko satamalla soimannut Mattia varkaaksi, vaikka hän oli kärsinyt varkaudesta rangaistuksen ja asia oli tullut tiedoksi. Muistivat katovuosien kauhuja ja tiesivät, mihin nälkä voi ihmisen ajaa, ja sitä

paitse uskoivat monet Matin aivan viattomaksi. Mutt' olivat nyt katovuodetkin, Jumalan kiitos, lopussa, ja ihmiset olivat vähitellen päässeet entisilleen. Tulimmehan toki hyvinkin toimeen mekin. Ja sillä lailla kului kolme vuotta. —

— Silloin eräänä aamuna kevät-kesästä astui mökkiimme eräs jo vanhan-puoleinen herra, hyvissä vaatteissa ja sateenvarjo kainalossa. Ja hänellä oli muassaan, niin, Herra jesta, häll' oli muassaan meidän Maijamme. Paikalla tunsin tyttön, vaikka hänen kasvonsa olivat ahvettuneet kuin minkä moriaanin. Eikä hän ollut pojan vaatteissa, vaan niin kovin nätissä tyttöpuvussa, ett' oikeinpa häpesin. No niin, se oli se hyvä katteini, joka vast'ikään oli laivoineen palannut sinne lähtö-satamaan ja nyt, tultuaan maantietä ajaen, toi tyttömme takaisin. —

— Ja kukapa sen uskoisi? Tämä sama kelmainen otus oli heillä muassaan, ja heti se peto lensi Sannan syliin. Sepä vasta kissa se, jok' on ollut Ameriikissä asti. — No, mutta rupesivat he nyt kertomaan, miten Maija oli jäänyt laivaan ja miten katteini oli häntä pitänyt aivan kuin omana tyttönään. Niin, Maijalla oli tapana siellä ensi satamassa käydä kissoineen laivoissa ja kiivetä mastoissakin kuin kissa ja kissa perässään. Ja merimiehet häntä kovasti nauroivat ja jakelivat hänelle makeisia, ja kokit antoivat hänelle ruokaakin, ja Mirri sai mielin määrin pyydystellä rottia. Ja se hyvä katteini erittäinkin oli, niin-

kuin Maija jo monasti silloin kertoi, taputellut tyttöä päälle ja naureskellut häntä ja antanut hänelle ruokaa oikein kajuutassa, jota Maija toisinaan oli saanut siivota. No, mutta sinä päivänä nyt, kun sen laivan piti lähteä, eikä Maija tietänytkään lähdöstä, meni Mirri kajuutasta semmoiseen pikkuseen vieras-hyttiin, joka oli siinä kajuutan vieressä, ja Maija sitten perästä, eikä katteini ollutkaan silloin kajuutassa. Mutta samassa paiskautui, luultavasti pienen avonaisen ikkunaluukun kautta syntyneestä vedosta, ovi kajuutasta hyttiin kiinni, eikä Maija saanutkaan sitä auki sisäpuolelta, vaan jäi sinne Mirrineen päiviin. Eikös se ollut niin, Maija? Vai niin, niin, niin, katteini ei tietänytkään, että olit kajuutassa sinä päivänä, olit mennyt sinne omin päin ja sitten joutunut tuohon hyttiin Mirrisi tähden. No niin, mutta kannella oli siinä lähtöhommissa kovaa roisketta, eikä kukaan kuullut kun Maija viimein rupesi huutamaan. Ja lopulta tyttö parka väsyi ja pani makaamaan pienelle sohvalle siinä hytissä ja nukkui. Herätessään tunsu hän, miten laiva oli liikkeellä ja keikkui aalloilla. Ja nyt tyttö uudestaan huutamaan. »Kuka siellä on?» kuului kajuutasta katteinin hämmästynyt ääni. »No, minä ja Mirri», vastasi viattomasti Maija. Ovi avattiin, ja katteini seisoi hänen edessään, silmät selällään. Ja tuli siinä sitten aika prosessi Maijan kanssa, mutta lopulta purskahti katteini nauruun, ja tyyrmannit ja ne muut merimiehet,

kun Maija tuli kannelle, nauroivat kahta hullumasti. Laiva oli jo hyvän matkaa merellä, ja kun se oli ulos-klareerattu määrättyyn satamaan Englannin maalle, niin ei käynyt poikkeaminen välisatamiin Suomessa, vaan Maijan täytyi mennä mukaan. Kirjoitti sitten katteini Maijasta laivan isännistölle ja niin edespäin, kuten jo olen kertonut. Ja kaikki kävi hyvin. —

— Ja nyt luoksemme tultuaan se hyvä katteini kertoi, miten Maija ensimmältä oli kovasti itkenyt kotiin, mutta pian kyllä itse ihastunut meri-elämään, ja hän oli kaiken aikaa saanut pitää tuon pienen hytin omanaan. Ja uskoisitteko sen katteinin hyvyttä? Hänellä oli merimiehiä varten suomalaisiakin kirjoja, ja niitä sai Maija hänen opetuksellaan lukea ja oppia hyvinkin paljon, ja meriväki pänttäsi tytön päähän engelskan kieltäkin, ja kotiin tullessaan tunsu se veikari jokaisen nuoranpäänkin laivassa sillä kielellä. Voi sitä tyttöä! —

— No, mutta oli Maija merimatalla kertonut katteinille myös, miten me olimme joutuneet pois Rantalasta ja miten isää oli syytetty varkaudesta ja mitä unia tyttö oli nähnyt. Ja se katteini oli, tarkoin ja monta kertaa tutkittuaan Maijaa, tullut siihen ajatukseen, että Matti isä mahtoikin olla syytön. Mutta nyt hän kuuli meiltä, kuinka käräjissä oli käynyt, ja hän rupesi kovasti miettimään ja keskusteli sitten kahden kesken Matin kanssa. »Eipä jätetäkään asiaa», sanoi hän mulle,

astuessaan Matin kanssa ulos perä-kamarista, »nyt emme voi mitään vielä, mutta odotetaanhan; tuolla Karhulla mahtaa olla paha omatunto. Sen vain sanon, että pitäkää Mirri hyvässä tallessa.»

— Se oli minusta toki vähän kummallinen neuvo, mutta lupasinhan parastani. Sitten antoi katteini meille Maijan puolesta koko joukon rahaa sanoen, että se oli tyttö hupsun merimies-palkkaa muka, ja sitä paitse oli tuolla pienellä merimiehellä vielä itselläänkin rahaa, jotka ne muut laivasissit olivat hänelle koonneet. Kovinpa tulimme liikutetuiksi, Matti ja minä, emmekä tienneet, miten kiittäisimme tuota hyvää katteinia. Mutta hän nauroi vain ja sanoi, että hän muka tuumaa ottaa Maijan tyyrmanniksi laivaansa, kunhan tyttö saa vähän lisää ikää, ja lupasi muuten meitä kaikin tavoin auttaa kun tarvittaisiin. Ja sitten hän nosti Maijan monta kertaa kattoon asti ja lupasi olla hänen toisena isänään, kun tarvittaisiin; ja Maija kapusi hänen kaulaansa ja itki, eikä sen katteininkaan silmät kuivat olleet. —

— Hän lähti, emmekä häntä sitten nähneet koko neljään vuoteen. Maija perehtyi taas kotonan olemaan ja sai sitten parin vuoden päästä pienen palveluspaikan kaupungin lasaretissa, jossa tarvittiin reipasta tyttöä. Katteini oli sanonut, että hän sopisi hyvin sairaitakin hoitamaan, sillä hän oli, vaikka niin pieneä, hoitanut katteininkin, kun tämä yhteen aikaan oli ollut kipeänä merimatalla. —

— No, Maija oli viimein jo käynyt rippikoulunsakin, kun eräänä kesä-päivänä tuo hyvä katteini taas yht'äkkiä astuu mökkiimme siellä satamalla kysyen: »missä ovat Maija ja Mirri?» »Maija on lasaretissa», sanomme, »ja tuossa on Mirri». Ja hän meni hyväilemään Mirriä, joka makasi uunilla ja heti hyppäsi katteinin olalle istumaan; näkyi tuntevan vanhan ystävänsä. Mutta katteinilla oli kiire, sanoi hän, ja hän tahtoi heti Maijan mukaansa, kävi sitten hänen virkansa lasaretissa miten kävi. Hämmästyneenä lähdin hakemaan Maijaa, sillä ei ollut pitkä lasarettiin, mutta Matti jäi kotia katteinin kanssa. —

— No, Maija sai, hetken rukoiltuaan, koko kuukauden ajaksi loma-aikaa lasaretista, sillä pitivät he hänestä paljon siellä. Tulimme kotiin, ja siinäkö syntyi oikein liikuttavat tuliaisat. Nyt vasta pisti päähäni, että jökohan se mies nyt vie meidän Maijamme tyyrmanniksi laivaansa, vaikka hän sitä oli ymmärtääkseni leikillä ennen sanonut, ja minä kysyin todellakin tuhmuidessani: »pitääkö Maijan nyt tyyrmanniksi?» Silloin se veitikka katteiniksi katsoi pitkään silmiini ja vastasi, että koska muka Maija nyt oli lasaretissa saanut käydä hyvän merikoulun, niin sieppaisi hän pitemmittä mutkitta tytön tyyrmannikseen. Mutta Matti naurahti tuhmuiltani ja käskei mun laittamaan lähtö-kahvit. No, ne laitoinkin, ja siinä samassa sain sitten kuulla, mistä kysymys oli. —

— Oi sitä hyvää katteinia! Hän oli viime vuosina valvonut meidän asioitamme siellä kotipitäjässä ja pitänyt jonkun uskotun kautta Karhun isäntää silmällä, niin että hän merimatkoilleenkin oli saanut tietoja Karhusta, joka oli ruvennut käymään umpimieliseksi ja ärtyisäksi ja yhä enemmän rakastamaan yksinäisyyttä. Nyt oli ukko, kertoi katteini, saanut halvauksen ja lepäsi parannuksella lähimmässä lasaretissa. Ja nyt oli aika saada hänet tunnustamaan. »Antakaa minun nyt toimia Maijan kanssa», sanoi katteini lisäten: »Pane vaatteesi mukaan, tyyrmani, ja rohkeuden lippu tuohon maston nokkaan!» Ja hän taputti pitkäksi kasvanutta Maijaa pääläelle ja nipisti häntä poskipäistä, sopottaen vielä jotakin engelskan kielellä. —

— Ja Maija meni perä-kamariin ja kokosi kamsunsa sill'aikaa kun me muut joimme kahvia. Mutta pian olivat he valmiit lähtemään. Ja muistanpa, kuinka vakava Maija oli noustessaan katteinin kieseihin. Loistipa oikein miehen tarmoa tytön kasvoista, mutta pyörähtipä kyynelkin hänen silmistään, kun hän siinä puristeli isän kättä. Katteini vain oli leikkisällä tuulella ja sanoi, että »nyt mennään peilamaan pahoja vesiä, tyyrmani, mutta — — — no, missä Mirrisi on? Senhän piti olla kompassina. Sanoinhan sulle sen jo.» Niin, totta tosiaan, he olivat engelskan kielellä sopineet, että Mirrin piti olla heidän muassaan, ja Maija hyppäsi nyt vielä kieseistä noutamaan Mirriä.

Luulin jo tuota kummallista katteinia vähän niin-
 kuin vääräksi päästään, mutta hän nauroi vain
 ja sanoi, että se kissan sähkö ja mainetti kelpaa
 kompassiksi maantiellä. Mutta sitä hän valehteli,
 kuten sitten tulin ymmärtämään. Jaa, ja sitte he
 lähtivät, Mirri Maijan sylissä ihmisten nauretta-
 vaksi maantiellä. Mutta nyt saat sinä Maija itse
 kertoa, miten siellä lasaretissa kävi, menen lait-
 tamaan illallista. 'Tuoss' on Mirrisi! —

*   *   *

Siihen päätti emäntä yht'äkkiä kertomuksensa.
 Hetken päästä, kun oli pikku sivuseikkoja pistetty
 väliin, jatkoi Maija sointuvalla immen äänellä,
 vaikka vähän kainostellen, seuraavaan tapaan:

— Niin no, koenhan kertoa, miten meidän
 sitten meni. Kenties kuitenkin ensiksi huomautan,
 että sinä yönä, kun ne rahat oli pistetty isän lii-
 viin ja Mirri ryntäsi Karhun isäntä-vainajan kimp-
 puun, en oikeastaan tietänyt, olinko valveilla vai
 näinkö unta, niinkuin lapsi sitä semmoista har-
 voin tietäneekään. En nähnyt muuta kuin että
 Mirri ryntäsi isännän päälle, jonka tunsin; sitten
 nukuin jälleen, niinkuin luulin, mutta aamulla he-
 rätessäni ajattelin vain nähneeni unta enkä asiasta
 sen enempää välittänyt. Vasta kun isä vangit-
 tiin, muistui taas mieleeni yöllinen näky, ja miten
 sitten kävi, on äiti jo kertonut. Olipa kuitenkin
 aina lapsellisessa mielessäni tuo näkyne ja siitä

seuraava vakuutus isän syyttömyydestä, ja niinpä kasvoi pienessä päässäni kasvamistaan se rohkea tyttö-tuuma, että minusta ja Mirristä muka ker-
 ran tulisi se voima, joka murtaisi vääryyden, ja
 että minä myöskin voisin ansaita rahaa vanhem-
 milleni ja he sillä pääsisivät onnettomuuksista ja
 köyhyydestä. Samalla tunsin yhtäkaikki pienuu-
 teni ja mitättömyyteni, ja niinhän minäkin oival-
 sin punastua ajatellessani isän tilaa, mutta siitä
 huolimatta suuri tuumani eli, kun elikin. Oltuani
 päivän laivassa ja itkettyäni ikävyyteni pois, ava-
 sin koko sydämeni hyvälle katteinille, ja siitäpä
 saakka piti hän minusta oikein kovasti. Näinpä
 sitten vielä monta kertaa unissani uudestaan tuon
 tapauksen Rantalan perä-kamarin ikkunassa, ja
 katteini rupesi minua yhä tarkkaavaisemmasti
 kuulemaan. —

— Kävi kaikki sitten niinkuin äiti on kerto-
 nut, ja me matkustimme tuon sairaalan luo, jossa
 Karhun isäntä makasi ja joka on kaupungin lai-
 dassa. Katteini oli ennakolta sopinut kaikki asiat
 ja laittanut niin, että minä harjoittelijana pääsi-
 sin avustamaan sitä vanhaa sairaanhoitajatarta,
 jonka osastossa Karhu oli. Kun en pyytänyt mi-
 tään maksua, vaan katteini päin vastoin oli lu-
 vannut maksaakin ruoastani ja vuoteestani hoi-
 tajattaren luona, niin pääsin helposti toimeen, jo-
 hon muutenkin tahdoin harjaantua tässä sairaa-
 lassa, joka oli isompi ja potilaiden puolesta moni-
 puolisempi kuin se, jossa jo vakinaisesti palvelin.

Pääsipä vielä Mirrikin täysihoitoon sen vanhan rouvan luona, kun katteini väitti sitä omaksi kiskakseen, joka muka vain oli viime aikoina tottunut minuun, ja kun rouva itse kovasti näkyi pitävän kissoista. Katteini itse, joka, kuten tiedät, asuu naapuri-pitäjässämme, hyyräsi itselleen tilapäisen kortteerin kaupungista. —

— No, niin olin siis harjoittelijana vanhaa hoitaja-rouvaa avustamassa, ja jo ensi iltana seurasin häntä Karhun isännän luo, jolla rikkaana miehenä oli eri huone. En olisi enää tuntenut isäntää, eikä hän tietysti tuntenut minua. Minun oli paha olla, kovin paha, sillä vaikkapa isäni kärsimä vääryys oli kovasti minua koskettanut lapsuudesta saakka, niin tuntui salainen tarkoitukseni tämän sairaan vuoteen ääressä yhtäkaikki minusta vastenmieliseltä, ja Jumala tiesi, olisiko mulla ollut sen toimeenpanemiseen ratkaisevalla hetkellä rohkeutta, joll'ei katteini olisi, ankarasti toruen epäröiväisyyttäni, vaatinut minua tottelemaan. Eikä hänen kanssaan ollut leikkimistä, kun hän vaati saadakseen oikeaa asiaa perille; sen olin monasti jo nähnyt merellä. —

— Hoidin tietysti sairasta niin hyvin ja helästi kuin voin, ja pian hän näkyi pitävän paljon enemmän minusta kuin vanhasta rouvasta, joka oli vähän kiukkuinen ja toisinaan tiuskasi liian äreästi Karhun isännälle, joka sairaana oli vielä kiukkuisempi. Hänellä oli ollut varsin vakava halvauksen kohta, mutta oli nyt tointumassa,

ja kuitenkin tahtoi hänen ärtyisyytensä yltyä. Öisin oli hän rauhaton ja näkyi näkevän pahoja unia. —

— No, olin häntä rouvan johdolla hoitanut viikon ajan, päästämättä koskaan, vaikka katteini oli käskenyt, tätä keltaista otusta hänen huoneeseensa. Mulla oli paha aavistus, varsinkin kun katteini oli mulle kertonut yhtä ja toista muutamain eläinten erinomaisesta muistista. En rojhennut laskea kissaa huoneeseen, vaikka se toisinaan oli tallustanut perästäni toisten sairaiden luo. Mutta katteini kävi joka päivä rouvan luona, jonka suosioon se hyvä, vanha liukas-pieksuinen meri-sissi osasi kietoutua, ja torui toimettomuttani soimaten minua, tietysti kahden kesken: »Täällä sinä vain lellittelet tuota vanhaa koronkiskuria, kunnes hän tykkönään paranee ja antaa palttua kaikille tunnustuksille. Muista isääsi! Sinun pitää johtaa puhe omantunnon asioihin. Oletko sinä tyhmä?» Minun oli niin kovin vaikea olla, ja kaikki muinainen meriurhouteni oli poissa. Enhän voinut, en saanut sairaanhoitajana ajaa semmoisia asioita, saattaisinhan saattaa potilaalle, joka oli uskottu hoitooni, uuden taudinpuuskan, kenties vaikuttaa hänen kuolemansa. Minä itkin, itkin ja taistelin kovasti itseni kanssa. —

— Silloin eräänä ilta-päivänä, sovitellessani tyynyjä potilaan pään alle, kysyi hän yht'äkkiä minulta ystävällisesti: »Mistä neiti Maria on kotoisin?» Sydäntäni vähän säpsähytti, mutta vas-

tasin kuitenkin levollisesti mainitsemalla sataman nimen, jonka alueella asuimme. »Ja sukunimi?» kysyi hän taas yhtä ystävällisellä äänellä. Puuhasin siinä hänen päänsä takana sovitellen ja sovitellen tyynyjä, niin että vähän ennätin tyynytä. Sitten vastasin: »Rantala». Nyt säpsähti hän puolestaan ja heitti sitten pikaisen, levottoman, kummallisen katseen päänsä ylitse, etsien silmillään minua. Omituinen, katkera tunnelma kävi silmänräpäyksessä sydämmeni läpi, isäni kaikki kärsimykset täyttivät kuni kerrassaan mieleni, ja minä tunsin sieluni tuossa paikassa ikääskuin terästyvän. Tuo hänen säpsäyksensä ja hermostunut silmäyksensä, jossa samalla oli jotakin kamalaa, olivat äkkiä saattaneet minut muistamaan salaisen tehtäväni. Levollisella äänellä kysyin katsoen häntä, nyt vuoteen laidalta, suoraan silmiin: »Miksi isäntä niin kummallisesti säpsähti? Voitteko huonommasti?» Taas hän säpsähti aivan samalla tavoin, rypisti kulmakarvojaan ja käänsi harhailevat silmänsä seinään. »Mutta mikä teille tuli, isäntä? Kutsunko lääkärin?» sanoin niin osanottavalla äänellä kuin taisin. »Ei, ei», sanoi hän nyt vain hätäisesti, »ei mitään lääkäriä, kyllä minä voin jo hyvinkin». Sitten hän näkyi pian aivan rauhoittuvan ja naurahti vähän, mutta luonnottomasti, teeskennellen, ja pyyhkäisi sitten kämmenellään yli kasvonsa. Ja jo hän sanoi ikääskuin vähän suuttuneella äänellä: »Tuo Maria neiden sukunimi, jota joka

pitäjässä moni kantaa, muistutti minua vain ikävästi muutamasta torppari-lurjuksesta, joka ker-
ran varasti multa rahaa lähes sata ruplaa». »Vai
niin», sanoin väliäpitämättömästi, »no, eikö häntä
saatu kiinni ja ettekö saaneet rahojanne takaisin?»
»Sain, sain», sanoi hän, »ja mies tunnusti itse ja
sai rangaistuksensa, ja koko hänen kerjäläis-jouk-
konsa täytyi lähteä torpastani». Ilkeä ivan hymy
oli nyt isännän huulilla. —

— Kysyin niin väliäpitämättömästi kuin voin:
»Ja miten joutui tuokin varas kiinni?» Hän vas-
tasi: »Kun tuhmuedessaan oli pistänyt rahat niin
sopimattomaan säilöön kuin vanhan liivin tas-
kuun, josta ne hänen luotaan helposti löydettiin.»
Tunsinpa jo vihan heräävän itsessäni sydämme-
töntä potilastani ja tuota hänen ivallista, ilkeää
hymyään vastaan, mutta hillitsin mieleni ja ky-
syin taas levollisesti ja ikääskuin leikilläni: »Ja
senkö nojalla vain hän sitten tuomittiin? Entäs
jos joku toinen olisi pistänyt rahat hänen tas-
kuunsa?» Karhu katsoi pitkään ja kummallisesti
minuun, mutta sanoi pian mitä ilkeimmällä irvi-
hymyllä: »Kun hän itse heti tunnusti käräjissä.»
»Vai niin», sanoin väliäpitämättömästi, »sehän
muuttaa asian.» —

— Mutta multa oli ovi käytävästä jäänyt vä-
hän raolleen, ja juuri tässä silmänräpäyksessä nyt
huomasin, miten tämä keltainen Mirrini hiljaa
hiipi sisään, Karhun isännän sitä huomaamatta,
sillä hän ei voinut paikaltaan tarkata oven ra-

koa. Kuten sitten sain tietää, oli katteini seisunut käytävässä oven takana ja kuullut jok'ainoan sanan ja laskenut sisään kissan. Isännän sairas-kamari olikin lähinnä rouvan huonetta, joka oli käytävän päässä. —

— Nähdessäni nyt Mirrin, terästyi mieleni vieläkin lujemmaksi, ja minä sanoin, teeskennellen sivullisen uteliaisuutta: »Mutta, hyvä isäntä, olen kuullut puhuttavan, että ennen katovuosina ihan syyttömätkin ihmiset toisinaan kovassa nälkähädässä tekivät kaikenmoisia tunnustuksia, jotka myöhemmin huomattiin perättömiksi. Mitenkähän kävisi, jos — — —». Samassa astuin nopeasti Mirrin luo, joka oli laskenut levolle oven suuhun lähelle sängyn jalka-päätä, ja sanoin: »Kah tuota, kuinka se nyt on päässyt sisään!» Kääntyen sellin potilaaseeni nostin ylös kissan, mutta annoin sen samassa ikääskuin vahingossa luiskahtaa kainalöstani sängyn jalka-päähän. »No, voi, voi», sanoin samassa silmänräpäyksessä ja tarkkasin salavihkaa potilasta. Hän kävi aivan harmaaksi kasvoiltaan, kohoutui istualle sängyssä, tuijotti silmät selällään keltaista vanhaa toveriani kuin kummitusta ja huusi vapisevalla, kolkon ontelolla, haudan-takaisella äänellä: »Tuo kissa! kissa! tuo kissa!» »No, herra Jumala», sanoin minä ikääskuin ihmetellen, »kuinka voi iki-vanha, siivo kissa teitä noin pelästyttää?» Ja minun piti ottaa kissa pois, mutta Mirri oli jo koukistanut selkensä ja ryntäsi nyt, kihisten ja sylkien, kuin raivo tiikeri

Karhun isännän kimppuun, kynsi häntä poskiin ja kaulaan ja hyppäsi sitten, niin vanha kuin oli-kin silloin jo, sukkelasti minun olalleni. En ollut ennättänyt sitä hillitä. —

— »Pappi, pappi!» rupesi isäntä nyt huutamaan, vavisten kovin, »tuokaa pappi! Tahdon

kaikki tunnustaa, kaikki!» »Rauhoittukaa toki, isäntä», sanoin nyt, »kyllä tuodaan pappi». Taas tuijotti hän olallani istuvaa kissaa ja huusi kol-kosti: »Tuo kissa! tuo kissa.» Isäni syyttömät kärsimykset mielessäni sanoin minä nyt: »Niin, isäntä, tämä sama kissa ryntäsi sen miehen nis-kaan, joka pisti rahanne syyttömän miehen lii-

viin.» Otin kissan olaltani ja näytin sitä hänelle vielä, mutta laskin sen sitten lattialle. —

— Kauhistuksella katseli minua Karhun isäntä, katseli kauvan ja huusi viimein: »Ken olet sinä, tyttö? ken? sinun kasvosi muistuttavat — — —.» Panin käsivarteni ristiin rinnalleni ja vastasin hiljaa, kyynelten tullessa silmiini: »Minä olen Matti Rantalan tytär.» »Mitä!? Mitä?!» huusi hän kuroittaen käsiään ylöspäin ja minua vastaan, ikääskuin olisi tahtonut torjua jotakin päältään. »Niin», sanoin taas levollisesti, »ja minä makasin silloin sängyssä siinä ikkunan ja nurkan välissä, kun tuo keltainen kissa ahdisti miestä, joka pisti rahat isäni liiviin. Kukahan oli se mies, hyvä isäntä?» Hän rauhoittui vähäsen, kallisti päänsä rinnalleen ja vastasi matalalla äänellä: »Se mies olin minä!» —

— Ovi aukeni hiljaa, ja katteini ja vanha hoitajatar astuivat sisään. Molemmat olivat oven takaa kuulleet tunnustuksen. Katteini tarttui potilaan käteen lausuen: »Nyt teitte te oikein, vanha isäntä.» Tuntematta vierasta, joka häntä näin tervehti, piteli isäntä hänen kättään ja vastasi pää kumarassa: »Jumalan oikeus ei häviä maan päältä, sen todistaa tässä suurin syntinen.» —

— Samana iltana vielä kävi pappi Karhun isännän luona, joka varmaankin tunsii loppunsa lähenevän, vaikka lääkäri oli selittänyt, ettei mitään välitöntä vaaraa ollut käsissä. Arvatenkin

papin kehoituksesta, vaikk'en sitä varmaan tiedä, kutsutti isäntä seuraavana aamuna, nukuttuaan hyvin yöllä, katteinin sekä erään lakimiehen luokseen ja teki määräyksiä meidän hyväksemme. Sitten, kun he olivat menneet, pyysi hän minulta anteeksi, ja minä kallistin itkien pääni hänen rintaansa vasten. »Luuletko, että vanhempasikin antavat mulle anteeksi?» sanoi hän hiljaa. »Sen tiedän varmaan», vastasin minä. —

— Illalla sai hän papilta synninpäästön ja Herran Ehtoollisen. Yöllä huomasimme kuumetta, joka yhä yltyi. Mikään ei auttanut. Hän rupesi hourailemaan. Mutta aamupuoleen hän hetkeksi tointui, tarttui käteeni ja piteli sitä ja sanoi: »Jumalan oikeus ei häviä maan päältä.» Ne olivat hänen viimeiset sanansa. Hetken päästä oli Karhun isäntä päättänyt elämänsä. Sainpa sulkea hänen silmänsä minä. Ja nyt, isä, saatte te jatkaa, jos tahdotte. Vai ei vielä? No, mutta mulla ei ole mitään lisäämistä, muuta kuin kenties että, kun potilaamme kuoleman jälkeen tapasin katteinin hoitaja-rouvan huoneessa, hän puisteli kättäni niin, että ranne oli mennä sijoiltaan, ja sanoi: »Nyt, tyyrmanni, olet suorittanut merikoulusi. Kamsusi kokoon, Mirri kainaloon ja lähtölippu maston nokkaan!» Parin päivän päästä olimme kaikin katteinin kieseissä ja pian kotona satamalla. Ensi työkseen syötti se vanha merikarhu Mirrille tuoretta lihaa ja kaiken kerman, mitä äidillä oli kotona, niin ett' olimme jäädä il-

man koko päiväksi, me muut. Ja sen pituinen se sitten. —

*   *   *

Rantalan isännältä sain vielä lyhyet tiedot heidän joutumisestaan takaisin Rantalaan ja niin eespäin. Sama lakimies, jota Karhun isäntä-vainaja oli käyttänyt, toimitti — kertoi Matti Rantala — kaikki tyyni. Nimen syyttömät tahrat saatiin laillista tietä pois kirkonkirjoista, Rantalan entinen torppa lohkaistiin Karhu-vainajan määräyksestä itsenäiseksi tilaksi ja joutui vääryyttä kärsineen omaksi. Mökki satamalla myytiin, ja he muuttivat kaikki Rantalaan takaisin, seutulaisten heitä tervehtiessä pienellä juhlalla tällä samalla paikalla. Katteini, joka ei enää kulkenut meriä, kävi heitä vielä nytkin noin kerta kuukaudessa tervehtimässä; »eikä häneltä enää tahdo saada vakavaa sanaa» — sanoi Matti isäntä — »hän hulluttelee vain Maijan ja tuon keltaisen ikä-loppu kissan kanssa ja jakelee niille komentosanoja engelskan kielellään, jota ei ymmärrä pappikaan. Mutta merkillistä, että vanha Mirri räyskä hänen pelkästä komennostaan kiipee tikapuita ylös.» —

Aurinko oli sukeltanut Pohjanlahteen. Talon rappusilla seisoi Maria neiti käsityksin sulhasensa kanssa katsellen kaukana meren selällä liitävää laivaa, jonka valkoiset purjeet nyt ikääskuin te-

kivät päivän kadonneen pyörän virkaa. He vi-
rittivät tuon vanhan tunnetun: »Minä seison kor-
kealla vuorella».

Kun seuraavana aamuna, ihastuneena Ran-
talassa vallitsevasta onnellisuudesta, erosin sieltä,
tuli entinen onkima-toverini minua kappaleen
matkaa saattamaan, vanha keltainen kissa olal-
laan. Jäähyväis-hetkellä tien risteyksessä toivo-
tin hänelle hartaimmasta sydämmestäni hää-on-
nea. Iloisesti liikutettuna muistutti nuori neiti,
miten lapsuudessa olin kertonut hänelle meri-elä-
män ihmeitä, ja sanoi sitten osoittaen merta:
»Tuolta alkoi onneni, sillä siellä kasvoi minussa
hyvän merimiehen johdolla suuren tehtävän tie-
toisuus rinnassani, oikeuden voittaminen isälleni.
Minä luulen, että lopultakin kaikkalainen onni on
vain oikeuden voitossa. Ja Jumalan oikeus ei
häviä maan päältä, kuten Karhun isäntä-vaina-
jakin katuvaisena sanoi. Siihen yksinkertaiseen
viisauteen tahdon vast'edeskin perustaa onneni.
Eikös ole parasta se? Vai mitä sinä meinaat,
Mirriseni?»

Hieno kosteus mustissa silmissään silitteli
korkea-kasvuinen tyttö vanhaa keltaista tove-
riansa, joka tyytyväisenä kehräsi hänen olka-
päällään.

Suom. last. kirj. 5

Nuorten... 10

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 5924

Nuorten kirjoja

1. **Vanhoja tarinoita.** Suomalaisen kansansatujen mukaan kerrottuina. Kuvittanut *Väinö Hämmäläinen*. 1: 25.
2. **Nuorten runoja** kirjoittanut *J. H. Erkkö*. Rakkaus isänmaahan ja omaan kansaan ovat runojen pääaihe. 1: 25.
3. **Leikki ja työ.** Lauluja ja kertomuksia kirjoittanut *Hilda Kükikoski*. Kuvat piirtänyt Ester Hjelt. 2: 25.
4. **Lokkiluoto.** Reipas seikkailukirja kirjoittanut *Jules Sandeau*. Suomentanut *Samuli S.* Runsaasti kuvia. 1: 75.
5. **Paroni von Münkhäusenin retket ja seikkailut.** Uusi laitos. Suomensi *Samuli S.* Runsaasti kuvia. 1: 50.
6. **Valikoima satuja** kirjoittanut *Tyko Hagman*. Kuvittanut Ester Cajanus. 2: 25.
7. **Gulliverin matkat kaukaisilla mailla** kirjoittanut *Jonathan Swift*. Mukaillemalla suomentanut *Samuli S.* 2 mk.
8. **Tuhannen ja yhden yön tarinoita.** Ensimmäinen kokoelma. Suomen lapsille kertonut *Helmi Setälä*. Runsaasti kuvia. 1: 75.
9. **Valikoima H. C. Andersenin satuja.** Suomentanut *Helmi Setälä*. Kaunistettu 50 Professori Hans Tegnerin piirtämällä kuvalla. 1: 85.
10. **Ihminen ja eläin.** Tositarinoita elämäni tien varrelta. Kasvavalle nuorisolle kirjoittanut *Tyko Hagman*. Kuvilla. 2: 25.
11. **Robinson Crusoen elämä ja kummalliset seikkailut** kirj. *Daniel De Foe*. Suomeksi toimitti *Samuli S.* 36 kuvaa. 2: 50.
12. **Pikku Heidi.** Oppi- ja vaellusvuosinaan kirjoittanut *Johanna Syyri*. Suomennos. Kuvilla kaunistettu.
13. **Niilo Grubben seikkailut.** Kertomus mustalaisista ja hevosvarkaista kirjoittanut *Börge Janssen*. Suomentanut *Helmi Setälä*. 21 kuvaa.
14. **Yksin maailmalla.** Savoijalaisen pojan elämäkerta kirjoittanut *Adolf Langsted*. Suomentanut *Edla Nord*. Kuvilla.
15. **Tuhannen ja yhden yön tarinoita.** Toinen kokoelma. Suomen lapsille kertonut *Helmi Setälä*. Runsaasti kuvitettu.

Kustannusosakeyhtiö Otava
Helsingissä

Hinta 2: 25